

Herczeg, hátha megjön a tél is...

Az ember annyi mindent olvas. Kár volna azzal rontani el, hogy mostanában. A világ mindig tele volt félművelt és gyűlölködő alakokkal. A félművelt és gyűlölködő alakoknak most valóban eljött az ő boldog idejük. Az egyszerre félműveltek és gyűlölködők akár azt is ötéves tervekbe foglalhatják, hogy félműveltté és gyűlölködővé alakítsák maguk körül a létező békanyálat. Az ember annyi minden között olyanokat olvas tőlük, hogy például Herczeg Ferenc, a német származású író apja hatására jött Magyarországra. Itt már-már meg lehet állni egy szóra, ahol annyit ragozzák a gyűlöletbeszédet és az etnikai származást, és némi fejcsóválást érdemel, hogy a több tízezres lap szerkesztői azt hinnék, hogy Magyarország Trianonban alakult volna. Kisantant, nagyantant nem ugat hiába. Csak ha Beneš néha el nem köhinti még magát. De hát lehet szeretni, nem szeretni az író, Herczeg Ferenc mégis Versecen született, s a továbbiakat nem magyarázza senki, mondjuk Joseph Conrad sem egyből vált más nyelven alkotóvá, mint ahogyan jó sokan a világirodalomban. Így aztán nincs mit kezdeni azzal, hogy Herczeg Ferenc már első regényével megnyert egy pályázatot. Sorsdöntő pályázat, ahol a megfelelő jelenetben a megfelelő helyen kellett lenni szegény kis német fiúcskának, nem mint mondjuk Nimb von Strechlenau bácsi fiának, aki ezt a nyelvváltást elengedte a füle mellett a maga hivatásválasztó idején. Na de hát Herczeg papája éberebb volt magyar ügyben, így fia tanulmányai alatt tökéletesen elsajátította a nyelvet és „megismerte nemzetünk történelmét és kultúráját is...” és a többi, és a többi. Ha nem volna mindent a mű-naiv mű-műveletlenségig eltervezve. Ahogy a Janus Pannonius, de még jó ezernyi, Trianon idején tenyésző etnikai ágat-bogat bontogató csodaszarvas, csodabölcény teljesítményét le lehetne ezen a gyűlöletbeszéden becsülni, sajnálni. A nullákkal nem szabad törődni, persze törődjék az adóbehajtó, hogy mire kapják a betevő és tőkésíthető pénzüket, abból már úgysem jut betevő falatra az öregségükre megkínzott, kiéheztetett, meggyötört íróknak, se a címzetes osztályharc, se a mai csirkefogók idején. De Herczeg, hátha megjön a tél is...

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

X. évfolyam 2. szám

Kiadja a Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.
Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelv-
művelés), **Bognár Antal** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggyűjtés),
Sebeők János (környezet), **Szondi Bence** (törvelés), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Molnár Noémi**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncz Gábor,**

Lászlóffy Aladár, Sánta Ferenc, Schwajda György, Konrad Sutterski.

(tiszteltetbéli konzulensek). • Alapította: **Masszi Péter**. Laptev: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. III. em. 16. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Rt. és az NH Rt.

ISSN: 1419-4082

Onnan nézek szerteszét
(Lászlóffy Aladár rovata) borítóbelső

Deres Péter: „Én dramaturg vagyok...” 3

Tótágas

(Parafrázisok Örkény-egypercesekhez)

Grecsó Krisztián: Hobbi vagy hagyomány 5

Kemény István: Variáció a novellához 8

Háy János: A magyar beteg 9

Podmaniczky Szilárd: Levél a Szerzőhöz 11

Erdős Virág: Magyarázat nincs 13

Vas Árpád: Fosztóképző 15

Forrai Eszter: Lábadozunk;

Utazás a katicabogár hátán 19

Rónai-Balázs Zoltán: A dolgozó éji dala;

Figyelmeztetés; Egy felvonulás;

Urbánus, szép dísztemetés 20

Pruzsinszky Sándor: Marczibányi-ház 23

Gyenge István: Fázós mandulafa

a pannon tavaszban 45

Pete László: Örök világosság 50

Tárlat

Wehner Tibor: Hatásvadász valóságosság . . . 63

feLugossy László munkái
(a színes mellékleten)

Somos Csilla: Hazatérés 65

Kókai János: Emberhelyzet 73

Müller Katalin: Napkeleti legenda 79

Pető Judit: Groteszk játék 86

Hegedős Piroska: Hírességek „meztelenül” . . 95

Cseh Károly: Visszatér a fiú; Tavaszáldozat;

Emléknap; Tiszai pályaudvar,

augusztusi éjjel 102

Lászlóffy Csaba: Ember; Két vallomás 104

Szauer Ágoston: Vízszintes; Négyszög 106

Kemenczky Judit: Crucifixion; Jézus a neve 107

Fénykör

Toót-Holló Tamás: A Kapu és a Kút 111

Elmer István: A huszonkilencedik napon . . 115

Ablak

- Nagy Ildikó: Tükörképszilánkok
(Kántor Zsolt: Madarak, puha gépek). . . . 117
- Deres Péter: Oldás és kötés
(Konsztantin Pavlov: Perszifedron;
Ivan Kulekov: Harmadik személyben) . . . 119
- Adalék a gondolkodás tétjéhez
(Julia Kristeva és Marie-Christine Navarro
beszélgetése;
Romhányi Török Gábor fordítása) 124

Égalj

- Paks 128

Illusztrációk

- feLugossy László munkái 22, 44, 116

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 22.

- Balogh Ildikó: Hét mélykék
(Cserny Timi Pookah illusztrációival)

A Napkút Kiadó első negyedévi várható könyv-
terméséből:

Tove Jansson: *Titokzatos tél a Mumin-völgyben*
(Vukovári Panna fordítása)

Ucsiraltu: *A hun nyelv szavai*
(Obrusánszky Borbála fordítása)

Petrik István: *Rejtélyek országa*
(Ómúltunk Tára 2.)

Báthori Csaba-Jacques Receveur: *Csapások*
és csodák

Dane Zajc: *Mindegy merre*
(Lukács Zsolt fordítása)

Hegedős Piroska: *Hírességek „meztelenül”*

Julia Kristeva: *Adalék a gondolkodás tétjéhez*
(Romhányi Török Gábor fordítása)

Mikor felébredtem, nyár volt (Nőversek Finnor-
szágból – Pusztai-Varga Ildikó fordítása)

Roman Chojnacki: *Íratlan versek*
(Zsille Gábor fordítása)

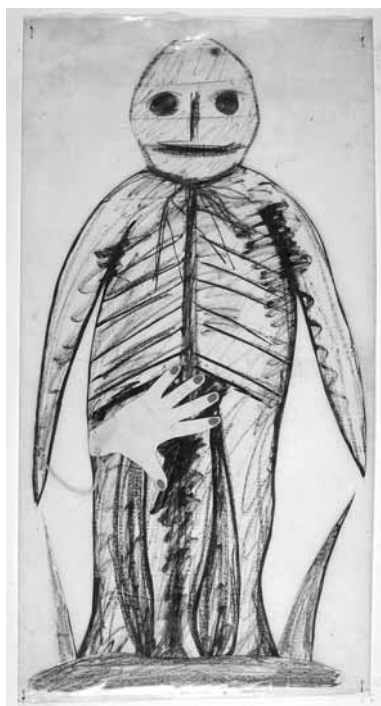
Zalán Tibor: *Váz*

NAPÚT

**Irodalom, művészet,
környezet**

X. évfolyam 2. szám

Drámaérintők

DRÁMÁT OSZTOK (1986)

E számunk képzőművész vendége,
feLugossy László 1947-ben született
Kecskeméten. A hagyományos műfaji
kereteket áttörő munkák: ready-ma-
de-ek, objektok, happeningek, per-
formanszok, hang-költemények jel-
lemzik leginkább művészetét. A Vajda
Lajos Stúdió meghatározó alakja.

„Én dramaturg vagyok...”

Radnóti Zsuzsának

*„Aki fiatal korában azt mondja, élete
vágya dramaturgként dolgozni, nem
hiszem, hogy igazat mond.”*

Mert az ember vagy író akar lenni, vagy rendező. De ha már író, akkor regény-: minimum család-, de inkább fejlődés- vagy folyam-. A legjobb mégis az, ha emberiség-. Úgyhogy meg is írja az első novelláit – szigorúan kikötve, hogy publikálni márpedig nem akarja őket, mert a sok fafejű csak eltiporná mimózaelkét. Persze titokban elküldi őket az egyetemi lapnak. Aztán néhány nagy folyóiratnak is elküldi őket, de a levél visszajön: „a címzett ismeretlen”. Egy ideig még rá lehet fogni a postára, hogy a szépen ívelő pálya „dugóhúzóba került”, és most menthetetlenül zuhan, de a nagyobb baj mégiscsak az, hogy az ember nem találja a dugóhúzót.

És rendező is akar lenni az ember. Mert a színház körül jó lenni – a színháznak ún. „atmoszférája” van. Az igaz, hogy dolgozni ott is kell, ám emberünk majd addig feszegeti „öntörvényűségével” „a színház határait”, hogy előbb-utóbb csak elismerik ezt értéknek, és elnézik, ha csak havonta egyszer téved be, akkor is inkább csak a színészbüfébe.

És egy ideig tényleg el-elnézik, ahogy jön-megy.

(Merthogy még szólni sincs idejük. Ugyanis dolgoznak.)

Aztán valaki kicseréli a zárat.

Úgyhogy lehet feszegetni megint.

De a dugóhúzó megint nincs sehol.

A dramaturg, az se nem író, se nem rendező. Igaz, egyszer azt álmodta, hogy elcsípett egy beszélgetést a folyosón a Nagy Író és a Nagy Rendező között.

NAGY ÍRÓ (*lopva a dramaturg felé kacsingat, halkán*): Tudod, én azt szeretném, ha ő lenne az új darabom dramaturgja.

NAGY RENDEZŐ (*óvatosan megfordul, egy pillanatra találkozik a tekintete a dramaturgével, aki erre elejti az ölében tartott kéziratalmot, súgva*): Én is rá gondoltam, de kicsit félek is tőle.

NAGY ÍRÓ (*súgva*): Csak nem?! Te is?

NAGY RENDEZŐ (*még halkabban*): Ühüm. És te miért?

NAGY ÍRÓ (*már csupán ajakkerekítéséről olvasható le*): Hát tudod... Hát zseni!

A Nagy Rendező már csak bólintani tud.

Az ablak hirtelen kicsapódik, s a kéziratokat kifújja a szél a Szent István körútra.

Radnóti Zsuzsa dramaturg. Csöndes dramaturg. Van, aki arra esküszik, hogy dolgozni csak úgy érdemes, ha közben felrobbantod magad körül a vi-

lágót. Aztán újra. És még egyszer. És „fortélyosan” is kell dolgozni és „ravas-
szul-játékosan” és „pimaszul” – „a világ úgyis arra van, hogy provokálják”. Hát,
lehet, hogy arra van, lehet, hogy nem. Többnyire is-is.

Én például el tudom képzelni, hogy úgy is érdemes dolgozni, hogy a dolgok
végül megszülessenek. Hogy csöndben el legyen intézve minden, meg legyen
írva, ki legyen adva, le legyen fordítva, MEG LEGYEN BESZÉLVE.

És a fene egye meg, még működik is. Él, könyv formája van, színpadszaga
van, só: húsa-vére. Értelme van neki.

Még azt is el tudom képzelni, hogy a dolog úgymond: fontos. Sőt. Jártam-
ban-keltemben hallottam olyan szavakat is, mint: „hiánypótló”, „mester”, „céh”,
„500. előadás”, meg félmondatokat, hogy: „először meg kell kérdezni őt”, „ma-
gamtól biztosan nem, ha akkor ő nem”, „először nagyon megsértődtem, aztán
éjszaka átírtam”, „kezicsókolom, itt hagyhatnám ezt a kilenckötetes művet
Radnóti Zsuzsának?”

És megkérdezték.

És átírták.

És otthagyták.

És az öt felvonásból négy, a kilenc kötetből nyolc ma is megvan a Vígszín-
ház archívumában (ha a betűrend úgy hozta, akár Brecht mellett), a maradék
egyed pedig kiadták, bemutatták. És baj nem lett belőle. Sőt, volt, hogy robbant
maga körül.

Van a szakállas vicc, hogy a magyar egyetemista másnap reggelre meg tud
tanulni kínaiul, ha van hozzá jegyzet.

Igaz, mindent meg lehet tanulni!

Nem igaz. Nem lehet mindent megtanulni...

Az ember befordul a Pannónia utcába és látja, ahogy a Nagy Író meg a Nagy
Rendező próbálja felkapdosni a járdáról a kéziratlapokat.

És ha egy megvan, átnyújtják azt a dramaturgnak.

És addig a Vígszínház utcában meg a Katona József utcában meg a Radnóti
utcában megáll a forgalom.

Deres Péter

A litera 6., *Tótágas* című előszilveszteri estjén a Trafóban hét író „egypercesét” hallhatták. Arra kértük szerzőinket, válasszanak egyet kedvenc Örkény-szövegeikből, és játsszanak vele kedvük szerint – írjanak rá parafrázist, használják ihlető forrásul, csavarjanak rajta még egyet, tetszés szerint fűszerezzék, és végül találják a közönségnek.

(R. Zs.)

Örkény István: Folklór

1. Viccelődünk

Egy fekete autó közeleg a megyeszékhely felől. Megáll. Egy fekete ruhás férfi kiszáll, és odamegy a borsótáblához.

– No, hogy vagyunk, hogy vagyunk? – szól oda viccesen a parasztnak.

– Jól vagyunk, jól vagyunk – válaszolják viccesen a parasztok.

(Sárvári folklór. Vas megye, 1957)

2. A termelés zavartalanul folyik

– Halló, gépterem?

– Skultéti, jelentkezem.

– Mennyi, Skultéti?

– Harminchárom.

– Mi harminchárom?

– Mi mennyi, főmérnök úr?

– Az, ami harminchárom.

– Nem annyinak kellett volna lennie?

– Mindegy, Skultéti, csak csinálja tovább.

(Nehézipari folklór, 1978)

GreCsó Krisztián

Hobbi vagy hagyomány

A folklór és technika találkozása a boncasztalon

„Milyen az ilyen”

Zámbó Jimmy

Az a Dzsoni nevű alak rontotta meg Lajos bácsit. Míg ő nem költözött a Rozmaring utcába, Lajos bácsi tohonya volt és enervált, másfelől – a felesége nézőpontjából – viszont végre rendes ember. Nyugdíjas korára. Dömötör Lajos nyugalmazott inszeminátor vasárnaponként karonfogva sétált templomba a feleségével – rendes ember ő, akárki meglássa. Becsületes férj, akit szeret a felesége.

A hét szerző közül kettő másutt kötelezte már el magát a publikálásra, a többiek írásait a litera.hu nyomán közöljük.

Akinek minden megbocsáttatott. Mert, ahogy a lány magyar nóta mondja, a jó asszony ilyen. Mindent megbocsát. A nem is olyan távoli múltban Lajos bácsi kíváncsi férfi volt, a nem teljesen alaptalan szóbeszéd összehozta a szomszéd Ilonkával. A tehenészetben a köpülő Erzsivel. A gyárból a bérszámfejtős Klárral, aki pösze volt erősen, és a kisbolt mögötti gazosból, ha Lajos bácsi arra sétált, az hallatszott, hogy „cináld, cináld, jól cinálsz!”. Lajos bácsiban mára megült a lendület, manapság csak otthon rosszkodik, ha egyáltalán.

Dömötör Lajos műbika nem vetette meg az italt sem, pálinkából napi fél és egy liter között ivott, azt suttogták a tehenészetben, akadtak nehéz pillanatok, mikor elkélt a segítség, hogy tehen-e az ott várakozó állat, vagy bika... Lajos bácsi már nem igazodott el a zavarosban. De mostanában csak ebéd előtt hajt le egy kupicával, az étvágy kedvéért.

Elszaladt húsz szilaj esztendő, és a nyugdíj első napján Lajos bácsi megkövette nejét, és Annuska három dohogós nap után megbocsáttatott. Lajos bácsi unta már nagyon a kanosszát, három nap alatt Krisztus is föltámadott, nem-hogy, de a harmadik nap végére Annuska sült engesztelő pogácsát.

A nyugdíj második havában romlott el minden megint. A traktorozást Annuska kínos hobbinak találta, a kisboltban rajta röhögött a kollektíva, eddig a szoknyák, most meg ez.

A Dzsoni nevű férfi Írországból jött, és Lajos bácsinak mindjárt komája lett. Egy árva szót sem értett abból, mit beszél, és ez jólesett. Dzsoni sohasem sértette meg, és mindent megmutatott, amit ő tudott az életéről. Cserébe Lajos bácsi sem volt fukar. Bőkezűen pazarolták a tapasztalatokat. A nagy barátságnak akkor ment híre, mikor Lajos bácsi és Dzsoni először ment „tájra” a traktorral. „GPS”-t szereltek a kormány mellé, a levitézlett, Vörös Csillag márkájú járművön ragyogott a krómozott fedélzeti számítógép. A ketyere monitorján apró térkép volt, amin egy vörös gölődin araszolt, mutatva, hogy Lajos bácsi éppen a Laposon jár. A műszer közölte is ezt, igaz, angolul, de jól érthetően. „Disz iz dő Lapos.” A komputer javasolt kurtább útvonalat is, ha kellett, ha nem, a műhold-összeköttetés ki tudta számolni, merre a rövidebb. Igaz, arról nem volt értesítve a műhold, merre van sár, és hogy a kijelölt dűlőt már tavalyelőtt beszántották, de ebből egyszer sem volt probléma. Lajos bácsi vezetett, és ő nem értette, mit beszél a masina, és azt sem, mit kiabál Dzsoni, csak a tájolás végén köszönte meg nekik a szíves beszélgetést, a GPS-t meg is simogatta, és kedvesen megdorgálta, hogy amíg le nem szívja az akkumulátort, jóban lesznek.

Annuska felhúzta az orrát. Duplán is. Még a faluban sem nyugodtak le a háborgó kedélyek, és Dömötörné Annuskán még mindig nevettek a kisboltban, Lajos bácsi és Dzsoni cimborája a komputer vezérelte Vörös Csillaggal elmentek a szeszfőzdébe.

Nem ment könnyen, mert ez alkalommal Dzsoni vezetett, és követte az utasításokat. Keresztülhajtottak három virágágyáson, Manyikáék még szárán maradt kukoricáján, de a gép végül nem hazudott, az épület segge felől meglett a szeszfőzde. Lajos bácsi és Dzsoni lepakolták a cefrét, és már öntötték volna a rézüstbe, mikor az öreg szeszfőzdés szagot fogott. Hogy Dömötör Lajos nemcsak tájol mostanában, de *Tekilát* főzet az asszony télikertjéből – nem maradt véleményezés nélkül. Lajos bácsi a nemzetközi trendekre hivatkozott, a kaktusz-cefre nemes ital, előtte kell egy nyalás só, utána meg egy harapás

citrom, és úgy. A szeszfőzdés másfajta nyalást ajánlott, dühöngött, hogy azt a tüskés trugyit nem öntik bele a kisüstbe. Lajos bácsi azzal érvelt, hogy az Unióba Mexikó is bele fog tartozni, előbb vagy utóbb, ráadásul a nejeének nem okozhatnak csalódást, még a GPS is fáj neki, de ez több a soknál, egy álló hete zokog a ledarált kaktuszok miatt. A szeszfőzdés hitetlenkedett, de a kíváncsiszkodók nyomására mégis kifőzték Dömötör Lajos cefréjét. A kaktusz gyöngén adta, Dzsoni egy kiló tengeri sója meg a nejlonszatyor citrom sok lett. Még ott, a fokmérős asztalnál nekiálltak kóstolni.

Lajos bácsi másnap alig mert előjönni a hálósobából. Kegyelemben nem is reménykedett. Erősen megdöbbsent, mikor Annuska néni mosolyogva fogadta. Nem értette, miért, de inkább hallgatott, ha úgy, hát úgy. Átment volna a szomszédba, de ír barátja kapuját zárva találta. Hiába csöngetett, nem jött ki senki. Keserű másnapossággal sétált haza. Annuska néni azt kérdezte, igaz-e még a tegnapi okosság. Lajos bácsinak nem rémlett, hogy a nejeével az éjjel még találkozott volna, arra sem emlékezett, hogyan értek haza, ezért csak bután nézett. A neje megfordította a véres hurkát a tepsiben, és Lajos bácsi hanglejtését utánozva belekezdett. Hogy a régi és az új dolgok hasonszőrűek. Hogy nincs új a nap alatt. És hogy Vörös Csillag magától hazatalált a szeszfőzdéből, mint régen a jó lovak. Nem tájolás ez, meg kvad izé, meg motorosság, nem hobbi ez, hanem hagyomány. Aztán, hogy Dzsonit miért hagyták el félúton, csak a műszer tudná megmondani...

* * *

Örkény István: Dal

Janász Jenőnek hívták a dalszerzőt.

Az orosz áttörés után csapódtunk egymáshoz, mert az ő ütegét szétlőtték, én pedig Nikolajevkán elveszítettem az alakulatomat. Majdnem háromszáz kilométert tettünk meg együtt, néha-néha egy járműre kéredzkedve, a legtöbbször azonban gyalogszerrel, hóban, jégben, állandó ellenséges tűzben, míg csak le nem terítette Bjelgorod határában egy rövid sorozat.

Mindazodáig sejtelmem sem volt róla, hogy szerzik a dalt. Ki hitte volna, hogy ilyen könnyedén? Janászból jött a dal, ömlött, fakadt, ahogy forrás buzog a földből. Amit csak látott, amit csak hallott, abban a szempillantásban dallá lett, szöveggel, rímekkel, melódiával. Csak a címet kellett kitálatni hozzá.

Népdal lett abból a bádogbödön gyümölcsízből, melyet egy szétlőtt rak-tár romjai alól kapartunk ki. És volt ott egy híd, amelyet épp az orrunk előtt robbantottak fel a partizánok. Miközben a hídronc alatti föltorlott jégen át-evickéltünk, Janász Jenő már énekelt:

*Elkorhadt a vén fahíd a Tarcalon
Istenem, csak te tudod az én bajom.
Hogy megyek én Annuskámhoz már
eztán?
Hogy ússzak át halált hozó zúgóján?*

Faggattam, hogy csinálja ezt. Azt mondta, nem tudja. Faggattam, hány dalt szerzett már. Azt se tudta. Talán három-, de lehet, hogy négyezret.

Bjelgorod már odalátszott, amikor lassan eleredt a hó. Legomboltam a sapkám fülvédőjét, de úgy is hallottam Janászt dudorászni:

Lassú pelyhekben hullik a hó
Csilingelve fut az orosz szánkó.
Szállj, szállj, kicsi hópehely...

Öt gyors roppanás hallatszott. Vég-
re lett Janásznak, bevégzetlen maradt
a dal.

Néha eszembe jut. Megpróbáltam
folytatni. Töröm a fejem, rímet ke-
resek a hópehelyre. De hiába. Mind-
nyájan tudunk valamit, és azt senki se
képes utánunk csinálni. Ez így van.

Kemény István

Variáció a novellához

Ez így van.

Egy Örkény-novellának nincs tanulsága. Ő maga a tanulság.

Vonjuk le, itt az újév.

Soha ne legyen senkitek, akinek emlékei vannak. Mert ha meghal, ott álltok
majd az emlékeivel, és nem bírtok tőlük megszabadulni. Az a legbiztosabb, ha
nektek sincs emléketek.

Élményeitek se legyenek, mert abból lesz az emlék.

Lehetőleg ne is gondolkozzatok, mert abból lesz a gondolat, abból meg az
élmény.

Ismerek valakit, aki látott egyszer egy döglött tankot a Horthy Miklós út és a
Lágymányosi utca sarkán. Elég baj ez még nekem is. A lövegtoronyból kilógott
egy fél katona. Halála előtt a vérével felírta a tank oldalára, hogy MARGITKA.
Persze fordítva, mert úgy esett neki jobban kézzől. Az ismerősömnnek kutya
kötelessége lett volna attól fogva megkérdezni minden Margit nevű nőtől, akit
megismer, hogy nem esett-e el az apja, férje, vőlegénye Budapest ostrománál.
De nem kérdezte meg, pontosabban nem az összetőlt kérdezte meg, pedig
sejtette, milyen jó napot szerezhetett volna vele Margitkának. A mulasztást
nemhogy az ismerősöm, de még én is szégyellem.

A kicsi hópelyhekkel kicsit mégis más a helyzet.

Kicsi hópelyhek azután is lesznek, hogy Margitkák már egyáltalán nem. Plá-
ne a szóba jöhető Margitkák, mert azok harminc éven belül kihalnak.

De jó rímet a kicsi hópehelyre nem lehet találni. Ez így van.

Ne terheljétek másokat az emlékeitekkel – mert titeket is emlékekkel fog-
nak terhelni.

Ne hagyjatok nyomokat magatok után. Legyetek kíméletesek. Hagyjatok fel
minden érzelmi zsarolással.

Hallgassatok.

Hallgassatok empéhárom lejátshót a metrón, az utcán, vagy – Isten ne ad-
ja – a hómezőn.

És sose tudjátok meg, hogy születik a dal.

Vagy ahogy Örkény István szépapja, Rotterdami Erasmus megmondta ne-
künk: „Éljetek vidáman és igratok.”

* * *

Örkény István: A tudomány csarnokában

A Magyar Tudományos Akadémia úgynevezett Vörös Plüss Terme előtt rosszul lett egy fiatal nő, miközben a réz ablakkilincset pucolta. Görcsökben vonaglott, szájából hab szivárgott, s épp fejét verte a padlóhoz, amikor a Vörös Plüss Teremből kiözönlött az a százhetven orvostudós, akik Gunnar Ingridsson Nobel-díjas biológus előadását jöttek meghallgatni.

A magyar tudósok tanácskoztak, futkosni kezdtek, különféle orvossággal kísérleteztek, kihívták a mentőket, sőt a tűzoltókat is, mert – kiváltképp egy külföldi híresség előtt – minden el akartak követni a betegért, még azt is, hogy az ablakon kilógassák. (Hátha a tüdejébe ment egy kavics.) Ámde a lány csak hánykódott, köpte a habot, és fogvicsorított, míg csak

Gunnar Ingridsson meg nem szólalt: – Ne adjunk neki egy pohár vizet?

Erre nem gondolt senki. És, tesék, a víztől a lány eszméletre tért, megnyugodott, és elégedetten folytatta az ablakpucolást.

Ekkor azonban ott termettek a Televízió riporterei, akik a Nobel-díjast, kezében a fél pohár vízzel, a kamera elé állították. A leányt megkérték, hogy még egyszer dobálja magát, és igyekezzék habot verni a szájából, ami sikerült is.

Sajnos másodjára a görcsöket nem tudták csillapítani, a leányból csak úgy dőlt a hab, pedig a nagy tudós nemcsak a maradék vizet itatta meg vele, hanem még egy pohár szódát is hozatott, de az is hatástalan volt. Ki érti ezt?

Háy János

A magyar beteg

A Népjóléti Minisztérium vörös műbőr termében a színpadon éppen Doktor Horváth Ágnes asszony mossa véres lepleit egy elöltöltős Whirlpool mosógépben. Ilyet fog minden beteg kapni, hogy saját magára moshasson, mert ez így higiénikus – magyarázza Ágnes asszony a súlyponti és súlypont nélküli kórházak röptében összehívott igazgatóinak –, ráadásul a gép tetejére odafér a miniszéf, annak tetejére pedig ülhet majd egy híres ember a hetihetesből például, szarabb kórházakban a rádiókabaréból, aki tréfás anekdotákba oltva elmagyarázza az egészségügyi reform lényegét, s időnként müzliszelettel, valamint Bajor Imre és Gálvölgyi János képes életrajzi köteteivel kínálja meg gyógyulni vágyó honfitársainkat. Már ez is mennyivel korszerűbb, mint ha jobboldali kormány volna, mert akkor tokaszalonnát, mangalicapörccöt meg Anonymus Gesta Hungarorumát lőcsölnék rá a betegekre, amiktől még az is felfordul, aki történelem szakot végzett az ELTE-n, nem még a sima egyszerű baloldali beteg. A gépekhez különben rendkívül előnyös áron jutott hozzá a minisztérium. A Kóka János káéfté a beszállító, ez a cég persze semmiféle

kapcsolatban nincs a valahai gazdasági miniszterrel, csak névazonosság, sőt még az sem, hisz mindenki tudja, a volt gazdasági miniszter nevet változtatott, jelenleg David Kókafield, the Magic néven él és turnézik országszerte. Új műsorában káprázatos gyorsasággal tünteti el az SZDSZ maradékát, majd utána afféle bónusztrekként a lenyűgözött közönség előtt látványosan megszabadul a személyiségét gúzsba kötő liberális alapelvektől.

A gép egyébként – magyarázza Ágnes asszony – multifunkcionális, egy katintással átállíthatjuk ruhamosásról hullamosásra. A korábbi mosási technikát mesze felülmúlja az új készülék, a tetemen nem marad se gyümölcs-, se vörösbör-, se hullafolt, olyan patyolatfehér lesz, mint új korában. Ennél a mondatnál váratlanul visító sakálhangot adva felpattant a nyíregyházi kórház igazgatója és öles léptekkel az ajtó felé rontott. Oly gyorsan érte el a bejáratot, hogy az ajtó túloldalán leskelődő, takarítónőnek öltözött Mikola Istvánnak már nem volt ideje arrébb ugrani. Így történhetett meg, hogy a hatalmas rézkilincs leterítette a magyar egészségügy obersturmfűrerét.

– Úristen, Pityu! – kiáltott fel a nyíregyházi kórház igazgatója, hisz az ősz daliával valaha együtt jártak egyetemre, meg különben is egy pártban voltak, meg most is abban, bár ez nem az a párt. Az újabb kiáltásra a meglepett igazgatók odasereglettek az ajtóhoz, még Ágnes asszony is elhagyta a pulpitust, s a mosógép eukompatibilis használati utasításával szárnyaló mozdulatokat téve odaszökkent az ájultan heverő riválisához. A sok orvos, egymást lökdösve próbálta életre kelteni a Mikolát, akiről mindenki tudja, normál állapotban az etyeki Korda-stúdióban instrukció nélkül tudná eljátszani a német vezérkar bármely tagját. De minden hatástalan volt: az a nagy ember csak nem ébredt.

A hír rögvest eljutott Deutsch Für Tamáshoz, aki ez idő tájt a Damjanich utcai Kaisers előtt osztogatott szórólapot a királyság visszaállításáról. Épp Vörösmarty Búvár K und K című versét értelmezte a Nemzeti Őrsereg egri különítményének, akik véletlenül épp ott álltak meg busszal kolbászt venni meg bort az esti tüntetéshez, vöröset és fehéret, hogy éjszaka bebaszva tudjanak majd árpádsávot hányni. Bocs, testvéreim – szakította félbe magát Deutsch-Für –, most hí nemzetem, azonnal lóra kapott, s már vágatott is a Népjóléti Minisztérium felé. Oly sebesen haladt, hogy alig volt ideje felhívni a hírtévét, meg Csintalan Sándort, aki a fidesz közeli média verés-szakértője. Mire odaért, Mikola már éledezett. Helyesebben éledezett volna ájulásából, de Deutsch egy kiáltással: mi lett veled, Pistám, és egy ölelésnek álcázott fejeléssel újra leterítette a hőst. Várjál bazmeg, még nincsenek itt a hírtévések, súgta a fülébe, és lopva egy doboz barbon borotvahabot nyomott a szájába. Habozzá, Pistám, kell a látvány a médiának, majd Csintalan Sanyi lemossa, ha kész a felvétel.

A csődület egyre növekedett, a hírtévé érkezett először, de hamarosan a konkurens kereskedelmi, közszolgálati és egyéb csatornák is befutottak, a végén még az Erotozóna nevű szextévé is beállított, mert az egyik szerkesztő, aki történetesen Vámosmikulán született, állandóan összekeverte Mikola Istvánt Vámos Miklóssal. A stáb most is abban a hitben érkezett, hogy Vámos Miklós, az ismert író hever erotikus pózban a Népjóléti Minisztérium folyosóján.

Ott tolongott a magyar sajtó krémje a folyosón, ha lehet ezt a szektort a krém metaforával illetni, csak a terem volt üres, helyesebben majdnem üres, hisz az a beteg ott hevert, akit Ágnes asszony előadásához applikációként hoz-

tak az Országos Traumáról. Eredendően életveszélyes állapotban volt, s most így az infúzió és a lélegeztető nélkül, amit a szállítók az egyszerűség kedvéért nem hoztak magukkal, tényleg a halál peremére csúszott. Sebestyén Márta jelent meg előtte, a Szerelem, szerelem c. dalt énekelte, utána Juliette Binoche hajolt fölé, és Je t'aime, Je t'aime mon amour szöveggel dúdolta el a francia változatot, de minden hatástalan maradt. Végül a két híres asszony belekezdett a lakodalmass rock legújabb slágerébe, a „Tébékassza, tébékassza / az életem tönkrebassza” kezdetűbe, de a beteg meg se röccent, szemei kimerevedtek, arcán valami olyasféle megnyugvás látszott, hogy immáron nem vagyok magyar beteg, végre ufó lettem vagy angyal, és soha többet nem kell se elénekelnem, se meghallgatnom az Ez az én hazám című dalt.

* * *

Örkény István: A végzet

Valahol a Nagy Magyar Alföldnek egy kicsike tanyáján éldégt egy család, apa, anya és két gyerek, mind pogácsakedvelők. Ha a mamának volt rá ideje, s kedvében akart járni övéinek, sütött nekik egy nagy tepsi pogácsát.

Egyszer azonban liszt helyett mérges rovarirtószert gyúrt a tésztába. Ízre nem volt rosszabb, így hát jól bepogácsáztak, s reggelre meghaltak mind a négyen, az apa, az anya, a gyerekek.

Negyednap eltemették őket, s aztán összejött a rokonság, meg a közeli és távolabbi szomszédok, ahogy az már illik, halotti torra. Homoki bort ittak, s hozzá a maradék pogácsát

majszolgatták. El is patkoltak mind, ahányan voltak.

A mentősöknek – az orvosnak, a két hordágyvivőnek meg a sofőrnek – már nem akadt dolguk. Csak fejcsóválva körüljárták azt a sok halottat, s mielőtt visszaindultak volna, megették néhány pogácsát, ittak rá egy kis bort.

Kivéve a sofőrt. Bort nem ihatott, mert vezetnie kellett, a pogácsát pedig nem szerette. De ami ott maradt a tepsiben, azt újságpapírba csomagolva letette az ülése mellé, hogy kárba ne vesszen. Jó lesz az még, gondolta, valakinek.

És most viszi!

Podmaniczky Szilárd

Levél a Szerzőhöz

Tisztelt Örkény István, kedves író úr, szevasz, Pista!

Mivel családunk régi barátja vagy, mi pedig nagy tisztelőid, engedd meg, hogy rövid olvasói levélben forduljak hozzád. A teljesség kedvéért jegyzem meg, hogy az utolsó sorokat, meglehet, már a túlvilágról írom.

Kedves Pistukám!

Tudod, nálunk a karácsony mindig is családi ünnep volt, ezért ebben az évben is összegyűltünk, hogy gyertyagyújtás és rövid énekszó után szerény ajándékokkal lepjük meg egymást.

Tibi fiam ezúttal egy fametszetet kapott a hozzávaló bicskával, Kati lányunk borotvahabot, Matild néni titokzoknit a hozzávaló turista járókerettel, Arankám új baseball-ütőt, és nem fogod elhinni, én egy új Örkeny-könyvet kaptam, Egyperces novellák címmel. Persze, lehet, hogy neked már nem akkora újdonság, mint nekem. Ezt csodáltam benned mindig, hogy bírod ki röhögés nélkül, amíg egy új könyved megjelenik.

De a lényegre térek, mert nincs sok időm. Hogy a meghitt, de vidám karácsonyi hangulatot a végtelenségig fokozzam, elhatároztam, hogy találomra fölütöm a könyved, és amíg falatozunk a karácsonyra sültött pogácsából, fölolvassok néhány novellát. A könyv először A végzet című egypercesnél nyílt ki, amitől az egész család elkedvetlenedett, de, mondhatom, mire a végére értem, mindenki harsányan és hálásan kacagott, még a szomszéd is átkopogott, hogy legyünk csendesebbek, mert neki még nem jött meg a Jézuska, és féltő, hogy elriasztjuk.

Nem is kellett sokáig várnia, mert Matild néni elfehéredett és arcára fagyott a mosoly. Azt hittük, infarktust kapott vagy agyára ment a karácsonyi kaktusz locsolása, de fölállt és kiment a konyhába. Időtlen idők folytak el, mire visszatért. Faggattuk jobbról, faggattuk balról, eltelt egy perc, mire megszólalt. Azt mondta, igazat írt a Pista. Mondom, miféle Pista? Hát az Örkeny. De milyen igazat? Hát hogy liszt helyett rovarirtószert raktam a pogácsába. Maga, Matild néni? Ilyet soha nem tenne. De-de, erősködött, a liszt ki sincs bontva.

Mondanom sem kell, a halálfélelem kéjutazás langyos aszpikban ahhoz képest, amit akkor éreztünk. Megkértem a család minden tagját, hogy a további, általad fölvezetett tragédiák elkerülése végett, igyekezzünk megenni az összes pogácsát, miközben én megírom neked, kedves Pista, hogy nem szép tőled, hogy megmérgezted az egész családot. Tibi fiam két pofára eszi a pogácsát, de könnyen lehet, hamarabb végez a pogácsa vele, mint ő a pogácsával. Kati már telefonon búcsúzkodik az iskolatársaitól, Arankám igyekszik lemondani a két ünnep közé eső szabadságát, Matild néni pedig továbbra is értetlenkedik, hogy nem lehet érezni a liszt és a rovarirtó közti különbséget. Pontosan nem tudom, meddig jutok a levélben, de a könyvedet a Tibi fametszetével nehezekeelve nyitva hagyom a novelládnál.

Boldog karácsonyt és jó egészséget kívánunk neked és egész családnak! Szívesen olvastam volna a többi novellát is, de sajnos nem maradt rá idő. Itt ülünk a hatalmas tálca pogácsa fölött, és eszünk.

* * *

Örkény István: Jelenség

Egy parafa dugó, mely semmiben sem különbözött a többi parafa dugótól (Hirt G. Sándornak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), beleesett a vízbe.

Egy ideig, amint az várható volt, úszott a víz színén, aztán különös dolog történt. Lassan merülni kezdett, lesüllyedt a fenékre, és nem jött föl többé.

Magyarázat nincs.

Erdős Virág

Magyarázat nincs

Jelenség/2.

Egy gombóc, mely semmiben sem különbözött a többi gombóctól (Artúr-nak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), beleesett a vízbe.

Egy ideig, amint az várható volt, vidáman úszkált a víz tetején, aztán különös dolog történt. Kiugrott a fazékból, elszaladt, és nem jött vissza többé.

Magyarázat nincs.

Jelenség/3.

Egy szimpatikus fiatalember, aki semmiben sem különbözött a *többi* szimpatikus fiatalembertől (Jézus Krisztusnak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent) fogta magát, és lesétált a partra.

Egy ideig, amint az várható volt, ide-oda szaladgált a víz tetején, jött-ment, pancsolt, poénkodott, kenyérdarabkákat hajigált, aztán különös dolog történt. Lassan merülni kezdett, lesüllyedt a pokol fenekére, és nem jött föl többé.

Magyarázat nincs.

Jelenség/4.

Egy illető, aki semmiben sem különbözött a *többi* illetőtől (X. Y.-nak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), beleesett egy nőbe.

Egy ideig, amint az várható volt, úszkáltak a boldogságban, aztán különös dolog történt. Az illető fogta magát, visszahúzta a zokniját, és hazament a feleségéhez.

Magyarázat nincs.

Jelenség/5.

Egy nagy rakás szerencsétlenség, mely már *ránézésre* sem különbözött egy valóságos istencsapásától (Erdős Virágnak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), beleesett a bűnbe.

Egy ideig, amint az várható volt, megpróbálta villámgyorsan visszacsinálni, a gyeheña tüzére gondolt, meg a tavalyelőtti fürdőruhájára, aztán különös dolog történt.

Ahelyett, hogy *kiköpte* volna, bekapott *még* egy falatot.
Magyarázat nincs.

Jelenség/6.

Hirt G. Sándor, aki semmiben sem különbözött a *többi* kis hülye dugótól (a vasesztergálás virtuózának mondta magát, de kit érdekel az ilyesmi? Az ilyesmi senkit se érdekel), pechére pont beleesett az ominózus száztizenpár billió-millió főbe.

Egy ideig, amint az várható volt, maximálisan meg voltak elégedve a munkájával, még étkezési hozzájárulást is kapott, sőt, még iskolakezdési támogatást is kapott, sőt, még üzemorvosi ellátásban is részesült, amikor különös dolog történt. Behívatta magához a főigazgató és azt mondta neki, hogy a viziontlátásra.

Magyarázat nincs.

Jelenség/7.

Egy hányatott sorsú, ámde sokra hivatott ország, mely semmiben sem különbözött a *többi* hányatott sorsú, ámde sokra hivatott országtól (magyarnak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), beleesett a szarba.

Egy ideig, amint az várható volt, megpróbált valahogy kikecmeregni, nyújtzkodott, pipiskedett, dúl-fúlt, ágált, toporzékolt, szitkozódott, szerencsétlenkedett, aztán különös dolog történt. Lassan merülni kezdett, lesüllyedt a legmélyére, és nem jött föl többé.

Magyarázat nincs.

(Bónusz)

Egy nagy magyar író, aki semmiben sem különbözött a *többi* nagy magyar írótól (Örkény Istvánnak mondta magát, de mit jelent egy név? Egy név semmit se jelent), egy csendes, nyári délután fogta magát, és leült az íróasztalához.

Egy ideig, amint az várható volt, szorgalmasan üldögélt, aztán különös dolog történt. Lassan emelkedni kezdett, felröpült az égbe, és nem jött le többé.

Magyarázat nincs.

Vas Árpád
Fosztóképző

Meztelenül alszom,
a fal mellett.
Karnyújtásnyi hely van mellettem
Neked hagytam.

Arcok vannak körülöttem,
rég arcid,
fehérre meszelt emlékek ráncai,
bánat-barna tekintet,
lehajló, gondokra-csorgó ajkak,
Arcodba-felejtett jövő,
önmagad börtöne.

Az ő keze?
Az ő szavai?
Hittél benne?

Félbehagyott sörösüvegek.
Félbehagyott csók.
Elúszó füst!
Befejezetlen mozdulat.

Hittél benne?

Újrakezdjük magunkat,
bármennyire is megaláztak.
Megalázzuk egymást,
mert újrakezdjük a szavakat,
melyekkel megaláztak bennünket.
Egymásba temetkezünk,
de félünk egymásba halni!

Fehér mosolya volt?
Fehér szavai?
Fehér-hazugság?

Hittél benne?
Hittél?

Fehér a papír.
Szó-fehér.

Háttal a fénynek,
festett-hajú bohóc-percek
borszagú bódulatáért.

Tökéletes csend.
Ez leszel...
Halálod üvöltés lesz –
Elkészt üvöltés
(füstölgő-füstsűrő-fény)

Hangod fennakadt poharam örvényében.

Árnyékod festményei
ágyam felett, a fejemben lógnak.
Hajad dallama illatozik
seb-foltos kezemen.

Szólj hozzám!
Szoríts!
Sziszegd fülemben:
szerelem!
Szigetem vagy.
Szomorúságom.

Szív-verem.

Elmentél.

Epilógus:
Szavak visszhangjai.
Leomló felhők búcsúlevele.

M	K	F	É
E	E	E	R
Z	Z	H	I
T	E	É	N
E	K	R	T
L			É
E	M		S
N	O		E
	S		K
	O		
	L		
	Y		

Érintések.

Hamis simogatás.

Meleg, kocsonyásodó vér.

Zongora-langyos, émelyítő érintések.

Hazugság.

Vérző

FEHÉR

fal.

Színtelen fehér.

Vérző szoba.

Szörnyen fehér.

Megtehettem volna,
hogy elvetélem magam.

Álltam az esőben,
és nem gondoltam Rád.
Olajfoltos árnyékom
lógott a tócsákon.
Áztatott az idő

I

M

Á

D

K

O

Z

T

A

M

Fényes volt ablakod.

Fülledt-fekete,
osztódó sejtدارab volt,
Elvérzett.

Hittél benne?

Mindig vár valaki.
Mindig hazudsz.
Odaadod magad hab-mosolyú
pillanatoknak.
Kiárusítod csókjaidat,
és nem kérsz értük semmit.

Á	I	V	V
L	M	Á	Á
L	Á	R	R
O	D	N	S
K	K	A	Z
	O	K	
A	Z		R
Z	O	R	Á
	M	Á	M
E		M	
S			
Ó			
B			
E			
N			

K	H	F	S
A	A	E	Z
V	N	S	E
I	G	T	M
C	Ú	M	Ü
S		É	N
		N	K
		Y	B
			E
			N

Szó-fogyatkozás.
Szoríts
Szoríts !
Szoríts
Magadhoz!

Forrai Eszter

Lábadozunk

Négy hete, hogy árvák lettünk
 Apa és férj nélkül
 Lépegetünk
 Összeomlott körülöttünk a világ
 Gyermekké tett a gyász
 Sikoltozunk,
 Imádkozunk,
 Kövekkel zsebünkben
 Folytatjuk az utat
 Hogy el ne szálljunk
 A szélviharban
 Temetünk,
 Fájdó, szaggató tüdő
 Légszomját örököltük
 Oxigénpalack lett a vers –

Utazás a katicabogár hátán

Anna,
 Mire felébredsz
 Katicabogarad felrepül az égbe
 Fekete pöttyei csillagokká válnak
 S ott ragyognak, hívó szavaidat lesik
 Felhők úszó takaróin
 Ülnek a törpék
 Várják Anna dalát
 Repüljünk, ússzunk
 Egünk tavában
 Előttünk úszik egy szivárvány
 szállunk a katicabogár hátán –

Rónai-Balázs Zoltán

A dolgozó éji dala

Teli a has. A túlórák után
a Nirvánámba érek el.
A plüssfotelt magamhoz gödröltem,
akár a feleségem. Tűnyán,

egy tóksó vidám műsorán,
szívárvány hálóban elhever
az idegrendszer, s mint a nap,
ma már nem mozog tovább.

Még rágyújtok. A füst oszolva
leng, kéken, pirosan, sárgán,
tekintetem mozdulatlan ágán,
de lám, a szemhéjaim már csukódnak.

Figyelmeztetés

(Z. János befejezetlen reggele által)

Mintha egy rézkilincset szopogatna.
Megjött a füstüveg hajnal.
A rádiója ébreszti és a hírek:
„...bla-bla-bla-bla, emberfajta!”

Szuszogó asszonya fel ne ébredjen,
Meztelen talpa a hideg metlahi'n.
Felvágottat csomagol, kenyérrel,
Csontos villanyfénybe kávépárát vegyít.

Sercegő borotvával helyt csinál
Az új napnak az arcán.
Tükörből, fintorogva, figyelmesen.
Tömpe ujjak közt borotványél,
Az ujjak végein gyászkeret.

Harmincnyolc éve nem bírja jól
kimosni az olajkoszt a körme alól.
Harmincnyolc éve mond jó reggelt magának,
S harmincnyolc éve a tükör válaszol.

Egy felvonulás

Vélt nagyságunk semmiség
ahhoz képest,

ami most van.

Szarul keresnek a szegények,

de

vélt nagyságunk semmiség

ahhoz képest,

ami most van.

Dübörgő gépzene
végigvonulunk a színpompás, fényes
sugárutakon,
ki valami térre,
táncolva:

Ünneplünk

valami homályosat,

ami olyan, mint a köd –

megfoghatatlan.

Ám kell nekünk, nagyon kell,

másként itt sem lennénk

ezen az ünnepen,

agyunkban normákkal, értékekkel

és vegyi anyagokkal:

mi most

megfogjuk a megfoghatatlant!

És nem különbözik ez semmiben

a tűztánctól az ősidőkben,

ugyanazt markolásszuk,

csak az

most már ilyen.

Még egyszer elmondom:

Vélt nagyságunk semmiség

ahhoz képest,

ami most van!

Szarul keresnek a szegények,

de

dübörgő gépzene

végigvonulunk a színpompás,

fényes sugárutakon,

ki valami térre,

táncolva,

és ünneplünk

egy istenséget.

Urbánus, szép dísztemetés

Megmeredt a csigaszedő.
 Etilbe pácolt teste kiürült,
 hangyákkal földhöz nyugölt.
 Hasában légybölcső rotyog,
 arcára varjú száll.
 Tisztátalan, kitagadott
 testvérünk tehát halott.

És
 robbanómotor dobok perdülnek,
 sziréna-fanfárok harsannak,
 órabér- és profitszélben
 repesnek az árudömping-lobogók,
 statisztika-díszbeszédnek,
 marketing-indulók verődnek
 dobhártya- és házfaltömegeknek –
 a hullámszó, egzotikus táj,
 élethalálharc dombok és völgyek:
 a Betonpampák,
 a folyton ünneplő,
 érintetlen, vad civilizáció
 búcsúztatja kis halottját.

ARC AZ ARCBAN (2001)

Pruzsinszky Sándor

Marczibányi-ház

(Drámai vízió Jókai Mórról 19 képben)

Szereplők

Jókai Mór	24 éves
Petőfi Sándor	26 éves
Laborfalvy Róza	32 éves
Giese rendőrinspektor	40 körül
Molnár József	45 körül
Bódog Máté	
Fogadós	
Honvédtiszt	
Államügyész	
Írnok	
Rendőrr	

Történik: Pesten, 1849 szilvesztere körül

(A szín előterébe a fogadó előcsarnokát – recepcióját – képzeljük, melyet pár lépcsőfok köt össze a két szobából álló lakosztállyal. Ennek két szobáját balról egy – többnyire csukott – ajtó választja el egymástól. Maga a cselekmény többnyire a jobb oldali helyiségben játszódik, ezt jobbról a bejárati ajtó zárja le a folyosó felé. Benne ágy, szék, íróasztal ertyős lámpával, két ládika, könyvespolc, rajta összevissza dobált könyvek. A szoba falán sorban aranykeretes képek, közülük egy hiányzik, csak porfoltos helye látszik a falon. Az előtérben falragaszok.)

1.

(Az előtérben.)

JÓKAI (belép) Jó napot.

FOGADÓS (mézédesen) Alázatos szolgálja az úrnak! Szobát méltóztatik?

JÓKAI Egy éjszakára. Egyetlenegyre.
FOGADÓS Hány személyre, ha szabad kérndem, tisztelettel?

JÓKAI Egyre.

FOGADÓS Csak kétszobás lakosztályaink vannak, konyhával. Ha méltóságod...

JÓKAI (közbevág) Épp ilyenre gondoltam.

FOGADÓS Hm... (Méregeti Jókait.) Szabad megkérdezni: méltóságod egyedül van?

JÓKAI (nyersen) Lát valakit mellettem?

FOGADÓS Alázatos tisztelettel: szabadna a passierscheinet... vagy az útlevelet... tekintetes uram, megnézhetni?

JÓKAI (odaadja, fagyosan) Se tekintetes, se méltóságos.

FOGADÓS (nézi a papírt, beírja a vendégkönyvbe) Kovács János úr... Tardonáról... Bejelentkezett

a Marczibányi-fogadóba... Ezer-nyolcszáznegyvenkilenc utolsó napján.

JÓKAI *(miközben tekintete a falragaszokra téved)* Csinos kis portrék.

FOGADÓS A bujkáló főkolomposok. A Kossuth, a Petőfi, az meg ott jobbra a Nókai... vagy Jókai... a másik rebellis főfirkász, tisztelettel.

JÓKAI *(szinte unottan)* Ezer pengőforint vérdíj. A sikeres följelentőnek. Az már valami, nem?

FOGADÓS Kötél vár reájuk, elvégre is.

JÓKAI Elvégre.

FOGADÓS Nem sokan futkároznak már szabadon a főkutyák közül, tetszett észrevenni?

JÓKAI Tud még más efféle jó hírt?

FOGADÓS Csupántli annyit, hogy a napokban akasztották a Perényit, a Szacsvayt, a Csernust, a Woronieczkyt, a kisebb kutyaütők közül...

JÓKAI Az első emeleti lakosztályt kérem.

FOGADÓS Két utcaszoba, alkofen, előszoba, konyha. Száz váltóforint vagy tíz pengőforint, ahogy óhajtani méltóztatik, előre fizetendőn. Ugyanez a földszinten csak hatvan egy éjszakára, komplett reggeli-estebéd és...

JÓKAI *(közbevág, ingerülten)* Az első emeletit kérem. *(Gyorsan kiszámolja a bankókat a Fogadós markába.)* A kulcsot.

FOGADÓS Csomagja nem méltóztatik lenni az úrnak? *(Jókai türelmetlenül nemet int.)* Akkor tessünk a szálákba parancsolni, alássan... *(Előremegy, fel a felső szintre, Jókai utána.)* Méltóztatik tudni, miféle lakosztály ez? Ezek itt, kérem tisztelettel, nem akármilyen szálák...

JÓKAI Már amennyiben?

FOGADÓS Nem fogja elhinni, drága uram: maga a Petőfi nevű felségáruló lakott benne... Itt főzte ki a pártütő excesszusokat, hogy még a – hála a Mennybélinek! – utolsó pillanatokban is lábra kapjon itt a fejtelenség... A berendezés garantáltan eredeti, kérem, minden úgy maradt, ahogy az a haramia hátrahagyta... Persze lakbérfizetés nélkül! Ahogy a revolúciót csinálók szokták... Nem méltóztatik borsózni a háta ettől? Merthogy igazi múzeum ez a két szoba, kérem... A rebellió bűnmúzeuma, ha szabad magamat így kifejezhetni! Beköltözhető, mint mondtam volt, csupántli negyven forint felár ellenében... Most fogand épp a hat hónap letelni, hogy a pártütő a nejevel...

JÓKAI Elhagyták a színt.

FOGADÓS A Mindenhatónak hála!

JÓKAI *(kezdi elveszteni a türelmét)* A kulcsot! Nem kapok kulcsot?

FOGADÓS *(kötényéből kiveszi, az asztalra dobja)* Elnézést! Ha megbántani sikerültem volna a tekintetes urat! *(Kimegy, Jókai azonnal az ajtóhoz rohan és bezárja.)*

JÓKAI Sikerültél, nyavalyás.

(Aztán megáll, körbejár, nézi a képeket, odamegy a bútorokhoz, asztali tárgyakhoz, nézi, megsimogatja őket, egyenként kézbe veszi a könyveket, egyik-másikba belelapoz, visszateszi őket. Megszomjazik, tölteni akar az asztalon levő palackból – üres.)

JÓKAI *(kikiált)* Hé, fogadós! Fogadós!

(Senki nem felel, Jókai feláll, odamegy a jobb oldali ajtóhoz, megforgatja a kulcsot a zárban, de az ajtó nem nyílik ki, hiába próbálgatja,

rángatja. Aztán, mint akit letaglóz-
tak, az ágyhoz vánszorog és rázuhan.
Sötét.)

2.

(A szín először még sötét, aztán las-
san kinyílik a bal oldali szobaajtó: a
kívülről beömlő fényben Petőfi jelenik
meg. Alakját hátulról világítja meg a
fény, úgy, hogy arca és a szoba bel-
seje az ágyon kuporgó Jókaival fél-
homályban marad.)

PETŐFI Megjöttél, Marci?

JÓKAI Sándor! Te vagy az?? Csak
hogyan egészben látalak! A születé-
sed napján!

PETŐFI Akár egy kifordított kesztyűt,
igaz?

JÓKAI Nem haltál meg, hál' Isten-
nek... Itt fogtam szállást, a te szo-
bádban.

PETŐFI Én meg, látod, most a ti-
édben. Mintha csak ennyi történt
volna: szobát cseréltünk, nem hi-
tet.

JÓKAI Megint kezdted? Ha tudnád,
hogyan félholtra váltam a hamis hír-
re: ott fekszel egy tömegsírban,
Segesvárott...

PETŐFI Egyik felem az Isten előtt, a
másik a Jókai Marci ágya fejénél –
mégiscsak megnyugtatóbb, igaz?

JÓKAI Ezzel ne! Ezzel ne tréfálj ne-
kem most!

PETŐFI Ideges vagy, Marci.

JÓKAI Tudod, honnan jövök? A бүк-
ki heggyekből.

PETŐFI Odáig futottál? Mint a sintér-
től kergetett kutya? Gyenge fickó
vagy, Marci.

JÓKAI És te hol kódorogtál eddig?
Júliád biztos éjt nappallá téve ke-
res. (Petőfi nem válaszol.) Régóta
vársz itt?

PETŐFI A halálom perce óta.

3.

(A szín megvilágosodik: Jókai be-
hunyt szemmel fekszik az ágyban,
nyugtalanul forgolódik. A jobb oldali
bejáratú ajtóban megfordul a kulcs, az
ajtó nyikorogva kinyílik, Jókai riad-
tan felül.)

Beront Giese rendőrinspektor, a
Fogadós kíséretében.)

FOGADÓS Bocsánatért esedezem,
Kovács úr... Szabad legyen be-
mutathatni Herr Giese Polizeiins-
pektor urat.

GIESE (erős németes akcentussal)
Van neked, magának lenni út-
levél?

FOGADÓS Magam ellenőriztem, ké-
rem. (Jókai odaadja.)

GIESE Kivel beszélgetni magában itt?

JÓKAI Hogy én? Senkivel.

GIESE Nem beszélget? Csak úgy...
wie sagt man das? Megszaba-
dult... elszabadult... fejében a lá-
batlanság?

FOGADÓS (készségesen segít) Fe-
jetlenség, Herr Inspektor, ha sza-
bad... Fejetlenség.

GIESE (fenyegetően) Fejetlen lábat-
lanság??

JÓKAI Nekem tiszta a fejem, inspek-
tor úr.

GIESE (nézi az útlevelet) Te meg-
küldni, hogy lenni ez a... Kovacs...
Kovacs János?

JÓKAI Kovács János a nevem.

GIESE Te fordítani fejedet bal. (Jókai
balra fordul, Giese elővesz egy
képet és összeveti azzal Jókai arc-
vonásait.) Jobbra neked most. So,
so. (Jókai jobbra fordul.)

JÓKAI Nem stimmel valami az út-
levelemmel?

GIESE Miért van ez írva magyar?

JÓKAI Őfelsége tudtommal a nyelvet
nem tiltotta még be.

GIESE Sohasem tudhatsz te, Kaiser mi a szándék. *(Jókai orra alá dugja a körözőképet.)* Eztet ember ismered?

JÓKAI Sose láttam.

GIESE Nekednek nagy szerencse. *(Elteszi a képet.)*

FOGADÓS *(fontoskodva)* Az a Jókai volt, ugyebár? A vörös tollas suhanc. A márciusi pártütő. A Petőfi árnyéka. Erre lakott a csibész valahol. Biz' isten, ezer közül is felismerném, ha megint erre tolná a képét...

JÓKAI Szabad akkor... az útlevelem?

GIESE Maga sietni nagyon? Türelem, barátom, türelem! *(Elteszi az útlevelet.)*

(Kimennek, becsapják az ajtót, kívülről kulcs csikordul, Jókai az ágyra zuhan, sötét.)

4.

(Újra a bal oldali ajtó nyílik ki: Petőfi alakja, hátulról világítja meg a fény, arca sötét.)

PETŐFI Most reszketsz, mon ami, az új szakállad alatt? Hogy netán még hasonlítani találnál önmagadra?

JÓKAI Nem reszketek. Ha félnék, nem jöttem volna most ide – éppen ide! *(Kis szünet.)* Milyen érzés meghalni, Sándor?

PETŐFI *(felnevet)* Ó, hát te komolyra vetted? Füttyölök én nekik meghalni, Marci! El ne hidd...

JÓKAI Van Isten az égben!

PETŐFI Az eget – az eget azért inkább ne emlegessed.

JÓKAI Mert porba sújtott minket? És miféle bűnökért? Ki lesz a megmondhatója?

PETŐFI Te. *(Kis szünet.)*

JÓKAI Azt hiszed?

PETŐFI Ebben bizonyos vagyok.

JÓKAI *(újabb kis szünet után)* Tudtam én: ha élsz, még egyszer el fogsz jönni ide. A Kerepesi útra, a Marczibányi-házba. Legutolsó pesti lakásodba. Az elfogást is kockáztatva... *(Fölkel az ágyról, előbbre jön.)* Milyen sápadt vagy! És ez a körszakáll... Ilyet te sose viseltél azelőtt. Nem tűrted a szórt az áladon. Öregbít – mondtad egyszer –, mi, a Pilvax ifjai, nem öregedhetünk meg sohasem... Mi lesz a jövővel akkor? És nézd csak: itt egy vérfolt a melleden...

PETŐFI Semmiség. Megkarcolt egy bokor tüskéje.

JÓKAI S azt tudod, hogy ezer pengőforint a vérdíj mindkettőnk fejére?

PETŐFI *(felnevet)* Ezer pengőforint... Tízketetnyi versem ára! Átkozottul értékesek lettünk!

JÓKAI Örölsz neki? Én nem ilyennek képzeltem a jövőt.

(Petőfi járkal a szobában, nézegeti a képeket a falon, de arca továbbra is homályban marad.)

JÓKAI A képeket nézed? Együtt vetjük őket, még a Dohány utcai közös lakásunkba, emlékszel?... LaFayette, Desmoulins, Tallien, Saint-Just, Danton, Marat, Béranger, és itt, a vad jakobinusok mellett – jaj, mennyit mulattam ezen! – Arany János, a szelíd merengő. Furcsán festett e véres társaságban...

PETŐFI De Robespierre-t, úgy lát-szik, már meglovasították.

JÓKAI És az íróasztalodról a kis Voltaire-szobrot is, mit Júliától kaptál.

PETŐFI Ne csodálkozz. Ők ketten veszélyesebbek rájuk, mint az egész, Budavárt ostromló honvédsereg volt.

JÓKAI Minden más holmi a helyén van, láttad? A konyhában az asztalon a tea, Júliád porceláncsészéi... Mintha csak tegnap hagyta volna széjjel. *(Kis szünet.)* Vajon merre jár most Júlia?

PETŐFI A többiekről mit tudsz?

JÓKAI Nem tudok mindenkiről.

PETŐFI Vasvári?

JÓKAI Megölték az oláhok.

PETŐFI Irinyi?

JÓKAI Talpig vasban.

PETŐFI Táncsics?

JÓKAI Halálhírét keltik.

PETŐFI Czuczor?

JÓKAI Rács mögött. Az Újépületben.

PETŐFI A vitéz Lenkei?

JÓKAI Megőrült a várbörtönben, Aradon.

PETŐFI Irányi? Bajza? Pálffy?

JÓKAI Eltűntek, ki tudja, hová.

PETŐFI Pöltenberg? Damjanich?

JÓKAI *(fejéhez kap)* Istenem, Sándor! Hol jártál te mostanáig??

(Nyikorogva nyílik a jobb oldali ajtó. A szín hirtelen sötétbe borul.)

5.

(A szín lassan megvilágosodik. Jókai nyugtalanul forgolódik az ágyban, felriad, felül. A Fogadós Molnár Józsefet vezeti be, aki először csendben megáll oldalt, onnan figyel Jókait.)

FOGADÓS Pálinkás jó reggelt a tekintetes nagyságos úrnak! Itt a reggeli! *(Leteszi egy tálcán az asztalra.)*

JÓKAI *(mint aki nehéz álomból ébred)* Mit akar?

FOGADÓS Ha bátorzkodhatom magamat így kifejezhetni: vendéget hoztam. *(Ki, a bejárati ajtó nyikorogva csukódik be mögötte.)*

JÓKAI *(felpattan, mintha ismerné a jövevényt)* Nahát!

MOLNÁR *(át akarja ölelni Jókait)* Az én kedves...

JÓKAI *(hátralép)* Összetéveszt valakivel.

MOLNÁR Nem ismernénk egymást?

JÓKAI Semmi esetre sem.

MOLNÁR Öcsémuram ennyire nem bízik meg bennem?

JÓKAI Nincs kedvem most ismerkedni. *(A bal oldali ajtóra mutat.)* Az az ön szobája, azt vette ki.

MOLNÁR *(belemegy a kényszerű játékba)* Molnár József vagyok, pesti ügyvéd, azelőtt Müller... Az úrban kit tisztelhetek?

JÓKAI Kovács János, urasági komornyik.

MOLNÁR *(kissé gúnyosan)* Komornyik, ez jó! Nagyon jó... És honnan érkezett, ha szabad kérdenem?

JÓKAI *(mogorván)* Tardonáról.

MOLNÁR Én meg Komáromból.

JÓKAI *(hirtelen felélénkül)* Komárom, az ám, Rév-Komárom... Hogy fest most Rév-Komárom?

MOLNÁR Leégett az ostromban az ottani házam. Üszkös romok, osztrák katonák mindenütt. Magyar szót alig hallani.

JÓKAI *(aggódva)* S a Szombati utca? Megvan még a Szombati utca?

MOLNÁR Arra a sarokházra gondol? A Szent György-köz sarkán?

JÓKAI A nagy eperfákkal előtte.

MOLNÁR *(mosolyogva)* A vörösmárvány-oszlopú tornáccal? Az ablakokban a sárga violával? A friss levendulaillattal az öreg bútorok között?

JÓKAI Özvegy ásvai Jókayné háza. Porig égett, ugye? Mondja már, ne kínozzon!

MOLNÁR Nem esett baja.

JÓKAI *(megkönnyebbülten sóhajt)* De Pest-Buda nem létezik többé. Pusztá helységnevek. Szemét, rom, üres üzletek. És azt beszélük,

nemsokára tilos lesz megszólalni magyarul. És a besúgók, a besúgók! Mindenütt besúgók...

MOLNÁR Én nem vagyok az.

JÓKAI Látta ezt a fogadóst? Azt hinné az ember, hogy csak egy seté-lajos... Holott egy monumentális fül. Ez az alak egy éve még nemzetőr volt, ugyanitt. Tisztán emlékszem, milyen rikácsolva szavalta a Nemzeti dalt...

MOLNÁR *(kis mosollyal)* Egy év előtt még öcsémuram se volt komor-nyik... Most is előttem van, ahogy először megjelent az ügyvédi iro-dámban... A sötétszöke, babás hajával, a tiszta, kék tekintetével... Meg ne haragudjék, maga volt az ártatlanság! Kérdeztem is ma-gamtól: ez az ember akar fiskális lenni?

JÓKAI Láthatja: nem is lettem az.

MOLNÁR És büszke vagyok rá, hogy eltérítettem... Hogy, midőn első zsengeit mutatta, én perbeszéd-írás helyett rögtön az Életképek-hez küldtem!

JÓKAI Száz éve volt.

MOLNÁR Száz?

JÓKAI Ennyit öregedett három esz-tendő alatt a világ.

MOLNÁR Ön mondja ezt, drága bará-tom, huszonöt évesen, aki...

JÓKAI Ki ne mondja!

MOLNÁR Önnek nem kéne így fél-nie.

JÓKAI Nem magam miatt.

MOLNÁR Persze, hisz író. Az álmai... De ne aggódjon: itt a Marczibá-nyi-házban biztonságban leszünk.

JÓKAI Kegyelmed nem olvasta oda-lent a falragaszokat, ugye?

MOLNÁR Nem volt időm... Egyenest Rév-Komáromból... *(Hirtelen el-fogja a pánik.)* Azt mondja, rajta vagyok a falragaszokon?? Én nem csináltam semmi olyasmit, ami...

Én egy fia osztrákot meg nem öl-tem, fegyver sem volt a kezemben. Öcsémuram a megmondhatója! A véstörvénytörvényszék ülnöke voltam ugyan, de Isten az atyám, mindig a büntetések ellen szavaztam... És ezt ők is tudják!

JÓKAI Mikor Pestre bevonultak, leg-első dolguk volt a Múzeum lépcső-jén agyonlőni a bankjegynyomda pénztárosát – és tudja, miért? Mert egy díszkardot találtak nála... *(Kis szünet.)* Bátyámuramnak is van otthon díszkardja, ugye?

MOLNÁR Ugyan, ez csak tévedés le-hetett... Nem barbárok ezek... Kul-túremberek, végül is... Olvassa el a polgári törvénykönyvüket: alap-elvük a bona fidei: méltányosság mindenben, a leszámolásban is... Hogy aki katonailag nem kompro-mittálta magát, azt nem szabad... Öcsémuram nem így gondolja? *(Jókai hallgat.)* Nekem Gaál Eduárd katonai kerületi biztos úr...

JÓKAI ...A honáruló? Akit Kossuth még áprilisban törvényen kívül he-lyezett?

MOLNÁR ...személyesen ígérte meg... Mármint hogy ha itt, míg az el-ső retorziók lecsengenek, a pan-zióban csendben meghúzom ma-gam... *(Elhallgat, csendben nézik egymást.)*

JÓKAI Ez itt egy börtön, bátyám-uram. Nem vette észre még? Egy egérfogó. S mi beleléptünk, óvat-lanul.

MOLNÁR Miket beszél?

JÓKAI Próbáljon csak kimenni az aj-tón. Tessék, próbálja meg.

(Molnár a bejárati ajtóhoz megy, le-nyomja a kilincset, az ajtó nyikorog-va kinyílik.)

JÓKAI Nem értem... Az előbb még...

MOLNÁR Nyugodjék meg, öcsém-
uram. Higgadjon le kissé.

JÓKAI Jól értettem: kegyelmed volt
már odabent?

MOLNÁR Egy félórára csak.

JÓKAI És milyen volt? Bántották?

MOLNÁR Dehogy. Szivarral kínáltak.

JÓKAI A halálraítélt is kap egy szivar-
t. A kivégzés előtt.

MOLNÁR Barátilag elbeszélgettünk.
Azt mondták: hajam szála se gör-
bül, hogya...

JÓKAI *(közbeváág, bólint)* Hogya
csendben meghúzza magát, akár
a punnyadó egér. Tetszett már
mondani.

MOLNÁR Mert ők is tudják, hogy so-
sem politizáltam. *(Sóhajt.)* Hála
Istennek! Volt annyi eszem... Hogy
nem ugrottam be Kossuthnak...
Emlékszik, kegyelmed... Július-
ban, mikor a cáriak már Pest felé
közeledtek... Emlékszik, ugye, a
kormányzó kiáltványára?

JÓKAI „Akartok-e meghalni a vad-
muszkák irtó vasa alatt? Akarjátok-
e látni, mint tiporják a távol
éjszak kozákjai apáitok, feleségei-
tek, gyermekeitek megfertőztetett
tetemeit? Ha nem, védjétek magatokat!... A hadsereggel együtt kelj
fegyverre, óriás nép!”

MOLNÁR A memóriája, akár a kris-
tály... Ezt mondta, igen... Szó-
rul szóra. Azon a mámorító, andalító
hangján, ahogy a végén felemelte,
mindig úgy zengett, oly ércesen,
mint a harang...

JÓKAI Valamennyien szerelmesek
voltunk ebbe a hangba.

MOLNÁR Szívünk hangja volt. *(Hall-
gatnak kis ideig.)* De nem volt
népfelkelés. A hadsereg otthagya
Pestet. Egyedül maradtam a Vá-
rosházán... A többi tanácsnok úr
akkorra már kereket oldott... Én a
helyemen voltam, és rábírtam Pe-

tőfit meg Egressyt, ne hívják ös-
sze a népgyűlést, ne fanatizálják
a népet. Ne építsünk sáncokat, ne
összük ki a puskákat. Ne legyen itt
értelmetlen vérfürdő. *(Kis szünet.)*
Én erre most hivatkozhatom. Ki
vehetné rossz néven? És látja, ma-
ga a városparancsnok nyugtatott
meg: tudnak erről... Semmitől se
kell tartanom, drága barátom!

*(Jókai felpattan, mintha kergetnék, a
bejárati ajtóhoz szalad, ki akarja nyit-
ni: az ajtó zárva van.)*

JÓKAI Tessék, megint nem nyílik!
Börtönben vagyunk, nem látja??

MOLNÁR A maga felzaklatott, vateszi
fantáziája!

JÓKAI *(szinte hisztérikusan)* Nem bí-
rom a bezárt ajtókat! Nem bírom...
Tömegsírban érzem magam! Tö-
megsírban...

*(Molnár is odamegy az ajtóhoz, rán-
gatja a kilincset, az ajtó nem enged.)*

MOLNÁR *(dörömböl)* Hé, kinyitni! Ki-
nyitni!

JÓKAI *(hirtelen nyugalommal)* Hú-
zunk sorsot.

MOLNÁR Minek?

JÓKAI Hogy melyikünk távozik innen
előbb.

MOLNÁR *(komoran)* Húzzunk.

JÓKAI *(fémpénzt vesz elő)* Fejet
mond vagy írást?

MOLNÁR Fejet.

JÓKAI *(feldobja a pénzt, leesik, le-
hajol érte)* Sejtettem. Írás. Velem
kezdik. *(Szünet.)* Kevés az időm,
barátom, uram... Drága Róza, ha
nem érsz ide addig, nem látjuk
egymást többé.

MOLNÁR Most kiről beszél?

JÓKAI Szökjünk meg.

MOLNÁR Hogy képzeled?

JÓKAI Valamikor csak kinyitják ezt
az átkozott ajtót... Ha az a kígyó-

rikató spion belép, maga szóval tartja előről, s én lepuffantom hátulról... *(Pisztolyt ránt elő.)* Ezzel, ni. Rendben?

MOLNÁR Magánál fegyver van?

JÓKAI Magamnak tartogattam – az egyetlen golyót.

MOLNÁR Őrülség.

JÓKAI Még soha senkiben kárt nem tettem, egy egeret agyon nem csaptam – de most megteszem! Csak innen kijussunk.

MOLNÁR Tudja mit, öcsémuram? Majd én. Adja csak ide. Nem a maga kezébe való.

(Jókai odaadja a pisztolyt, Molnár elteszi.)

MOLNÁR *(az ajtóhoz lép, dörömböl)* Kinyitni! Kinyitni!

(Az ajtó hirtelen kinyílik, Giese lép be egy csendőr kíséretében, kezükben botok.)

GIESE Maradsz te nem meg nyugton?? *(A fapálcával ütlegelik Molnárt, aki térdre esik.)*

MOLNÁR Hagyják abba! Könyörgöm...

GIESE Na, gyerünk, Molnár-Müller, egy-kettő... los!

(A csendőr fölrántja és kitaszigálja Molnárt az ajtón.)

JÓKAI Hová viszik?

GIESE *(vigyorog)* Elbeszélgetőre.

JÓKAI Ehhez nincs joguk, ember!

GIESE Miért nem maradtál meg Müllernek, te marha? Kellett neki Molnár? Most fájni fej, persze – előbb gondolkodni ész, kutyák!

JÓKAI Az a bűne, hogy nevet változtatott? A törvény...

GIESE Mit tudhatsz te, mit enged meg törvény??

JÓKAI Ügyvédnek készültem, uram.

GIESE És mire te lettél? Tudjuk, mi lettél.

JÓKAI Engedelmet: Kovács János vagyok, útlevelem...

GIESE Útleveled?? Te magad nekednek hamis útlevél. Ervenytelen.

JÓKAI Szabad megtudnom, miért?

GIESE Te itt nem kérdez. Itt csak én kérdez.

JÓKAI Le vagyok tartóztatva?

GIESE El nem hagyod Marczibányi-ház! Maradsz te nyugton, türelemmel. Megértett?

(Giese már éppen csukja be az ajtót, amikor odakintről lövés dörren.)

GIESE *(miután egy pillanatra kinézett a „lépcsőházba”)* Meglőtte magát főbe... a barátja... Honnan ennek fegyver?! Unglaublich!

(Giese ki, az ajtó becsapódik, kulcs csikordul, Jókai, arcát kezébe temetve, az ágyra roskad. Sötét.)

6.

(Kinyílik a bal oldali ajtó. A keskeny fénycsíkban ismét Petőfi alakja.)

PETŐFI Irigyled? Hogy meg merte tenni?

JÓKAI *(könnyek között)* Az én kedves princípálisom... Aki beajánlott az Életképekhez... Aki zsengéimben is bátorított...

PETŐFI Ehhez képest elég alamu-szin viselted magad vele.

JÓKAI A legtisztességesebb pesti prókátor! A legjobb ember, akit valaha... *(Csüggedten abbahagyja.)*

PETŐFI Finnyás a végzet. Válogatós. Neki mindig a jobbak keltenek. A gyengéket kiköpi. Mint például...

JÓKAI *(közbevág)* Mint például engem?

PETŐFI Magad mondtad. *(Kis szünet.)*

JÓKAI Tudom, mivel vádolsz.

PETŐFI Nagyon szerettelek. Jobban, mint barátot. Te voltál bizalmam egyetlen ép oszlopa. És hová jutottál??

JÓKAI Hová?

PETŐFI „Korunk vallása a szabadság” – megismered? Kinek a mondása ez?

JÓKAI Az enyém.

PETŐFI Ezt árultad el. Leromboltad az oszlopot.

JÓKAI Igazságtalan vagy – rettentő igazságtalan!

PETŐFI Megalkudtatok az országtipró gyilkosokkal – te és a Békepárt –, békeüzeneteket küldözgettetek a Kamarillának!

JÓKAI Hallgass meg! Azt akartuk, hogy...

PETŐFI *(közbevág)* Leváltani a népet.

JÓKAI Istenem, Sándor... Ez a nép önmagát váltotta le!

PETŐFI Miket beszélsz??

JÓKAI Hát nem vetted észre? Az óriás elesett, mielőtt legyőzték volna...

PETŐFI Az óriás?

JÓKAI Az akarat, Sándor. Szétporladt az akarat. Porszemekre. Már Szabadszálláson megkezdődött... Emlékezhetsz. Miért nem téged választott a nép a követének? Téged: a leghitelesebb fiát?

PETŐFI A nép énelőttem szent. Anyival inkább szent, mert gyöngé, mint a gyermek.

JÓKAI Úgy támadt reád, mint a vadállat... Döbbenetes volt.

PETŐFI Az nem a nép volt. Csak a kaputosok. *(Megvetően.)* A kabátosok.

JÓKAI Kabátosok? Isten tudja. Szabadszálláson téged a nép fiai vá-

doltak meg – épp azok, akik választói jogukat jórészt neked köszönhették –, hogy el akarod adni az országot a tótoknak... A nép tehát önnönmaga ellen fordult! *(Kis szünet.)* Bennem már akkor összeomlott valami.

PETŐFI *(kis szünet után, kimerően, de haraggal)* Benned mindig összeomlik valami. Mert gyenge fickó vagy, Marci. *(Szinte szikrázva.)* Laborfalvy Móric!

JÓKAI Megint itt tartunk? Rózánál? Örök túske a szemedben? Csak mert szeretni merészelt engem?

PETŐFI Ne félj, nem maradsz itt nélküle. Érted jön majd, dehogyis enged el a nőstény oroszlán!

JÓKAI Csak mert meg mertem érinteni? A valóságot, egyszer – képzeted lángoszlopa mellett?

PETŐFI *(gonoszul)* Ha halálra ítélnék is, csomagol majd tízórait – az akasztófa alá... És te elfogadod! Kinek tudsz te nemet mondani?

7.

(A bejárati ajtó nyikorogva nyílik, a fény most jobbról esik be, Petőfi alakja eltűnik. Jókai az ágyon fekszik. A Fogadós jön be, egy tálcát hoz, rajta kenyér, palack stb.)

FOGADÓS Mi a patvar, még hevergetni méltóztatunk? És a vacsoránkhoz hozzá se nyúltunk?

JÓKAI *(fekve marad)* Tűnjön el.

FOGADÓS Szabad legyen...

JÓKAI *(ráordít)* Nem!

FOGADÓS El fogunk ám punnyadni a kihallgatásig, ha éhezünk. El fogunk...

JÓKAI Takarodjon!

(Fogadós ki, sötét.)

8.

(Halk zene, énekszó: a Nemzeti dal megzenésített szövege. Baloldalt a szín lassan megvilágosodik. Gertrudis koronás jelmezében Laborfalvy Róza ül a tükör előtt, letörli arcáról a festéket. Jókai lép be, mellén kokárda.)

RÓZA Jókai!

JÓKAI Köszönöm, Róza.

RÓZA Mit köszön?

JÓKAI A kokárdát. Amit a mellemre tűzött... Petőfi szerint már tízezen viselik!

RÓZA Egy hős – az ne mondjon köszönetet. (Fejéről levéve, a székre teszi a koronát.)

JÓKAI Hős – én? Az idő! (Hirtelen tűzzel.) Azon időket éljük, Róza, melyben minden igazságtalanság szétfoszlik, mint a felhő, s az igazság napja besüti a világot...

RÓZA Maga és Petőfi nélkül itt semmi se történt volna. (Kibontja a haját, mely vad fürtökben omlik a vállára.) Mondja, hány éves maga?

JÓKAI Februárban múltam huszonhárom.

RÓZA Hihetetlen... Félig gyerek! Honnan vette a Nepean sziget mélységeit?

JÓKAI Kegyed olvasta a Nepean szigetét?

RÓZA Azóta mindent elolvasok magától.

JÓKAI (bizonytalanul) Hát... Akkor én mennék is...

RÓZA Eszébe ne jusson! Mindjárt elkészülök. (Gyors mozdulatokkal a harisnyáját stoppolja.)

JÓKAI Gertrudis királynő... a harisnyáját maga stoppolja?

RÓZA Gertrudis a koronáját is maga készíti. Üveggyöngyből, papundekliből. (Kezdi kigombolni jelmezét.)

JÓKAI Nem zavarom kegyedet?

RÓZA Hátat fordítva nem. Üljön csak le oda és forduljon a fal felé – vissza ne nézzon! Megígéri? (Jókai leül, hátat fordít, zavarában majdnem ráül a koronára. Róza közben leveti jelmezeit, alsóneműben áll ott.) Mondja, kedves Jókai, volt már maga nővel?

JÓKAI (a falat nézi, meg se mozdul) Miért kérdi?

RÓZA (melegen) Miért? Talán mert... annyira tartja a szavát. (Odalép Jókai elé.) Ha belepusztulna is – megtartaná, igaz?

JÓKAI (fölpattan) Királynőm. (Magához öleli Rózát.)

9.

(Áttűnés. Róza helyén Petőfi áll a fényben)

PETŐFI (felajzottan) Marci, ez így nem mehet tovább! Te titkolsz valamit előlem! Megváltottál, de nagyon, irányomban!

JÓKAI Vagy épp ellenkezőleg: te – velem szemben.

PETŐFI Marci, ezt ne mondd! Mi ketten indítottuk el március idusát... Ez örök kötelék! Mi őszinteséggel tartozunk egymásnak.

JÓKAI Beszéljünk hát őszintén. Mi panaszkod van ellenem?

PETŐFI Amióta társszerkesztő vagyok lapodnál, azóta úton-útfélen hirdeted, hogy az Életképek hanyatlásának oka én vagyok... Sokfelől visszamondták nekem, hogy újabban túlságosan vadul forradalminak tartod költeményeimet és...

JÓKAI (közbevág) Ez a „sokfelől” – ez nyilván csak Júlia lehetett.

PETŐFI (felcsattan) Na és, ha ő volt? Mi bajod nejemmel?

JÓKAI Júlia nem kedvel, mi több: gyűlöl engem.

PETŐFI Miket beszélsz?? Azért süti folyton a kapros túrós rétest, a kedvencedet? Ugyan miért gyűlölne, mondd?

JÓKAI Talán mert nem sikerül, akár egy diót, engem is feltörnie.

PETŐFI Hűtlenséggel gyanúsítod Júliámat?? Te? Akit otthonomba befogadtam? Akit védőszárnyaim alá vettem?? *(Hisztérikusan.)* Vondd vissza, vagy meglakolsz! Vondd vissza!!

JÓKAI Különös ember vagy te, Sándor, nagyon különös... Az a varázspálca a kezében, mellyel minden szívet meghódítasz, tört hordoz a másik felén. Miért döföd belé ugyanazokba, akiket előbb elkápráztattál?

PETŐFI *(izzóan)* Csak a lanyhákba, álnokokba, kérges szívekbe!

JÓKAI Sándor! Ne szégyellj világosan látni.

PETŐFI Nem vagyok olyan kétszínű, mint te!

JÓKAI Ne szégyellj, hogy nem vagy Isten. Vállald, hogy ember vagy te is.

PETŐFI *(kis szünet után, lehiggadva)* Jó, kissé talán elragadtattam magam... De nem engedhetem meg, hogy a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméi kufárok kezére kerüljenek.

JÓKAI Miről beszélsz, mon ami?

PETŐFI *(kéziratot ránt elő)* Ezt a verset Vörösmartyról írtam... Olvasd csak el.

JÓKAI *(átveszi, hangosan olvassa)* „Nem én téptem le homlokodról. Magad tépted le a babért.” *(Farkasszemet néz Petőfivel.)* Miért írtad ezt, Sándor?

PETŐFI Még kérde? Mintha nem tudnád, hogy a Szózat költője az

Országgyűlésben a német vezényszó mellett szavazott! Soha életben még ily szörnyű csalódás nem ért!

JÓKAI *(nagyon komolyan)* Ezt a költeményt én nem adom ki, Sándor.

PETŐFI És miért nem?

JÓKAI Ha ez a költemény megjelenik az Életképekben, elmarad az előfizetők fele.

PETŐFI Na ne mondd!

JÓKAI Ne felejtsd el, hogy Vörösmartynak – kinek te is halálával tartozol – még több tisztelője van, mint Petőfinek.

PETŐFI Majd elvállik, Móric, majd elvállik.

JÓKAI A mai válságos időkben óvatosság, körültekintés a szerkesztők feladata.

PETŐFI Óvatosság? Körültekintés? *(Megint szikrázik.)* Ez a gyávák hangja!

JÓKAI Miért teszel úgy, mintha nem tudnád: fogynak az előfizetőink? Adósságokkal küszködünk! Ez a költemény végleg megáshatja lapunk sírját.

PETŐFI Lemondok a szerkesztői állásomról! Csináld tovább egymagad.

JÓKAI Szóval cserben akarsz hagyni?

PETŐFI Te hagytál cserben engem – és azt is tudom, ki áll e mögött!

JÓKAI Kicsoda?

PETŐFI Laborfalvy Róza. A gőgös nőstény oroszlán. Akit, isten tudja, mióta titkolsz előlem.

JÓKAI Nem titkolom. Ő életem párja lesz.

PETŐFI Laborfalvy Róza?

JÓKAI Még e hónapban nőül veszem.

PETŐFI Tréfálsz?

JÓKAI Hogy tréfálnék? Amit iránta érzek, egész bensőmet fölégeti...

Ő jobbá és okosabbá tett engem.
Ővele jobban értem a világot.

PETŐFI Nálamnál is?

JÓKAI Én ezért a nőért meg tudnék halni. Egyetlen szó és panasz nélkül, barátom.

PETŐFI Szerencsétlen flótás... Színesznőt nem vesz el az ember! Akár a báránymilóból, kigyógyul belőle időben.

JÓKAI Hihetetlen! Hogy éppen te – a szabadság és szerelem költője – ezt ne értsed meg!

PETŐFI Behálóztak téged, Marcikám, csúnyán behálóztak... Előre látom: fel fognak használni ellenem...

JÓKAI Hogy te miket képzelsz!?

PETŐFI Amilyen gyanútlan mimóza vagy... Hím pillangó... csak rászállasz a kábító virágra. És nem veszed észre, hogy a bibéje alatt a méreg...

JÓKAI (közbevág) Most már elég! Engem sértettél meg.

PETŐFI ...Hogy kivel lépsz eszmei kapcsolatba, ha Rózával egysülsz... Nyáry Pállal és körével! A korábbi szeretője! A törtető, aki kitűrt minket a Közcsendi Bizottmányból!

JÓKAI Holnap elköltözőm.

PETŐFI (hirtelen megenyhül megint) A fészkes fenébe, még mit nem! Abból nem eszel, hogy te elmenj innét... Júlia addig fogja tömni beléd a kapros túrós rétest, amíg oly nehéz nem leszel, hogy el se tudsz menni!

JÓKAI Itt a lakáskulcs. Reggelre már nem találsz itt. (Odaadja Petőfinek a kulcsot és kimegy.)

PETŐFI (eltorzul az arca) Gyűlöllek... Hogy nem szerethettek! (Földhöz vágja a kulcsot. Sötét.)

10.

(Áttűnés: a sötét színt jobb oldalról a bejárati ajtó nyílásán beömlő fény világítja meg. Giese jön be, kezében fáklya. Jókai nagykabátban az ágyon kuporog, arcát kezébe temetve.)

GIESE Te lenni rossz alvó... Miért nincs neked álmod, Jókai?

JÓKAI (földrezen) Tiltakozom! Nem vagyok Jókai! Kovács János...

GIESE Freilich, freilich. Lenni csak feltételezés... Mert nincsen neked álmod.

JÓKAI Tévedsz, kopó. Ha nem lennének álmaim, már rég nem is élnék.

GIESE Nagy szavak. Ti magyar, ti szeretitek a nagy szavak.

JÓKAI Mert már csak azok maradtak. A szavak. Semmi másunk nincs már.

GIESE Nevetek nektek – szavak! Mire menni magyar szavak?

JÓKAI Szavainkat megölni nem lehet. Kiröpülnek a börtönök rácsein. Tovaszállnak a hajnali széllel.

GIESE Azt hiszed?

JÓKAI Ők a tettek magzatjai, Giese. Betöltik a léget, mint tavasszal a virágpor.

GIESE Tudod mit, legyen teneked igaz.

JÓKAI (nevet) Te adsz nekem igazat? Te?

GIESE Ha élni akarsz – eladod császárnak szavaidat.

JÓKAI A szavak nem eladók, kopó.

GIESE Aki így beszél, nem ismeri élet... Minden eladó – ha kapsz cserébe élet.

JÓKAI Mit akartok?

GIESE Holnap meghozzák ítélet.

JÓKAI (megdöbben) Már holnap? Itt Újévkor is dolgozik a vérbíró?

GIESE Nálunk rend van. Nálunk nincsen – hogy is mond? – Schlamperei?

JÓKAI Rendetlenség.

GIESE So, so. Fejetlenség... Tehát kapsz te rendes ajánlat. Szavak – életért. Ha azt mondod: igen, ítélet elmarad.

JÓKAI Szabadon engednek?

GIESE So, so. Ha mi kapunk tőled néhány szó. Néhány kicsi szó.

JÓKAI Ismerjem be, hogy az vagyok, akinek néztek? S már mehetek is? Ennyi lenne az egész?

GIESE Nem tied beismerés. Arról, aki mindjárt idejön. (Vigyorog.) Másik vendég. Érted?

JÓKAI (már érti, nem válaszol azonnal) Tehát ezt kívánjátok.

GIESE Szavadért – élet. Abgemacht?

JÓKAI Megpróbálhatom.

GIESE Eszed megjött – megkapod élet. (Az asztalra mutat.) És megesszed ebéd. (Ki, a bejárati ajtó becsapódik, sötét.)

11.

(Áttűnés: nyikorogva nyílik a bal oldali ajtó. Petőfi alakja, a sötétben maradó arccal. Jókai az ágyon ül, láthatólag már várta Petőfi megjelenését, felpattan.)

JÓKAI Tudom, mit akarsz mondani... Hogy én vagyok oka elhidegülésünknek... hogy elengedtük egymás kezét.

PETŐFI Fel nem fogod, mennyire megsértettél – hát még, amiket a te Rózád terjesztett rólam!

JÓKAI És a te Júliád – énrólam? Mitket pletykálgodott??

PETŐFI Pilátusként másokra mutogatni... Közben az ellenségre kacsingatni – ez vagy te! Istenem, milyen tiszta ember voltál – és milyen mélyre jutottál!

JÓKAI Hogy érted ezt?

PETŐFI Még kérded? Belépni a Békepártba? A Habsburgokra kacsinga-

tók közé?? Milyen mélyre jutottál!

Mint egy nap, amit a földbe ástak...

JÓKAI Akkor most én kérdek valamit, Sándor.

PETŐFI Kérdezz!

JÓKAI Miért hagytad cserben a pesti népet?

PETŐFI Hogy én?

JÓKAI Keresztes háborúra hívtatok fel a népet. A főváros előtt vívandó, utolsó leheletig tartó csatára. Aztán – huss – eltűntetek.

PETŐFI Én Bem seregéhez csatlakoztam.

JÓKAI De Haynau puskalövés nélkül – másodszorra is – megkaphatta Pestet tőletek.

PETŐFI Mert Kossuth becsapott – engem is, a népet is.

JÓKAI Kossuth?

PETŐFI Azt mondta nekem: „a főváros környékén vívandó elhatározó csatán” ő maga is jelen lesz, s ha kell, meghal Pest romjai alatt... Utána csendben kiürítette a várost. Esze ágában sem volt otthagyni a becses fogát. Akárcsak te.

JÓKAI Akárcsak én?

PETŐFI Te speciel csak április végén másztál elő Debrecenből! Ilyenek vagytok ti mind! Oda ebláboltok, ahol a honmentő irhátok nagyobb biztonságban lehet... De én már Buda bevétele után Lengyelország halálszagát éreztem.

JÓKAI A legfontosabb, hogy élsz.

PETŐFI Ószintén felelj: örülsz te ennek?

JÓKAI Hogy kérdezhetsz ilyet??

PETŐFI Melyikünknek lenne rosszabb végleg visszajönni? Leülni idegen konyhákban, zsíros kenyeret majszolni? Vacogni föld alatti rejtékhelyeken?

JÓKAI A svábhegyi nyaralóban... Lenne hely elég. Róza mindketőnket elrejt.

PETŐFI (gőggel) Róza? A te gőgös, triumfáló Gertrudisod? Még mit nem!

JÓKAI Istenem, de rosszul ismered... Azt mondta rólunk: Jókai az arany puha fémje és Petőfi neki a kohó.

PETŐFI (nevet) Nem képzeled, hogy hagyom magam ruhásszekrénybe dugni, mint valami divatból kiment, kopott pruszlikot!

JÓKAI Róza nem így gondolja ezt...

PETŐFI Róza, Róza, mindig Róza... Tettél te valaha valamit – önállóan is?

JÓKAI Jó – akkor most figyelj... Emlékszel, milyen barátságos volt iránunkban a budai helyőrség március idusán?

PETŐFI Hogyne emlékeznék... A térdemet csapkodtam nevettemben! Kész voltam meghalni is, de erre nem számítottam.

JÓKAI Én igen.

PETŐFI Hogyhogy?

JÓKAI Mialatt a Nemzeti dalt nyomták, én egy levelet kaptam. Valaki a zsebembe csúsztatta a tömegből.

PETŐFI Miféle levelet?

JÓKAI Névtelen levelet. A felkelés stratégiai tervéről. Tudod, mi állt benne? Hogy a forradalmat nem esernyővel kell csinálni. Fegyver kell a nép kezébe. Éjjel tíz helyen fel kell gyújtani a várost, a támadt zavarban megrohanni a *Nájgebajdét*, ott a gyenge helyőrséget lefegyverezni, az ágyúkat elfoglalni, azokkal a Károly-kaszárnyán rést törteni, azt megostromolni. Az üllői kaszárnya felől torlaszokat emelni, a lovasság elé tört üvegdarabokat hinteni, az olasz katonákat pártunkra állítani, egy pár generálist kezesül letartóztatni...

PETŐFI Kinek mutattad te ezt? Mert nekem nem.

JÓKAI Emlékszel: az ágyúk már kartácsra voltak töltve a vár előtt, mellettük a fáklyás tüzerek... Mit gondolsz, miért nem süttötték ránk az ágyúkat? Miért nem téptek miszlikbe minket az esernyőinkkel együtt?

PETŐFI Beszélj.

JÓKAI Mert én előzőleg megmutattam a tüzérparancsnoknak.

PETŐFI A levelet? Annak a kis köpcösnek?

JÓKAI Annak. És azt mondtam neki: „Ön összekartácsoltathat minket. Hanem, ha mi kiejtjük a kezünkől a háromszínű zászlót, akkor majd jön utánunk más, aki a vörös zászlót emeli fel.”

PETŐFI (*kis szünet után*) És nekem? Nekem miért nem mutattad meg azt a levelet?

JÓKAI (*kis szünet után*) Mert te azon nyomban végrehajtottad volna azt a tervet.

PETŐFI Minden tisztább lett volna. Egyértelműbb.

JÓKAI Jobb lett volna, ha már márciusban vér folyik?

PETŐFI (*tekintete távolba réved*) Te azt írtad az Életképekben – ma is szinte égeti az elmém –, hogy a forradalom „nem villám, csak napsugár”... (*Felizzik a hangja.*) A forradalom – *napsugár!* Langyos napfürdő, amiben a galacsintúró bogarak együtt napoznak a fáradt hősökkel? Így képzelted? Nevetséges... És felháborító!

JÓKAI Elfelejtetted, hogy a mi forradalmunk – az életért volt! Az élet értékére apellált! A *mi* életünkére! Nem volt-e jobb vér nélkül elérni az áprilisi törvényeket? Tedd a kezéd szívedre: nem nekem volt-e igazam ebben?

PETŐFI (*különös, átható tekintettel nézi Jókait*) Csak a holtaknak van

igazuk, Marci. Csak a holtaknak.
(Eltűnik a kialvó fényvel, a szín
sötét.)

JÓKAI (hangja) Hé, Sándor! Ne hagyj
itt! Gyere vissza!

12.

(Jókai behunyt szemmel fekszik az
ágyon, a jobb oldali ajtó nyikorogva
nyílik, a szobába Mátét lökik be.)

JÓKAI (fölrriad) Maga kicsoda?

MÁTÉ (föltápáskodik) Ezer bocsá-
nat, hogy csak így...

JÓKAI Mit akar?

MÁTÉ Máté a nevem. Bódog Máté.
A Dohány utcából.

JÓKAI Kovács. Kovács János.

MÁTÉ Belöktek ide, magához.

JÓKAI Ez egy ilyen szálloda, uram.
Lökdösődös.

MÁTÉ Szép kis szálloda... Uraságod-
nak is azt mondták: egy ismerőse
várja idebent?

JÓKAI Nekem nem kellett hogy
mondják.

MÁTÉ Szóval maga is... önként sétált
be a csapdába?

JÓKAI Még fizettem is a vendéglátá-
sukért.

MÁTÉ Az átkozottak! Bolondot csi-
náltak belőlünk! S mi hagytuk ma-
gunkat lépre csalni.

JÓKAI Tudja, mi ez itt? A pokol elő-
szobája. Úgy fungál, mint egy ócs-
karuha-üzlet: a bejövőknek le kell
vetniük a lelkük hétköznapi ruháit,
hogy pőrésre vetkezve kénye-kedve
szerint mustrálhassa őket a Sátán.

MÁTÉ Rájöhettem volna! Én ökör,
címeres ökör... Fa nő majd az
eszem helyén!

JÓKAI Megvezettek, na, most már
nincs mit siránkozni rajta.

MÁTÉ Én az Arany Sasban szomor-
kodtam a születésem napján. Egy
mosolygó kis ember odajön, kér-

di, mért lógatom úgy az orrom?
Hogyne lógatnám, mondom én,
ha minden pénzem elúszott a Kos-
suth-bankón... Ott égetik el, ni, az
utcasarkon, az én megélhetésem
is! Meghívlak egy rundó kisüstire,
mondja ez a gyíkmosolyú, derék
magarra vall a képed, csak danolj
nekem egyet! Ó köpött be, ebben
biztos vagyok.

JÓKAI És kend dalolt neki? Mit da-
lolt?

MÁTÉ (szinte unottan mondja, tár-
gyilagosan) Müller Gyula Nagy
Naptára, Szerkesztette Fribeisz Ist-
ván...

JÓKAI (nevet) És ezért hozták be
ide? Ezt nem mondja komolyan.

MÁTÉ (most már éneklis is, a Kos-
suth-nóta dallamára) Müller Gyula
Nagy Naptára, Szerkesztette Fri-
beisz István...

JÓKAI A Kossuth-nóta! Kegyelmed
aztán bátor ember!

MÁTÉ Azt hiszi, csak énekelni tudok?
Tudtam én mást is, kedves uram...
Ide figyeljen...

JÓKAI (gyorsan közbevág) Ei ne
mondja, az istenért!

MÁTÉ Miért ne? Maga szimpatikus
nekem.

JÓKAI Pont én? Azt se tudja, ki va-
gyok.

MÁTÉ Miért? Nem bízhatom meg
magában?

JÓKAI (izzadó homlokát törli) De-
hogynem. Bennem igen... Csak-
hogy... csakhogy a falnak is van
füle itten.

MÁTÉ Én a faltól sose félek. Ott min-
dig előlről jön a golyó. Sose há-
tulról.

JÓKAI Kegyelmed már a golyót vár-
ja?

MÁTÉ Ahogy kegyelmed is. (Hallgat-
nak kis ideig.) Ha csak sejtenék,
hogy...

JÓKAI Hallgasson! Ki ne mondja!

MÁTÉ Nevetni fog: én csak azokban bízom, akiket nem ismerek.

JÓKAI Nagy könnyelműség. Láthat-ta, nem?

MÁTÉ A firkászokban nem bízom. Egy ilyen előtt hallgatnék, mint a sír... A Jókai meg a Petőfi, áldas-sék a nevük, ők a kivétel. De már őket is hamisítják. A szomszéd ut-cában is megjelent egy.

JÓKAI Jókai?

MÁTÉ Petőfi. Egy álló hónapig bújtat-ták, etették. Aztán kiderült, hogy csak egy lótolvaj. *(Kis szünet.)* Ha ezek megtudnák rólam, hogy pus-kaporgyártó üzemem volt... hogy az utolsó pillanatig is szállítottam Görgeinek... meg is kapnám a go-lyót. Meg bizony. *(Kis szünet.)* És maga? Uraságotat miért tartják itt fogva?

JÓKAI Nézze csak... Ilyen helyen van egy fontos szabály. A hallgatás. Ez a mi fegyverünk.

MÁTÉ A kedves úr ennyire nem bízik bennem? Még most se? Rosszul teszi.

JÓKAI Ez csak önvédelem... izé... kedves Bódog úr.

MÁTÉ Meg ne haragudjék: ön na-gyon kezdő börtönlakó ám!

JÓKAI Ebben igaza van.

MÁTÉ Ha egyikünk innét előbb kijut, a másíkról hírt vihet, nemdebár? Feltéve, hogy nevét, címét ismeri. *(Kis szünet.)* Kegyelmed szerint melyikünk lesz előbb odakint? *(Kis szünet.)*

JÓKAI Az örök kérdés. Fontosabb, mint a születés.

MÁTÉ Azt mondják, harminckét író van a halállistájukon. Hallott róla?

JÓKAI Hallottam.

MÁTÉ Már meg ne haragudjék, ha rákérdesz: kegyelmed amolyan íróféle, ugye?

JÓKAI Látszik rajtam?

MÁTÉ Netán rajta van a halállistán is?

JÓKAI *(kis szünet után)* Jókai Mór vagyok.

MÁTÉ A piros tollas ifjú úr, Lande-rer és Heckenast előtt, a tizenkét ponttal, ugyebár... Most, hogy be-szélgettünk, magamtól is reájöt-tem volna... *(Kis mosollyal.)* Nem kell azért megijedni, drága Jókai úr. Nem tudnak ezek sokat. A sla-pajom egy szekérnyi lőport vitt, amikor lefülelték a granicsárok... Azt mondta nekik: fogalma nincs, mi van a kocsiderékban – és el-engedték! Nem tudja ezeknél a bal kéz, mit csinál a jobb... Még a pokolban sincs veszve minden – elvégre megtetszhetünk az ördög-nek is. Na nem?

JÓKAI Csak belénk ne szeressen.

MÁTÉ Hát, ha belém szeretne – én ezzel adnék kosarat neki! *(Egy ap-ró bicskát vesz elő az inge alól, hosszú, hegyes tőrszerű rugó pat-tan ki belőle.)* Csak szóljon, ha ud-varolni akar magának.

JÓKAI Elfáradtam, Máté. Aludjunk. Hosszú volt ez a nap.

MÁTÉ Elfújom a mécset, Jókai úr. *(Elfújja, sötét.)*

JÓKAI *(hangja)* Jól van, Máté... Le-gyen ez a mi evangéliumunk: a hűség.

13.

(A sötét színen edénycsörgés, mula-tozás vidám lármája hallatszik.)

EGY HANG Nézzétek, ott jön Görgei és Nagy-Sándor! *(Nevetés, pohar-ak csengése közben a szín lassan kivilágosodik: jobboldalt Petőfi, Jókai és a Tiszt az asztalnál ül-nek.)*

JÓKAI Láttad, Sándor, a belügyminiszter plakátját? Hogy miféle gyógyszer ajánl az orosz invázió ellen? Háromnapos böjt és ima, harangszóval... Sáskajárás ellen bizonynal hatásos! Mi a véleményed?

PETŐFI *(nem válaszol, belekóstol egy pohár borba)* Micsoda lőre! *(Undorodva kiönti a földre.)*

TISZT Átkozott civilek, derogál nektek éljenezni, ha tábornok jó felétek??

PETŐFI Ez egy civil díszlakoma, hadnagy úr. A főváros hívta meg az ostrom túlélőit.

TISZT Verdammt noch mal! Háborúban vagyunk! Nincsenek többé civilek.

JÓKAI *(Petőfihez)* Akkor mi vagyunk az utolsók – igaz, Sándor? *(Petőfi nem válaszol, feláll, nézelődik.)*

TISZT *(Jókaihoz)* De ezen az úron itt egyenruha van – rangjelzés, nyakravaló nélkül!

JÓKAI Ő éppen nyakravalója miatt vesztette el a rangját – igaz, Sándor?

PETŐFI *(hidegen)* Ne nevezd engem Sándornak.

JÓKAI Hogy mondatsz ilyet? Itt ülünk a Múzeum kertjében. Ott, ahol minden elkezdődött.

PETŐFI S ahol mindennek halálszága van.

TISZT Az úr most katona vagy nem katona? Netán szökevény?

JÓKAI Mi itt az írókat képviseljük, hadnagy úr.

TISZT A skriblereket? A bolondokat, kik a zárt öltözetet sem tűrik a testükön?

JÓKAI Mi vagyunk a márciusi sasok. Akik kikapartuk nektek a gesztenyét.

TISZT *(nevet)* Sasok? A gesztenyét? Mondom, hogy bolondok...

JÓKAI Hallod, Sándor? A végén örülhetünk, hogy az asztal végén helyet kaptunk...

PETŐFI *(csak most fordul oda)* Megírtam... megírtam a magyar Mar-seillaise-t! „Véres a föld lábam alatt, Lelőtték a pajtásomat. Előre!”... Felajánlottam a kormánynak, hogy nyomassa ki százezer példányban és ossza ki a honvédek között... ütközet előtt kapjon minden katona belőle.

JÓKAI És kinyomtatják?

PETŐFI Nem nyomtatják. Leszereltek. Nyugdíjaztak. Kapok végkielégítésül ötszáz forintot. *(Keserűen felnevet.)* Ötszáz forintot – az életemért!

JÓKAI *(a Tiszthez)* Nyugdíjaztatok a magyar Túrtaioszt, nagyokosok?

(Kések, villák csörömpölése, nevetés zaja, kissé távolabbról ünnepi felkőszöntő hangfoszlányai.)

EGY HANG ...És emeljük poharunk az itt megjelent hősökre... vivát!

KIÁLTÁSOK Éljen, éljen, vivát!

JÓKAI *(kezében pohárral felugrik)* Én azokra a hősökre emelem poharam, akik majd csak ezután fognak elesni!

(Hirtelen csend támad.)

TISZT Donnerwetter, micsoda tósz!

PETŐFI *(poharat emel Jókaira)* Köszönöm, pajtás, hogy rám köszöntötted a poharad... *(Sötét.)*

14.

(Hirtelen fény, Jókai forgolódik az ágyon, hirtelen felül, talpra áll, egyenesen a bal oldali ajtóhoz megy, lenyomja a kilincset: az ajtó kinyílik, mögötte egy rekamién véres holttest fekszik: Petőfié. Jókai becsapja az ajtót, fejét kezébe temetve visszazuhan az ágyába.)

15.

(A megvilágosodó színen Jókai – mint „oroszlán a ketrecében” – nyugtalanul, gyors léptekkel föl-alá jár-kál. Az ágy megbontott, az asztalon – mintha csak az előbbi lakoma maradványai lennének – ételmaradékok és könyvek rendetlen halmaza. Hirtelen nyílik a bejárati ajtó: Giese jön be.)

GIESE (körülpillant) Teneked rendben minden?

JÓKAI Köszönöm, hogy jött.

GIESE (gúnyos) Teneked kívánság nekem fontos. Olvashatsz könyvek, minden.

JÓKAI Éppen ez az. El kell olvasnom még valamit. Feltétlenül! Még egyszer. Mielőtt... (Nem folytatja.)

GIESE Melyik?

JÓKAI A „Nepean sziget” című elbeszélést. Az Életképekben jelent meg, tavalyelőtt.

GIESE (kis mosollyal) Egy bizonyos Jókaitól?

JÓKAI (meglepve) Olvasta?

GIESE Jelentettek róla. Érdekes írás. Ganz merkwürdig.

JÓKAI Maga olvas magyarul? Maga?

GIESE Muszájnom megtanulni nekteknek nyelv – kidobott munka.

JÓKAI Ön a kötelesség áldozata.

GIESE De nekem fontos megérteni titeket.

JÓKAI Szép magától.

GIESE De ti – ti magatok! Ti nem értitek titeket. Nem értitek világot. Nem értitek császárt.

JÓKAI Efelől nyugodt lehetsz. Nagyon is értjük őt.

GIESE Ő jó akar.

JÓKAI De szörnyűségeket művel. Visszafordítani egy nép csillagát!

GIESE Csillag messze, nép van a földön. Enni, inni megkap – hosszú idő egyre megy.

JÓKAI Minden népnek van csillaga. A miénk sejtelmes, titkokkal teli. Félelmetes titkokkal. Ehhez nem elég a nyelv. Lélek is kell – megfejteni.

GIESE (kis szünet után) El fogom olvasni Nepean sziget... Ti lelkek mi a különleges?

JÓKAI Bennünk megvan Nyugat is, Kelet is. A nagyság vágya – egész az önpusztításig. Mi látjuk önmagunk – ti nem.

GIESE Ezért ennyi itt a spicli? Följelentés! Tizenegy és ezer. Ennyi van már.

JÓKAI Nem igaz, kopó. Hazudsz. Ti mindig hazudtok.

GIESE Tudsz is te... Um Gotteswill! Az ál-Petőfik! Csak Petőfiből tizenhét darab!

JÓKAI Azokból sokkal több van.

GIESE Ne mondd. Mennyi?

JÓKAI Ó, van vagy... százezer.

GIESE Ál-Petőfi? Látod, ezt a szót megtanultam jól kiejteni!

JÓKAI Vagy még több. Napról napra nő a számuk.

GIESE (gúnyos) Mondjad inkább: tízmillió... Tízmillió ál-Petőfi. Ál-Petőfi te is!

JÓKAI Látod, most megértettél valamit a lélekből.

GIESE (kis szünet után) Beszélni kicsit derék Máté komáról. Ál-Petőfi ez is? Miket művel rebellisnek ez a fickó?

JÓKAI Nincs mit mondanom róla.

GIESE Ez minden?

JÓKAI Ez.

GIESE (más hangon) Schon gut. Jól van. Te ítélni, nem én.

JÓKAI Hogyan?

GIESE Magadnak felett... Mert téged derék Máté koma felismer. Leleplez. Elmond mindent nekünk. (Torz mosollyal.) Te nem Kovács János. Te Jókai Moric. A vörös

tollas pártutó. Ez bizonyos. Nem tagadhat!

JÓKAI *(maga elé)* A derék Máté. A hűséges Máté.

GIESE Ez is tinektek lelketek. Tinektek Nepean sziget. Világvége ország. *(Farkasszemet néznek.)* Megtárgyal holnap bíróság. Holnap ítélet, Jókai. *(Kimegy, döngve becsapja a cellaajtót, sötét.)*

16.

(Jókai leül az ágyra, a bal oldali ajtót nézi, mintha várná Petőfit. És a két szobát elválasztó ajtó, ahogy eddig is, kinyílik, a keskeny fénysugárral. Petőfi alakja megjelenik.)

JÓKAI Csakhogy itt vagy! Már nagyon vártalak...

PETŐFI Félsz?

JÓKAI Ha nem lennél itt, a fogam is vacogna... Egyedül lenni! Félelmetes... Te sose tudtad, milyen az: egyedül lenni.

PETŐFI Szóval holnapra várod az ítéletet.

JÓKAI Statáriális bíróság. Rögtönítélő. Fellebbezni nem lehet.

PETŐFI Örülj neki.

JÓKAI Örüljek?

PETŐFI Hamar túl leszél rajta.

JÓKAI Kötél általi halál. A saját testem lesz a gyilkosom.

PETŐFI A fájdalomtól félsz?

JÓKAI Az orvosok szerint pokoli kínnal jár... Negyedórát is eltart, mire úgy összeszorul a hurok, hogy végre nyakszirted eltöri.

PETŐFI Mindenki fél, akinek van fantáziája.

JÓKAI A múlt éjjel megálmodtam a kivégzésem.

PETŐFI *(elmosolyodik)* És milyen volt?

JÓKAI Iszonyatos. A kötélen himbálódzva, tört üvegcserepekben lát-

tam tükröződni az életem. Szilánkokra hasadt minden. És életem minden szilánkja újabb és újabb sebet ejtett. A legjobban a boldog pillanatok fájtak... *(Kis szünet.)* És neked? Neked milyen volt? Beszélj, Sándor, könnyörgök, beszélj!

PETŐFI Nem éreztem én fájdalmat.

JÓKAI Semmilyen?

PETŐFI Semmilyen.

JÓKAI Gyorsan vége volt hát? Gyorsan zuhant szemed elé a setét?

PETŐFI Nem, Marci, nem volt ott sötét... Egy ringató erő repített.

JÓKAI Repített?

PETŐFI A fény felé! Előbb csak derengett... Lágyan, mintha mély barlang öleiben siklanék a kijárat felé... Aztán átfordultam hirtelen, arcommal a melengető fénynek -- akár a gyermek, a születés előtt.

JÓKAI És mit éreztél?

PETŐFI *(Kis szünet.)* Boldogságot.

JÓKAI S aztán?

PETŐFI Furcsa volt. Felfoghatatlan. *(Maga elé bámul.)*

JÓKAI Beszélj!

PETŐFI Kívülről láttam a testem, mintha elrepültem volna... Egy kozák lándzsanyél állt ki a mellemből, valaki kirántotta, ömlött a vér a sebből, egy másik a csizmát húzta le rólam, a harmadik épp a zsebeimet forgatta ki... Akár ha képet nézegetnék, lapozva egy régi könyvben... Alig érdekelt.

JÓKAI Az hogy lehet?

PETŐFI Egyre erősödött a fény. Már vakított. Elfehéredett a kép... *(Abahagyja.)*

JÓKAI És aztán? *(Petőfi hallgat.)* Beszélj, Sándor! Mi történt aztán? Mi történt a fény után??

(Petőfi mosolyogva nézi a verejtékező, türelmetlen Jókait. Hirtelen, mint ha magától nyílna ki, feltárul jobbról

a cella ajtaja, s a szobaajtó – mintha a huzattól lenne – nyikorogva becsapódik, mögötte eltűnik Petőfi alakja.)

17.

(A nyitott cellaajtóban a Fogadós jelenik meg.)

FOGADÓS (kimerően) Uram?

JÓKAI (kábultan) Tudom, tudom...

Az ítélet... Elkészült az ítélet...

FOGADÓS Majd holnap. Most még csak ma van.

JÓKAI Még mindig? Szóljon ennek a Giesének. Nem lehetne előrehozni?

FOGADÓS Giese főinspektor úr nincs itt.

JÓKAI Netán szabadságon van? A hóhérral együtt?

FOGADÓS Giese főinspektor urat át-helyezték.

JÓKAI Ugratsz, te keljfeljancsi?

FOGADÓS Alacsonyabb beosztásba.

JÓKAI Lefokozták? Az ördögöt? Üzem-zavar a pokolban? Ilyen is van?

FOGADÓS Szíveskedjék velem jönni.

JÓKAI Minek? Ha nincs még akasztás? Jól érzem itt magam. Ébren álmodni és álomban élni – lakályos nekem a halál előszobája: meghitt emlékek mindenütt... (A tekintete körbejár, szinte simogatja a tárgyakat.)

FOGADÓS Egy hölgy várja odakint. Nem akarja látni?

(Róza jelenik meg a nyitott cellaajtóban.)

18.

JÓKAI Róza...

(Róza Jókaihoz szalad, átölelik egymást, Fogadós kimegy.)

RÓZA Megváltóztál. Az arcod szikárabb. A szemed kékje mélyebb.

JÓKAI Mert nemsokára közelebb lesz az éghez...

RÓZA De szépen mondtad.

JÓKAI ...Azzal a három méterrel, amit a kötél hossza mér.

RÓZA Ezt nem akarom hallani.

JÓKAI Fogom látni magam? A testemet, amint a szél lóbálja, mint a szalmabábut?

RÓZA Ha te lennél most a Sándor – túllépnél a meddő bánaton!

JÓKAI Hosszú létra a bánat, Róza. Ezer foka van. Holnapig feljuthatok rajta az Úristenig. (Keserű mosollyal.) Csak ki ne derüljön róla, hogy nem létezik...

RÓZA Holnap már a Svábhegyen leszel. Velem együtt.

JÓKAI Ebben biztos lehetsz – a testem nem fog akadályozni benne.

RÓZA Testi valóddal leszel velem – ide nézz! (Papírt vesz elő, mutatja.)

JÓKAI (nézi) Mi ez? Geleitschein? Komáromi menlevél? Klapka aláírásával?

RÓZA Az egyetlen biztos papír, ami megvéd. Mindenkit, aki ott volt a várban.

JÓKAI Jól tudod, hogy én nem voltam ott... az igazság...

RÓZA (újra magához öleli Jókait) Az igazság megtalál... akkor is, ha nem voltál ott – az igazság szeret! Gyerünk!

JÓKAI Máris?

RÓZA Szabad vagy, mint a madár, szerelmem!

JÓKAI Életem legtanulságosabb utazása elmarad?

RÓZA Csalódott vagy emiatt?

JÓKAI Jó neked – tebenned nincs nyom, amit szeretnél letörölni.

RÓZA Előtted az élet. Még rendbe tehetsz mindent. Nem csodálatos?

JÓKAI *(kis szünet után)* Sándorról mit tudsz?

RÓZA Az Ispánkútnál találtak rá.

JÓKAI Holtan.

RÓZA Állítólag. Felismerni vélték.

JÓKAI *(bólint)* Mezítláb és kifosztva. Tátongó sebbel a mellén.

RÓZA *(csodálkozva)* Honnan tudod?

JÓKAI *(kis szünet után)* Hajnalban egy fáról álmodtam. A gyökerei a semmibe értek.

RÓZA De ez a fa – ahogy én téged ismerlek – ez nagyon magasra nő majd...

19.

(A Fogadós jön vissza, az Államügyész és egy Írnok kíséretében.)

FOGADÓS *(hajlong)* Méltóztassék, excellenciális nagyságos államügyész úr... Ez a két szoba itt, a konyhával, ez volt a felségárulók tanyája... éppen ez, ahol most állni méltóztatik...

ÁLLAMÜGYÉSZ *(nézi a képeket, ráförmed a Fogadósra)* S az a falikép ott? Azt már meglovasítottad, mi, gazember?? *(Kinyitja a bal oldali ajtót, egy pillantást vet az üres rekamiéra, majd visszafordul a segédjéhez.)* Kezdjünk hozzá. *(Diktálni kezd az Írnoknak, aki az ágy szélére ül, ott írja kuporogva egy deszkán.)* „Pesti Főtörvényszék, General Procurator úrnak... Kotaszek János, kiküldött ügyész jelenti 1850. január 3-án...” Megvan? *(Tovább diktál.)* „Pártütő Petőfi Sándor az 'A' alatt visszazárt okirat szerint lefoglalt holmijának átlelezésére kiküldetvén...” Gyorsabban, maga lajhár! *(Tovább diktál.)* „...Alázatosan jelentem, hogy a szökevény rebellis holmiját nagy fáradozásom után végtére a Kerepesi úton Marczibányi házában

meg is találtam...” Mit pacázik, maga tyúkeszű? *(Tovább diktál.)*

„...A ki nem fizetett lakbérért előzőleg már letartóztatott rebellis holmikat lefoglalván, az alábbi szerint lajstromba vétetvén...”

(Fogadós egy nagy ládát tol be, kinyitja a fedelét, az Államügyész körbejár a szobában, úgy diktálja.)

ÁLLAMÜGYÉSZ „Egy darab kanapé, fehér-kék szövettel bevonva... egy darab ágy, hasonló... egy darab zsőlye szék... egy darab zöld posztóval bevont íróasztal... egy darab ernyővel ellátott lámpa... két darab pökő láda... két darab bibliotéka steláz...” Megvan? *(Kihúzza az asztalfiókot, fejét csóválja.)* „Egy kétcsövű pisztoly... egy vörös sipka... egy háromszínű zászló...” *(Egyenként a ládába dobálja a tárgyakat.)* Akkor most a könyveket! *(Fogadós az Államügyész kezébe adja a könyveket, melyeket az egyenként a ládába dobál.)* „Rab hazának fia Szénfy Gusztávtól...” *(Bedobja.)* „Nemzeti dal Petőfitől, zenére s énekre szerző Kálóldi János... Vörös plajbásszal megjelölve!” *(Megjelöli, bedobja.)* „A Mar-seillaise, két példányban, vörös plajbásszal megjelölve.” *(Megjelöli mindegyik példányt, bedobja.)*

(Ezután, mintha bábukat látnánk egy felpörgetett filmen, az Államügyész szava elhalkul, de mozgása, akárcsak segédeié, felgyorsul, szinte reszketve szedik le a képeket a falról és dobálják a ládába.)

RÓZA *(az előtérben)* Hogy félnek tőle!

JÓKAI Félhetnek is... Lelkem megmaradt fele... itt van! *(Kezét szívére teszi.)*

ÁLLAMÜGYÉSZ *(ismét normális hangon és mozgással, olvassa a*

könyv címét) „Nepean sziget – Jókai Móról...” (Bedobja a ládába.)

JÓKAI (döbben) Esküszöm, nem volt meg neki... Mekkora bűvész a halál!

RÓZA Mégis jobb neki. Hogy nem láthatja ezt.

JÓKAI (maga elé) Nem mondta meg: mi van a fény után.

RÓZA A fény után?

JÓKAI Mert eljutott a fényig. Tőle magától tudom.

RÓZA Tőle, szerelmem? Száz meg száz mérföld volt köztetek, amikor...

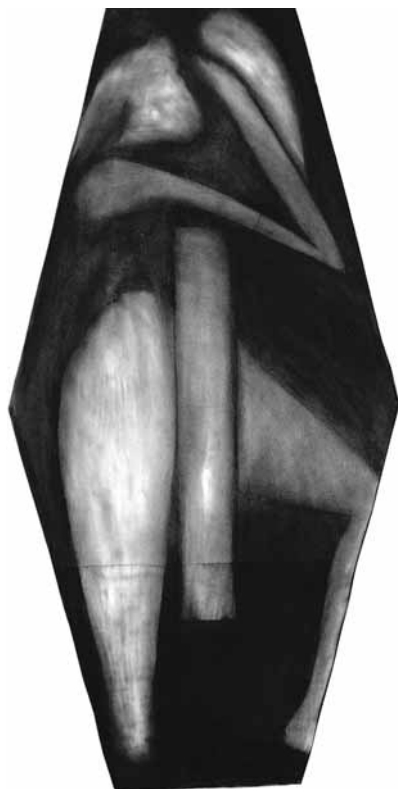
JÓKAI (közbevá) Itt volt. Ott állt az ajtóban.

RÓZA Megértelek... Csaknem elkéstem. A halálfélelem! Miket élhettél te át itt!

JÓKAI Itt volt és itt is marad. Öröké. Minden percemben. Amíg csak élek.

(A „film” ismét felpörög: az Államügyész és segédei torz, már-már mulatságos, ideges kapkodással dobálják a nagy ládába a könyveket, tárgyakat. A szín sötétbe borul, de még egy ideig halljuk Petőfi tárgyainak koppanását, melyek úgy hatnak a sötétben, akár a szívdobogás.)

(Csak ezután engedhető le a függöny.)

BEZÁRVA (2000)

Gyenge István

Fázós mandulafa a pannon tavaszban

Jelenet a történelmi drámából

Szereplők

Janus	pécsi püspök, humanista költő (38 éves)
Vitéz János	esztergomi érsek, Janus nagybátyja (64 éves)
Guarino da Verona	Janus ferrarai tanítómestere (70 éves)

VITÉZ JÁNOS *(megjelenik)* János?

JANUS *(feláll és elébe megy)* Bácsi-kám, épp az imént...

VITÉZ JÁNOS Tudom, fiam. Most azonban rólad és rólam van szó.

JANUS Az ügyünkről?

VITÉZ JÁNOS Arról is, meg minden egyébről. *(Leülnek az asztal két oldalán.)*

JANUS Fáradtnak látszol.

VITÉZ JÁNOS Hatvannál több nyarat láttam már, fiam. A párkák az életem fonálának végét szövögetik. Nem hevít már a tűz, csak a parázs izzik még kissé.

JANUS Azért még kegyelmed Esztergom érseke, az ország legelső főpapi méltósága, s amíg az, a szava előbbre való a lehatalmasabb bárókénál.

VITÉZ JÁNOS A királyé az elsőbbség, és méltán. Vele replikázhatok, de fejet kell hajtanom. Sokat gondolkodtam, és nemcsak a magam igazát vizsgáltam. A király helyébe képzeltem magam, megtenném-e én, amit ő? Akarnám-e, amit ő? És rá kellett jönnöm, van abban is igazság, ahogyan vélekedik. Az ő politikája is egy lehetőség, egy út, aminek meg lehet határozni

a végét. Mert tisztesség ne essék szólnán, a mi utunknak nem láthattuk a végét. Ezért döntöttem végül a behódolás mellett. Az ember nagyságát nem az adja, hogy ellenkezni tud, hanem ha van bátorsága új útra térni.

JANUS Eddigi utunk tehát tévedés volt? Mi, akiknél komolyabb elmék nem találhatók ez országban, mi hajtsunk fejet bégető birkák előtt?

VITÉZ JÁNOS A király előtt, fiam. Csak a király előtt.

JANUS Megértem, bátyámuram... a magas hivatal... hatvan év... a király nevelője volt egykoron... megértem. De én nem tudom megtenni.

VITÉZ JÁNOS Nem kárhoztatlak érte, bár nekem több okom lenne nyakaskodni. Férfi vagy, egy püspökség ura, a múzsák pártfogoltja, jogod van a saját véleményedhez. Tudom, nem döntesz elhamarkodottan. Csak túl érzékeny vagy, és nagyon sértődékeny. Ítéld meg, vajon ez most hasznodra szolgál-e?

JANUS Az érzékenységem tesz képessé a világ dolgainak felfogására, jobban másoknál. A sértődés

pedig a szellemem becsüléséből táplálkozik.

VITÉZ JÁNOS A talentumodat senki nem firtatja, János. Hiszen miért is küldtelek volna akkor Guarinóhoz. Ilyen magas szellem nem volt még Magyarhonban. Ezt a király is tudja. De most célszerű fejet hajtani. A poéta állhat felemelt fejjel, de a püspök hajtson fejet.

JANUS Elküldtél messzre Guarinóhoz, mondd, légy áldott érte mindörökké. Ott felemelték a fejem a csillagok magasáig, de meghajtani? Nem tanítottak rá.

VITÉZ JÁNOS Ám legyen! Még tetszik is ez a nyakasság. Ámbár tudod, hogy ezzel mindent elveszíthetsz. A király csak arra vár, hogy hűségéről újfent biztosítsd. Ha nem teszed, hamarost új püspököt ültet a helyedbe. Kereshetsz magadnak új patrónust Itáliában. Avagy miből akarod fenntartani magad?

JANUS Az itáliai fejedelmek számtalan udvarában találok helyet és pártfogást. Még nem feledték tán el mindenhol a nevem. Néhány dicsének a hiú hatalmasságoknak, és nevem a régi helyére kerül. Egyébként két szekéren viszem kedves könyveimet, arany- és ezüstmarháimat.

VITÉZ JÁNOS Bölcs előrelátás. Annál is inkább, mert te a napi dolgokkal, étekkel, hálással nemigen törődtél. Emlékszem, még Váradon egy napon úgy belefeledkeztél valami olvasmányba, hogy a könyved mellett ért a hajnal. Mint kiderült, előző dél óta olvastál, még Angelusra sem jelentél meg, az estebédéről nem is beszélve. De ne feledd, te sem vagy már fiatal.

JANUS Az évek múltával viszont úgy érzem, bölcsőbb lettem. Különösen ez utóbbi történések folytán.

Keserűbb, de bölcsőbb. Talán ez hozzásegít, hogy ezután a magam helyes útját járjam.

VITÉZ JÁNOS Boldog ember, aki a maga útját járhatja. Legtöbbször a körülmények és a körülötünk lévők kényszerítenek egy útra, melyet így vagy úgy, de el kell fogadnunk.

JANUS A bölcs elme képes irányítani a körülményeket.

VITÉZ JÁNOS Kivételes képességű embereknek sikerülhet. És még akkor sem elegendő a bölcsesség. (*Mosolyog.*) Némi hatalom is szükségeltetik.

JANUS Remélem, mindezekkel nem lesz már dolgom. Hatalom, perpatvarok, politika, ármánykodás. Elmegyek, kissé nehéz szívvel, mert hiszen nem sikerült, amiért idejöttem. Álmodtam, de az álmom megcsalt.

VITÉZ JÁNOS Csak azt ne hidd, hogy bármely táján a világnak mentes maradsz a hatalom pöffeszkedésétől, a kicsinyes perpatvaroktól vagy a politikától. Az ember sárból van, és ez a sár lehúzza a földre, melyből vétetett. Lehetsz tiszta, mint a hó, a másoktól rád fröcskölt szenny meggátolja lelked szárnyalását.

JANUS Nem akarom ezt hinni! Nem hihetem, hogy az emelkedett szellem kénytelen lenne alávetve szolgálni. Nem ítélsz alacsony, a materiából eredő szempontok szerint. A szellem felülemelkedik a materián és szüleményein. És azután szabadon szárnyal. Ez bennünk az Isten!

VITÉZ JÁNOS Folyamatosan vétkezel a kevélység és hiúság bűnében!

JANUS Istentől kaptam a talentumot, amivel egyszer majd el kell számolnom.

VITÉZ JÁNOS Igen, el kell számolnod alázatos szívvel, és köszönettel mindazért, amit kaptál. És nem szabad felhánytorgatnod Istennek mindazt, amit még kaphattál volna!

JANUS Megszégyenít, bátyámuram! Nem állt szándékomban sem a tiszteletlenség bűnébe esni, sem magam nagyobbítani.

VITÉZ JÁNOS Bene, bene! Tudom én, jobban, mint gondolod. Csak hát szeretnék megóvni eljövendő csalódásoktól, mivelhogy szeretlek, mint mindig is. Tudod, az ember sokszor elfelejti, hogy minden sikere, alkotása, kezének és szellemének minden produktuma csak azáltal jöhetett létre, amit Isten belénk plántált. Ti neoplatonisták persze vagytok annyira büszkéek a tudományotokra, hogy nagyvonalúan megfedkeztek erről.

JANUS Csupán próbáljuk megérteni a világot, amit Isten teremtett, és benne a gondolkodó embert, a maga építette világával.

VITÉZ JÁNOS Az ember és az ő világa! Mily nagy tud lenni olykor, és milyen kicsinyke is egyben. Arrazolunk a földi létben, morzsákat szedegetünk a tudományok asztaláról, és ezenközben felettébb büszkéek vagyunk magunkra. De nem kell, csak egy tengeri vihar, egy mindent elborító, pusztító árvíz, egy kegyetlen betegség, és máris az Úr palástjába kapaszkodunk.

JANUS Bizony, sokszor elesett az ember. Lásd, bátyámuram, magam is milyen keserves kórral küszködöm. Azt mondod, kicsiny az ember? Kicsiny, de alkot, mert ez a dolga a világban. Hogy megmutassa Istennek, nem volt hiábavaló a teremtés.

VITÉZ JÁNOS *(nehézkesen feláll székből, mire Janus is feláll. Az érsek öccséhez lép, vállára teszi kezét.)* Szántsd hát a papiruszt, vedd bele a szép szavak magját, ha már ez a sorsod és örömed. Áldjon meg téged az Isten! *(Kinyújtott karral hátrál, és eltűnik a kandallóban.)*

JANUS *(néz utána)* Vajha lenne neked is annyi örömed, mint nekem a poézisben!

GUARINO *(megjelenik)* Nem látom, Janus, asztalodon a pennát! Lustálkodsz tán?

JANUS Édes mester, Guarino! *(Odalép hozzá és átöleli.)* Mennyire örül a szívem, hogy te is itt vagy! De nem lustálkodom ám! Csak pihenek most kicsinyt, és gyűjtöm az erőmet. Nagy dolgokra készülök. *(Hellyel kínálja.)*

GUARINO *(leül, ruháját igazgatja)* Nagy dolgokra? Hozzád méltókra tán?

JANUS Hozzám és hozzád, messemre! Mert nem feledhetem, mennyi mindent kaptam tőled. A humaniorák ismeretét és szeretetét, a szellem tiszteletét és megbecsülését. Mindent neked köszönhetek.

GUARINO Én csak az utat mutattam meg, és megtanítottalak járni rajta. Végigmenni már neked magadnak kellett.

JANUS Mindig úgy éreztem, hogy mellettem vagy, figyelsz és bátorítasz. Olykor korholsz, mint hajdánán, ha nem tetszett valami.

GUARINO Nem sokat kellett korholjalak, csendes, figyelmes, engedelmes fiúcska voltál. Aztán gondolkodó, szellemdús ifjúvá értél. Öröm volt veled értekezni, vitázni a görög auctorokról. Fordítasz-e még a kedves görögjeidből?

JANUS Gyermekei stúdiumok voltak, ámbár nagyon szerettem őket. Az Antologia Palatina, ez a valóban csodás virágfűzér megigézett poézisével, Theodorosz és Protagorasz bölcs gondolatai. Egy új világot tártak fel előttem. A kapu nyitva állt, csak be kellett lépni rajta.

GUARINO Hiszen, ha lett volna fél tucat ilyen tanítványom, átszabhatam volna Itália szellemi köntösét!

JANUS Vagy a fél világét.

GUARINO Meglehet. De hát te is ott hagytál, a kapott tisztség hazaparrancsolt. Ámbár így van ez rendjén. Kiműveljük az elmét, hogy szolgálhassa a köz javát. Csak hát, ha nagy ritkán egy drágakőre bukkanunk, nemde meg kellene mutatni a világnak, mint hogy elzárjuk ládánkba? Ezért sajnálom, hogy nem maradhattál velem.

JANUS Most már magam is sajnálom. Tudom, mire lettem volna képes, ha erőmet nem kell kicsinyes, vulgáris tennivalókra pazarolnom. Kancellária, adók, a magas diplomácia, birtokperek. Ha tehettem volna, mint egykoron, hogy szobámban üldögélve, köröttem kedves könyveimmel, a metrumot számlálva sorjázsam a szavakat!

GUARINO Mi mindent alkothattunk volna mi ketten! Egymást segítve és támogatva, Janus. De hát a sors irgalmatlan, elszakít barátot és szeretőt, mestert és tanítványt.

JANUS Igen, a talányos sors, a kifürkészhetetlen. Az ostorcsapásokkal előrehajtó fátum. Mert az útján mindenkinek végig kell menni.

GUARINO A világ megmagyarázhatatlan, kegyetlen dolgainak elviselésére tanít meg a sztoa. Vedd segítségül, és bölcs nyugalommal fogod szemlélni az életet. De hát ezt te is tudod.

JANUS Igen. Tudom, és e szerint élek. Másként nem is viselhetném el az itteni körülményeket. A kicsinyes önzést, az egymás ledorongolását, a szellemtelenséget, a pökhendi hiúságot. Ó, nagy Isten, milyen gyarló az ember!

GUARINO Nehogy azt hidd, hogy taljánföldön másmilyenek az emberek! Egy anyagból vagyunk gyúrva mindahányan. Csak ott több a hozzád hasonló, akivel szót értesz, aki szellemi társ lehet. Akikkel eljátszhatod, hogy a világ kevésbé rossz, és van értelme a jóra törekvésnek.

JANUS Mi más dolgunk is lenne a világban, mint alkotni, s ezáltal javítani rajta.

GUARINO Igen, mindenki ezt teszi, aki értelmesen él. Az ács, a csizmadia, a kőfaragó és a poéta is. Alkot, hogy a világ előbbre menjen.

JANUS A mesteremberek az anyagi lét fenntartását szolgálják, de a poéta a szellemet táplálja. Ez valami magasabb rendű foglalatosság, ami megjavíthatja a világot.

GUARINO Nem tudom, fiam. Nem tudom, javít-e a világ állapotán az, amit mi csinálunk. Elismerem, sok embernek ad gyönyörűséget, szolgál okulásul vagy szórakoztat. Kinek-kinek szüksége szerint. De hogy javít-e valamicskét, ebben nem vagyok biztos.

JANUS Képzeld csak el, ha minden ember olvasná Vergiliust, megértené Platont és Arisztotelészt. Mégiscsak más lenne a világ.

GUARINO Igen, bizonyára más lenne. De hát ez csak olyan képzelgés. Az emberek többségének nem Vergilius kell, hanem kása, saru meg fedél a feje fölé. És néha farsangi mulatság. Panem et circenses...

JANUS Ó, tudom! Magam is látom itt, milyen nyomorult a pórnap. Földbe vájt lyukakban lakik, aki vert falú kunyhót épít, már módos ember. Egyébiránt nem is nagyon érdemes a végvidéken házakat építeni. Minden évben jönnek a török portyázók és felégetnek házat, szérút, asztagot. Vannak vidékek, ahol már nem is vetnek, mert a termést vagy felgyújtja, vagy elrabolja a török martalóc. Barbár hadviselés ez!

GUARINO A háborúk sosem voltak emberségesek. Barbár vagy nem, a háborút elviselő nép nyomorúságban és félelemben él. Mindazonáltal a háború az ember természetében rejlik. Ha meggondolod, mi is háborúzunk olykor. Szavakkal támadunk egymásra, vagdalkozunk és sértünk. Olykor ölünk is.

JANUS Öljük az ostobaságot, a vakbuzgóságot és szenteskedést. A tiszta gondolkodás nevében.

GUARINO *(ujját figyelmeztetően fel emeli)* Ó, ó! Ne vesse el a sulykot, püspök uram! Az ölok mindig találnak elégséges okot és hivatkozást, és valamiféle általuk képzelt magasabb eszme segítségét hívják. De biztosak lehetünk-e abban, hogy a mi eszméink annyival jobbak a másokénál, hogy ez megengedhetővé teszi amazok megsemmisítését?

JANUS Aki nem biztos az igazában, ne kezdjen harcot!

GUARINO Talán mégsem helyénvaló az igazságot kisajátítani magunknak. Vannak gondolatok, amelyek tetszetősek és igazat sugallnak, vannak, melyeket érdekünk ajánl. Ismét mások a buzgóság szolgálatában állnak, vagy kiötlőjük tekintélye a mérce. Igazság annyi van,

ahány oldalról nézzük. Láttál már fát, amolyan szép, öreg platánfát? Nézed a százados törzset, a bologató lombokat: tiszteletet parancsoló, méltóságteljes. Odébb lépsz néhányat, mert körbe akarod járni. Az ágak fenyegetően nyúlnak feléd, a szélroham vadul rázza a leveleket, a gallyak csikorogva tekerednek: félelmetes. Néhány újabb lépés, és megint másnak látod, és megint másnak. *(Lekicsinylően.)* Igazság? Melyik, kinek az igazsága? Ezt a szót mindenki használja, de mindenki a maga hasznára, a maga nézőpontjából.

JANUS Csak azt védem, amit józan értelmemmel magam is jónak és igaznak tartok.

GUARINO Helyesen teszed! Én csak arra akartalak figyelmeztetni, mennyire ingoványos ez a talaj. De ha bölcsen és megfontoltan haladsz, kikerülsz életednek jelenlegi kátyújából is. *(Feláll és menni készül.)*

JANUS Messere, maradj még egy kicsit! Hiszen...

GUARINO *(lassan lépd el a kandalló felé)* Ha tudnád, ki mindenkit kell még meglátogatnom... *(Eltűnik.)*

JANUS Hogy sietnek mind! Mi sürgetheti őket a szellemvilágban? A jó Guarino! Mennyi éve is, hogy halálhírét vettük? Tizenegy... nem, inkább tizenkettő.

(Szilvia megjelenik Janussal szemben, bókol. Az álomban olyan fiatal, mint hajdanán.)

JANUS Ki vagy te, szép leányzó?

Pete László

Örök világosság

Színmű két részben, versben és prózában – részletek

Szereplők

Mindszenty József
Péter Gábor
Államtitkár
Fegyőrök
Bőrkabátosok
Örök
Apor Vilmos
Apor Gábor, a testvére
Apor Gizella
Bolza Ilona grófnő
Dr. Jung

Zágon István, irodavezető
Sándor atya
Lány
Mária, román királyné
Titkár
Komornyik
Hatzegan Aurél, román politikus
Udvarhölgy
Német alezredes
Nyilas

ELSŐ RÉSZ

1. jelenet

Börtöncella

Mindszenty egyedül

MINDSZENTY Mindenható örök, nagy Istenem!

Segíts szolgádnak, a hitetlenek –
Megfosztván a főpapi öltözéktől –
Sanyargatják...

HANG KÍVÜLRŐL Elítélt, állj!

MINDSZENTY Ki az a szerencsétlen?

(Az ablakhoz megy. Felhúzódkodik. Kihúzza a bakancsából egy szeget, kilazítja vele a drótot.)

HANG KÍVÜLRŐL A Népköztársaság nevében felolvasom az ítéletet!

(A Hang tovább is folytatja, de már a többi nem érthető.)
(Bekukucska, majd belép az Ör.)

2. jelenet

Mindszenty, Ör

ÖR Jöjjön el az ablaktól, érsek úr! Ma nincs ébresztő! Feküdjön vissza az ágyba! Hosszú pihenést engedélyezünk! Feküdjön már le!

HANG KÍVÜLRŐL Kötél általi halálra ítélte!

MINDSZENTY Akasztanak, fiam?

ÖR Nézze, én...

MINDSZENTY Akasztanak?

ÖR Igen, akasztanak. Én azonban a fejemmel játszom, ha fegyencsel beszélgetek!

MINDSZENTY Miattam nem kell tartanod, fiam. Közember vagy civil az áldozat?

ÖR Nem közembert, hanem tisztet akasztanak. Feküdjön már vissza!

(El.)

3. jelenet

Mindszenty egyedül

MINDSZENTY *(Újra az ablakhoz megy.)*

HANG KÍVÜLRŐL Az ítélet azonnal végrehajtandó!

MINDSZENTY Ezek nevetnek. Szürke öltönyökben

Feszítenek a tribünön. Akárha
Futballmeccs volna... és az elítélt
Alsóruhában reszket egyedül...

HANG KÍVÜLRŐL Ártatlanul halok meg!

MINDSZENTY Akárki vagy, fiam, Isten legyen hozzád irgalmas! Dominus noster Jesus Christus te absolvát!

(Feloldozó kézmozdulattal.)

HANGOK KÍVÜLRŐL *(Örömujjongás.)*

MINDSZENTY Pax vobis! Adj, Uram, irgalmat, nyugalmat neki!

(Eljön az ablaktól. Váratlanul kivágódik az ajtó. Belép két Fegyőr, nyomukban két Bőrkabátos, majd az Államtitkár és Péter Gábor.)

4. jelenet

Mindszenty, Péter Gábor, Államtitkár, Bőrkabátosok, Fegyőrök

1. FEGYŐR Fegyenc, vigyázz!

2. FEGYŐR Nem érti?

1. BŐRKABÁTOS Álljon vigyázzba az Államtitkár elvtárs előtt!

1. FEGYŐR Tisztességesen viselje magát, különben büntetést kap!

ÁLLAMTITKÁR Hagyja csak! Ünnepi kedvünkben vagyunk!

(Nevet. Péter Gábor és a Bőrkabátos hangosan vele hahotázik.)

2. FEGYŐR Egyenesebben álljon, hallja?!

MINDSZENTY *(Egyenesen áll és hallgat.)*

ÁLLAMTITKÁR Maga a Mindszenty?

1. BŐRKABÁTOS Kérdeztek magától valamit!

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

ÁLLAMTITKÁR Egészen jól áll magának ez a ruha!

(Nevet. Péter Gábor és a Bőrkabátos hangosan vele hahotázik.)

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

ÁLLAMTITKÁR Van valami kívánsága?

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

1. BŐRKABÁTOS Kérdeztek magától valamit!

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

ÁLLAMTITKÁR Szóval nincs kívánsága? Nem akarna misézni?

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

2. FEGYŐR Megkukult, fegyenc?

ÁLLAMTITKÁR Természetesen nem engedhetjük meg, hogy a klerikális reakció befészkelje magát a szocialista börtönbe.

Természetesen tudjuk, hogy a mise mindig nyilvános.

Természetesen tudjuk, hogy a magánmise is nyilvános.

Természetesen nem vagyunk mi olyan ostobák.

MINDSZENTY *(Hallgat.)*

ÁLLAMTITKÁR Szóval? Van kívánsága?

1. BŐRKABÁTOS Feleljen!

MINDSZENTY Nincs.

ÁLLAMTITKÁR Nem akar misézni?

MINDSZENTY A jó pásztornak ez kötelessége.

1. FEGYŐR Ne pimaszkodjon!

ÁLLAMTITKÁR Úgy. A jó pásztornak. A jó pásztornak természetesen. Maga szerint ki a jó pásztor, Mindszenty?

1. BŐRKABÁTOS Kérdeztek magától valamit!

MINDSZENTY Aki életét adja a juhaiért.

(Csend.)

1. FEGYŐR A keserves úristenit magának, fegyenc!

ÁLLAMTITKÁR Kire céloz maga?

1. BŐRKABÁTOS Beszéljen, a segítség magának!

ÁLLAMTITKÁR Kire céloz?

MINDSZENTY A jó pásztorra.

ÁLLAMTITKÁR A győri püspökre céloz? A győri püspök halálára?

PÉTER GÁBOR Államtitkár elvtárs!

ÁLLAMTITKÁR Én csak azt kérdeztem tőle, hogy kire célzott.

2. FEGYŐR Kire célzott, fegyenc?

MINDSZENTY A jó pásztorra.

ÁLLAMTITKÁR Az Apor Vilmos győri püspök haláláról szóló rosszindulatú, népellenes rágalom, amit a klerikális reakció terjeszt..., szóval az aljas, szovjetellenes rágalom...

PÉTER GÁBOR Államtitkár elvtárs!

ÁLLAMTITKÁR Elnézést, altábornagy elvtárs! Én csak..., szóval a népellenes rágalom...

MINDSZENTY Én úgy emlékszem, önök 1948 novemberében betiltották a néhai győri püspök újratemetését. Vagy mára már ez is népellenes?

1. FEGYŐR Ezt megkeserüli, fegyenc!

ÁLLAMTITKÁR Sértette volna az ország bel- és külpolitikai érdekeit!

MINDSZENTY Súlyos kegyeletsértés volt.

ÁLLAMTITKÁR Külpolitikai szükség-szerűség volt!

PÉTER GÁBOR Államtitkár elvtárs!

ÁLLAMTITKÁR Elnézést, altábornagy elvtárs... én csak... én csak... Szóval nincs kívánsága? Nincs?

2. BŐRKABÁTOS Válaszoljon!

MINDSZENTY Nincs.

ÁLLAMTITKÁR Na, jól van ez így! Most a nép az úr! A pápa is nem-sokára a maga sorsára jut!

PÉTER GÁBOR Államtitkár elvtárs!

ÁLLAMTITKÁR Igen?

PÉTER GÁBOR Lent várjon meg!

ÁLLAMTITKÁR Igen... igen... megvárom... igen...

(El.)

5. jelenet

Mindszenty, Péter Gábor, Bőrkabátosok, Fegyőrök

PÉTER GÁBOR (a 2. Bőrkabátoshoz)

Menjen utána! Nem mehet el! Maga felel érte, hogy megvárjon!

2. BŐRKABÁTOS Értettem, altábornagy elvtárs!

(El.)

6. jelenet

Mindszenty, Péter Gábor, 1. Bőrkabátos, Fegyőrök

PÉTER GÁBOR Figyeljen rám, Mindszenty!

2. FEGYŐR Péter Gábor altábornagy elvtárs beszél magához, fegyenc!

Húzza ki magát!

PÉTER GÁBOR Takarodjanak!

2. FEGYŐR Igenis!

1. BŐRKABÁTOS Értettem! Kifelé!

(Kilökdösi a Fegyőröket. 1. Bőrkabátos, Fegyőrök el.)

7. jelenet

Mindszenty, Péter Gábor

PÉTER GÁBOR Hogy van, érsek úr?

MINDSZENTY Ahogy ilyen helyen lenni szoktak.

PÉTER GÁBOR Ön a magyar egyház bíboros hercegprímása volt.

MINDSZENTY Tudtommal én még mindig az vagyok.

(Csend.)

PÉTER GÁBOR Kezdetől fogva az volt a felfogásom, hogy a hercegprímás elítélése politikai hiba volt.

MINDSZENTY (Hallgat.)

PÉTER GÁBOR Figyel arra, amit mondok?

MINDSZENTY (Hallgat.)

PÉTER GÁBOR Az ön elítélése kárt okozott az egyháznak és kárt okozott az államnak. Más módon kellett volna az ügyét megoldanunk. Fel kellett volna használnunk az ön összeköttetéseit. Ön értékes valutát szerezhetett volna az ország hasznára. A valuta hiánya okozza, hogy nem halad az újjáépítés. Ugye, lehetett volna erről szó?

MINDSZENTY (Hallgat.)

PÉTER GÁBOR Rajkot el kellett ítélni.

MINDSZENTY Rajkot?

PÉTER GÁBOR Ma reggel... Hosszú évekre szóló fegyházbüntetést kapott.

MINDSZENTY Értem.

PÉTER GÁBOR A dollárhiány nagyon komoly gond, és maga tudna segíteni. Tudna?

MINDSZENTY (Hallgat.)

PÉTER GÁBOR Ha szabadlábba helyeznénk, tudna-e valutát szerezni az újjáépülő ország számára?

MINDSZENTY (Hallgat.)

PÉTER GÁBOR Tudna vagy nem tudna?

MINDSZENTY Többek között éppen azért vagyok ebben a zárkában, mert valutát, ruhát, élelmiszert és pénzsegélyt osztottam szét a szegények között.

PÉTER GÁBOR Én nem arról beszélek!

MINDSZENTY Számomra nincs valuta: adomány van, szabad és önkéntes jótétemény; ha nem önzetlen, el sem fogadom.

PÉTER GÁBOR Az ország számára... A nép országa javára...

MINDSZENTY Amely a népnek szóló adományt adóztatja? Azon ország javára?

PÉTER GÁBOR Rendben van. Ha magának ennyi esze van... Magának tényleg csak ennyi esze van, Mindszenty?

MINDSZENTY Eszes lehet az állat is, az embert erkölcs teszi.

PÉTER GÁBOR Hát akkor csak poshadjon ebben az apró cellában! Vagy egy még apróbban! Klausztrófóbiám támadna, ha ekkora volna az irodám!

MINDSZENTY Ez a cella nem is olyan kicsi: Krisztus befér.

PÉTER GÁBOR Maga szerencsétlen, babonás álmodozó! Hát ki a maga Krisztusa, tudja, kicsoda? Vagy egyáltalán nem is létezett, vagy nyavalyás galileai gonosztevő volt, akit kivégeztetett a hatóság! Még csak nem is Krisztus, csak valami Jesua! Nyomorult rajongó zsidó, aki pofára esett, mert felszegezték egy vaskos gerendára, utána meg felhúzták egy póznára! A rómaiak, azok valakik voltak! Azok tudtak valamit! Átverték szeggel a csontját meg a csonthártyáját! Tudja, mit érezhetett? Alig várta, hogy megdöglhessen! A maga Jézusa már régen meghalt, és nagyon örült, hogy meghalhatott! Esze ágába se volt feltámadni!

MINDSZENTY Önnek azonban mégis megbocsát.

PÉTER GÁBOR Nem bocsáthat meg! Legfeljebb maga bocsáthat meg! Mit is mondok már!

MINDSZENTY Krisztus bocsát meg általam. Félek, hogy én már nem tudnék!

PÉTER GÁBOR Rögtön lecsap, ha elszólok magam, ugye, Mindszenty? Mért nem hagyják már a fenébe azt a Jézust? Mért nem találunk ki a nép ámitására valami mást? Lassan kétezer éve fújják ugyanazt! A történelmi materializmus ennél rövidebb idő alatt fogja átalakítani a világot! Hallja? Átalakítjuk a világot! A maga Istenének nem marad benne hely!

MINDSZENTY Csak egy Isten van, s ő mindenkié. Az öné is.

PÉTER GÁBOR Maga akarta! Hát akkor csak poshadjon ebben a céljában!

(El.)

SÍKVÁLTÁS

A cella átalakul a román királyné dolgozószobájává.

9. jelenet

Komornyik egyedül

KOMORNYIK *(Kinyitja az ajtót. Belép a Királyné.)*

10. jelenet

Komornyik, Királyné

KOMORNYIK *(bókolva)* Felség!

KIRÁLYNÉ *(A trónra ül. Belép a Titkár és az Udvarhölgy.)*

11. jelenet

Királyné, Komornyik, Titkár, Udvarhölgy

TITKÁR *(bókolva)* Felség!

UDVARHÖLGY *(bókolva)* Felség!

KIRÁLYNÉ Ön a szolgálattevő udvarhölgy?

UDVARHÖLGY Igen, felség!

KIRÁLYNÉ Mért van itt ismét ilyen fülledt meleg? Miért nem gondoskodik a megfelelő szellőztetésről?

KOMORNYIK *(Köhint.)*

KIRÁLYNÉ Ne fuldokoljon, mondja!

KOMORNYIK Az az én dolgom volna, felség!

KIRÁLYNÉ Önnek már szóltunk, de nem volt foganatja.

KOMORNYIK Bátorkodom megemlíteni, hogy itt az évnek ebben a szakában ilyen szokott lenni a hőmérséklet. Ezt figyelembe kell vennie, Madame. Bukarestben vagyunk. Ez Kelet Párizsa, felség.

KIRÁLYNÉ Jobban szeretnék, ha kelet Edinburgh-je lenne.

KOMORNYIK Sajnos, ezt nem áll módomban teljesíteni, felség.

KIRÁLYNÉ Mi a további programunk?

TITKÁR Kihallgatáson kegyeskedik fogadni báró Apor Vilmos gyulai plébánost, Madame.

KIRÁLYNÉ Gyula?

TITKÁR Kisváros. Jelenleg még Magyarországhoz tartozik, felség.

KIRÁLYNÉ Jelenleg még?

TITKÁR Gyula a megszállt övezetben található. Félő, hogy a dolgok mostani állása szerint ezután is magyar terület marad, felség.

KIRÁLYNÉ Igen, már hallottam Gyula városáról. Mit tudunk erről az Aporról?

TITKÁR Római katolikus plébános.

KIRÁLYNÉ Hm.

TITKÁR Ősi erdélyi arisztokrata család sarja.

KIRÁLYNÉ Ez érdekes... Mit akar?

TITKÁR Feltehetően a deportált gyulai férfiak hazaengedését.

KIRÁLYNÉ Van ennek akadálya?

TITKÁR A vezérkar szerint a deportálás katonai szükségszerűség volt, felség. A többségük katonatiszt.

KIRÁLYNÉ Ez számárság!

TITKÁR Letették az esküt a komünre.

KIRÁLYNÉ Letette azt más is. A vezérkar meg fogja érteni.

TITKÁR Nem biztos, hogy könnyű dolga lesz velük, felség.

KOMORNYIK Bátorkodom megjegyezni, hogy a felség szavára engedni fognak. A minapi incidens ellenére is.

KIRÁLYNÉ *(Végigméri.)*

KOMORNYIK Bocsánat, felség!

KIRÁLYNÉ Azért köszönjük! Csak emiatt vágott közbe?

KOMORNYIK Felséged párizsi útja miatt aggódok, Madame.

KIRÁLYNÉ Hogy szóvá teszik csapataink magyarországi viselt dolgait? Nagyon köszönöm! Legalább valaki ezt is észben tartja!

TITKÁR Feleslegesen aggódik, Madame. Senki sem fog szemrehányást tenni. Biztos forrásból tudom, hogy...

KIRÁLYNÉ Ne mondja! Mi még biztosabb forrásból tudjuk az ellenkezőjét! A britektől.

TITKÁR Bocsásson meg, Madame!

KIRÁLYNÉ Szóval a vezérkar. Nagyon megsértődtek a múltkor?

KOMORNYIK Kénytelenek voltak tudomásul venni, felség.

TITKÁR Azért annyira simán nem ment. Nehezményezték, hogy...

KIRÁLYNÉ Nem akarunk többé kifestett arcú tiszteket látni a környezetünkben! Párizsba sem kísérhet el bennünket egy ilyen sem! Világosan megmondtuk!

TITKÁR Felség...

KIRÁLYNÉ Térjünk vissza ehhez az Aporhoz. Mit tudunk még róla?

TITKÁR Bátorkodtam idekéretni a kolozsvári illetőségű Hatzegan Aurel urat.

KIRÁLYNÉ Személyesen ismeri?

TITKÁR Nem, de pillanatnyilag ő az egyetlen jelentősebb erdélyi politikus, akit elérhettem.

KIRÁLYNÉ Hívják be!

KOMORNYIK Igenis! *(Az ajtóhoz lép.)*
Fáradjon be, kérem!

(Belép Hatzegan.)

12. jelenet

Királyné, Titkár, Hatzegan, Udvarhölgy, Komornyk

HATZEGAN Felség!

KIRÁLYNÉ Üdvözljük, Hatzegan úr! Kérem, bocsássa meg, hogy igénybe vesszük az idejét. Mit tud nekünk mondani arról a magyar papról?

HATZEGAN Apor Vilmos. Ősi székely család. A család őse állítólag rabonbán volt.

KIRÁLYNÉ Az micsoda?

HATZEGAN A pogány székelyek vallási és katonai vezetője. Legalábbis valami olyasmi, még a magyarok honfoglalását követően, felség.

TITKÁR Egy valódi ellenség.

KIRÁLYNÉ Egy pap, titkár úr. Folytassa, kérem!

HATZEGAN Az ősei között királybírók és főispánok is akadnak. 1713 óta bárók. Vilmos apja, Apor Gábor is főispán, majd államtitkár volt Bécsben, a király személye körüli minisztériumban. Apor Vilmos segesvári születésű, az édesanyja született Pálffy kontesz. Vilmos a papi pályát választotta, jelenleg gyulai plébános.

KIRÁLYNÉ Nyilván komoly egyházi karrier előtt áll.

HATZEGAN Úgy hírlík, elhárít magától minden lehetőséget. A hajlamai a lelkipásztori tevékenység felé vonzzák.

TITKÁR Fanatikus? Esetleg bolond?

HATZEGAN Tiszta lelkű és mélyen vallásos ember, felség.

KOMORNYIK *(Köhint.)*

KIRÁLYNÉ Halljam, mi nyomja a begyét?

KOMORNYIK Bátorkodom megjegyezni, hogy hosszú utat tehetett meg az a magyar pap idáig. Milyen anyagi haszna származhatna belőle? Pap és magyar báró. Eljött ide a híveiért...

KIRÁLYNÉ Mit akar ezzel mondani?

KOMORNYIK Felséged bizonyára érti.

KIRÁLYNÉ Szóval hosszú utat tett meg?

HATZEGAN Egy magyar számára ez most különösen hosszú út, felség. És nem is veszélytelen.

KIRÁLYNÉ Köszönjük, Hatzegan úr! Ön hogy vélekedik? Teljesítem Apor báró kérését?

HATZEGAN Feltétlenül, felség! Igen jó benyomást keltene.

TITKÁR Szerintem a gyengeség jele volna, felség.

KIRÁLYNÉ Kérem Apor bárót!

KOMORNYIK Igen, madame! *(Az ajtóhoz lép.)* Őfelsége fogadja önt, Apor báró!

(Belép Apor.)

13. jelenet

Királyné, Titkár, Hatzegan, Udvarhölgy, Komornyk, Apor

APOR Felség!

KIRÁLYNÉ Üdvözljük, Apor báró!

HATZEGAN Báró úr!

APOR Hatzegan úr!

KIRÁLYNÉ Messziről érkezett hozzánk, báró úr! Úgy tudjuk, az ön

családtagjai közül még soha senki nem járt a román királyi udvarban. Miért?

APOR Mert a kötelességük máshová szólította őket, felség.

KIRÁLYNÉ Ön azonban helyettük is eljött, báró úr. Ön az első Apor báró, aki Románia királynéjától audienciát kért. Minek köszönhetjük a szerencsét?

APOR Mint Gyula város plébánosa jöttem felségedhez.

KIRÁLYNÉ Ezt kibúvónak szánta?

APOR Nem, felség.

KIRÁLYNÉ Tehát? Tisztelgő látogatást tesz nálunk mint erdélyi báró? Mint az egyik legősibb erdélyi arisztokrata család tagja?

APOR Nem, felség. Kéréssel jöttem, mint Gyula magyar város plébánosa.

KIRÁLYNÉ Ne gyerekeskedjen, Apor báró! Azt mondja, a látogatásának nincs köze ahhoz, hogy ön az Apor bárói család tagja?

APOR Semmi köze hozzá, felség.

KIRÁLYNÉ Hát nem azért jött, hogy az erdélyi arisztokrácia számára kipuhatolja az udvarunkat?

APOR Nem, felség.

KIRÁLYNÉ Egyszerű plébánosként jött?

APOR Igen, felség.

KIRÁLYNÉ Gondolja, hogy elém bocsátották volna, ha nem visel hangzatos erdélyi arisztokrata nevet?

APOR Egyetlen céllal jöttem ide, felség: hogy tisztelettel arra kérjem önt, Madame, vesse latba befolyását annak érdekében, hogy a román hadsereg által internált gyulai férfiakat hazaengedjék a szeretteikhez.

KIRÁLYNÉ Semmi egyéb célja nincs?

APOR Nincs, felség.

KIRÁLYNÉ Az ön birtokai Erdélyben találhatók?

APOR Pap vagyok, felség. Nincsenek birtokaim.

KIRÁLYNÉ Tehát ön katolikus?

APOR Igen, felség.

KIRÁLYNÉ Ön Gyula plébánosa?

APOR Igen, felség.

KIRÁLYNÉ Akkor is gyulai plébános marad, ha Gyula Romániához kerül?

APOR Ha az egyházi feljebbvalóim máshová nem helyeznek, felség.

KIRÁLYNÉ Úgy tudom, Gyula lakosságának többsége román.

APOR Felségedet rosszul informálták.

KIRÁLYNÉ Örülne, ha Gyula Romániához kerülne?

KOMORNYIK *(Köhint.)*

APOR Mélységesen fájlalnám, felség.

UDVARHÖLGY Pimaszság!

TITKÁR Ne felejtse el, hogy hol van!

KIRÁLYNÉ Hogy vélekedik arról, hogy Erdély egyesült Romániával?

APOR Igazságtalanságnak tartom, felség.

UDVARHÖLGY Nahát!

KIRÁLYNÉ Ön magyar hazafi, Apor báró?

APOR Az vagyok, felség.

UDVARHÖLGY Micsoda arcátlanság!

KIRÁLYNÉ Nem gondolja, hogy alázasabbnak kéne lennie, Apor báró?

APOR Nem, felség.

UDVARHÖLGY Felhaborító!

KIRÁLYNÉ *(az Udvarhölgyhöz)* Csilapodjon!

UDVARHÖLGY Elnézést kérek!

KIRÁLYNÉ Rendben van, Apor báró. Intézkedni fogok: hazaengedjük Gyulára az összes katolikus férfit. Elégedett?

APOR Felség...

KIRÁLYNÉ Ohajt még valamit?

APOR A nem katolikus férfiakat is haza akarom vinni Gyulára, Madame.

KIRÁLYNÉ Ugyan, miért? Ön a katolikusok pásztor, érje be velük!

Nagyúri gesztust szeretne gyakorolni, Apor báró?

APOR Magam nem vagyok képes nagyúri gesztusokra, ezt öntől kérem, Madame.

KIRÁLYNÉ Úgy tudom, az ön városában különféle vallású emberek élnek.

APOR Gyulán nem voltak és nem is lesznek felekezeti ellentétek, ha erre méltóztatik célozni, felség.

KIRÁLYNÉ Ön katolikus pap létre pimaszul önérzetes, Apor báró. Ön szívességet kér tőlünk, amelyet vagy megadunk, vagy nem.

APOR Téved, Madame.

KIRÁLYNÉ Ugyan miért?

APOR Ön nekem ugyanúgy nem tehet szívességet, ahogy Istennek sem. De alkalma van rá, hogy jót cselekedjen, felség. Engedje haza az összes gyulai férfit.

KIRÁLYNÉ Elég jót cselekedtünk már eddig is, és fogunk ezután is. Nincs szükségünk hozzá magyar papok segítségére. Önkritikát a vesztes gyakoroljon.

APOR A győztes pedig hajtsa el a tükeit, Madame. Köszönöm, hogy fogadott.

KIRÁLYNÉ Még nem mondtuk, hogy elmehet, Apor báró!

APOR Befejeztem a küldetésemet, Madame. A többi már az ön lelkiismeretére tartozik.

TITKÁR Apor báró!

APOR Hallgatom, uram.

TITKÁR Ön politikailag megbízhatatlan személy. Ófelsége rendeltére naponta jelentkeznie kell a gyulai román városparancsnokságon.

APOR Megértettem, uram.

KIRÁLYNÉ Távozzon, Apor báró!

APOR Felség!

(El.)

14. jelenet

Királyné, Titkár, Hatzegan, Udvarhölgy, Komornyik

(Feszült csend.)

KIRÁLYNÉ Veszedelmes ember.

UDVARHÖLGY Az, felség. Elvetemült lázadó.

TITKÁR Mint a magyarok általában. Az egész történelmük csupa gyilkolás.

KOMORNYIK A titkár úr téved. Ez az ember...

TITKÁR Hallgasson!

HATZEGAN Apor plébános sohasem venne fegyvert a kezébe. Ő nem Isten harcosa. Ő valami egészen más. A jó pásztor.

KIRÁLYNÉ Igen. Ő a jó pásztor. Éppen emiatt veszedelmes. Mert ő a jó pásztor.

TITKÁR Ezt nem értem, Madame.

KIRÁLYNÉ Intézkedjen: a gyulai férfiak hazatérnek.

TITKÁR Felség, én úgy vélem...

KIRÁLYNÉ Azt mondtuk: hazatérnek! Azt akarjuk, hogy előbb érjenek haza, mint a plébánosuk! Siessen! Intézkedjen!

TITKÁR Máris megteszem a szükséges lépéseket, felség!

(El.)

MÁSODIK RÉSZ

12. jelenet

Mindszenty, Sándor, Hatzegan

SÁNDOR Dicsértessék, Mindszenty püspök úr! Sándor atya vagyok, Apor püspök úr titkára!

MINDSZENTY Mindörökké, fiam!

SÁNDOR Az úr Aurel Hatzegan, román politikus, volt miniszter. A kormány internálta.

HATZEGAN Püspök úr!

MINDSZENTY Hatzegan úr!

SÁNDOR Máris jön a püspök úr!

HANGOK KINTRÓL A Führer nevében! Azonnal engedjenek be!

HATZEGAN Németek!

SÁNDOR *(Hatzeganzhoz)* Maga tűnjön el!

HATZEGAN *(Elindul. Az ajtóban összeütközik Aporral.)*

13. jelenet

Mindszenty, Sándor, Hatzegan, Apor

HATZEGAN Bocsánat, püspök úr! Németek!

APOR Menjen és maradjon odafent, Hatzegan úr!

HATZEGAN *(El.)*

14. jelenet

Mindszenty, Sándor, Apor

APOR Szervusz, testvérem!

MINDSZENTY Üdvözöllek, Vilmos!

(Beront egy Német Wehrmacht-alezredes és egy Nyilas.)

15. jelenet

Mindszenty, Sándor, Apor, Német, Nyilas

NÉMET Herr Bischof! Sagen Sie mir, hol lenni büdös zsidók! Minek bújtatni őket? Das ist Schweinerei!

NYILAS Püspök úr, tudomásunkra jutott...

SÁNDOR Kérem, távozzanak! Semmi keresnivalójuk itt! Ez püspöki rezidencia!

NÉMET *(Ellöki Sándort.)*

APOR Mit keresnek itt?

(Belép Zágon.)

16. jelenet

Mindszenty, Sándor, Német, Nyilas, Apor, Zágon

SÁNDOR Elnézést, püspök úr! Nem tudtam őket visszatartani!

ZÁGON Mi történik itt, püspök úr?

NYILAS Á, az irodavezető! Dast ist Zagon! Velünk jön! *(Megragadja Zágont.)*

APOR Engedje el! *(Hátralöki a Nyilast.)* Ez szent hajlék! Távozzanak!

NYILAS Tudomásunkra jutott, hogy a püspök úr zsidókat bújtat. Átkutatjuk az épületet!

APOR A szent helyen nincs kutakodnivalójuk! Távozzanak!

NYILAS Ha akadályoznak, erőszakot alkalmazunk!

MINDSZENTY Nem hallottad, mit mondott a püspök úr, fiam? Miféle keresztény vagy te? Hordd el magad!

NYILAS A törvény értelmében át kell adniuk az itt tartózkodó zsidókat!

APOR Olyan törvényt nem teljesíthettek, amely a pásztort arra kényszeríti, hogy morális kötelességeit és esküjét megszegje. Kifelé!

NYILAS A törvény értelmében a zsidóbérencek felkoncolandók!

MINDSZENTY Nem értesz magyarul, fiam? Takarodj!

ZÁGON Távozzanak!

SÁNDOR Kifelé!

(Zágonnal együtt kifelé terelnék a Németet és a Nyilast.)

NÉMET Halt! *(Pisztolyt vesz elő, és rájuk fogja.)* Hande hoch!

APOR Még mit nem! *(Kikapja a Német kezéből, és kihajítja a pisztolyt.)* Hinaus!

(Mindszentyvel, Sándorral és Zágonnal közösen kilökdösi a Németet és a Nyilast.)

17. jelenet

Mindszenty, Apor, Sándor, Zágon

APOR Immár a sokadik próbálkozásuk!

ZÁGON Ránk itt most nincs szükség.

APOR Csak menjetek!

(Zágon, Sándor el.)

18. jelenet

Mindszenty, Apor

MINDSZENTY Szervusz, kedves barátom!

(Megölelik egymást.)

APOR Mit kívánsz?

MINDSZENTY Egy tiltakozó jegyzéket szeretnék aláíratni veled. Azután majd Fehérvárra viszem Shvoy Lajoshoz, utána Pannonthalmára meg Pécsre, a végén Szombathelyre.

APOR Azután átadod a kormánynak?

MINDSZENTY Igen.

APOR Mi áll benne?

MINDSZENTY Azt kérjük, hogy a Dunántúl hárommillió lakosát és magyar hazánk utolsó, még épségben lévő területét mint az újjáépítés zálogát kíméljék meg a harcoktól.

APOR Barátom, a fanatikus, megszállott nyilas kormány miránk aligha hederít, de kötelességünk, hogy megtegyük, amit lehet. *(Aláírja.)*

MINDSZENTY Szerencsétlen zsidók! Velük most az egész történelem legocsmányabb gaztettét művelik!

APOR Nem lehet többé már tiszta lelkiismerettel emlékeznünk. Te mit tettél? Talán én is többet tehettem volna még? Milyen hibát követtem

el? Hogyan lehetne jóvá tenni? Borzalom született és itt a szemünk előtt nőtt hirtelen sötét fáva. Olyan, akár egy alvilági Yggdrasil; lidércálmokból és torz képzeletből megalkotott vad, ősgermán pokol világfája. Hogyan történhetett, hogy gazemberek, kocsmatöltelékek undok mámor gőzében megfogant bűzös-hagymázás látomásai lebujokból, koszlott sikátorokból, orgyilkosok titkos búvóhelyéről, ádáz romokból, kísértetkastélyból feketemisék zagyva dalamára a napvilágra bújhattak elő, és csöcselékké lett lelkek között a gondolat, az érzelem s a hit helyét bitorolhatták nyegle módon. Mit kellett volna tennünk ellene?

MINDSZENTY Semmit sem tehattunk!

APOR Talán, ha mégis? Volt-e a múltban csak egy pillanat, egy tűnő másodperc is, amikor tehetünk volna valamit?

MINDSZENTY Talán volt, de most már késő megkeresni!

APOR Nem! Tudnom kell, mikor volt a pillanat, amikor Isten korholó szavát elmulasztottam hallani!

MINDSZENTY Barátom, az a perc elmúlt, és mi bűnösök vagyunk csupán azért is, hogy ma élünk.

APOR Valamit tennünk kellett volna!

MINDSZENTY Mit?

APOR Tán bűn az is, hogy nem tudom! Talán ezen fogok rágódni, amíg élek...

MINDSZENTY Egy nép helyett nem veheted magadra!

APOR Valaki magára kell hogy vegye...

MINDSZENTY Vilmos!

APOR Tudnom kell, hogy mi volt a bűnöm!

MINDSZENTY Ezen kár magadat emésztened, ami megtörtént, nem tehetjük jóvá, viszont a jelenben se-

gíthetünk, mert halálos bűnné vált a közöny. De bűnössé teszi magát az is, aki a jelen torz rettenetét demagóg módon rajtunk kéri számon. Hogyan állhat fel ebből ez a nép? Nehéz teher lesz. Hogyha majd a béke tükrébe nézünk, és ráébredünk, milyen nyomasztó... Hogy a németek mit tettek, arról tán nem tehetünk, de hogy istentelen vagy szolgalelkű tulajdon honfitársaink... Talán annyira lealjasodott a nemzet, a vesztett háború és Trianon kiszívta úgy az életerejét, hogy ellenállás nélkül túri el, hogy pökhendi német gazemberek és erkölcstelen magyar talpnyalóik százezrével hurcoljanak halálba magyarokat?

APOR Aggódom érted.

MINDSZENTY Én is teérted.

APOR Az Úr van velem.

MINDSZENTY Megáldjon mindkét kezével a Mindenható!

(Megölelik egymást.)

MINDSZENTY *(El.)*

19. jelenet

Apor egyedül

APOR Áldd meg, Uram, püspök testvéremet, segítsd őt igaz dolgai-ban, és tartsd meg!

(Beront a Lány.)

20. jelenet

Apor, Lány

LÁNY Vilmos bácsi! Tele az utca németekkel és nyilasokkal! Zsidókat keresnek!

APOR Tudom, leányom! Nyugodj meg!

LÁNY Félek tőlük, Vilmos bácsi! Nagypéntek van! Meg kell halnunk! Mindannyian meg fogunk halni!

APOR Nem lesz semmi baj! Nyugodj meg, lányom!

LÁNY Mért nem adjuk ki nekik a zsidókat, Vilmos bácsi? Miért kockáztatjuk az életünket a zsidókért? Miért? Nagypéntek van, de nem érjük meg a húsvétot!

APOR Azt tesszük, amit tennünk kell, leányom!

LÁNY Miért nem adjuk ki a zsidókat? Miért dacolunk velük? Mindannyiunkat megölnék!

(Belép Apor Gizella és Bolza Ilona.)

21. jelenet

Apor, Lány, Gizella, Bolza Ilona

GIZELLA Mi történt?

LÁNY Miért nem adjuk ki a zsidókat? Nem akarok meghalni miattuk!

APOR Teljesen összeomlott.

ILONA Azonnal jöjjön velem! Pihennie kell!

LÁNY Ki kell adnunk a zsidókat! Nagypéntek van! Mindannyian meghalunk! Adjuk ki a zsidókat!

ILONA Jöjjön velem!

GIZELLA (Hatalmas pofont ken le a lányának.)

APOR Mit művelsz, húgom?

GIZELLA Isten ne rója fel bűnömül!
(A Lányhoz.) Ilona grófnő elkísér!
Takarodj!

ILONA Gyerünk!

(Kivezeti a Lányt.)

22. jelenet

Apor, Gizella

GIZELLA A lány hisztérika. Bajt okozhat.

APOR Az Isten kezében vagyunk.

GIZELLA Tudom. De egyszer véget ér az örület, és éppen olyan tiszták maradunk, mint most, Vilmos.

Vigyázz jobban magadra, többet pihenj...

APOR Mindenki azt igényli, hogy ott legyek mindenhol...

GIZELLA Hát ne hagyd! Agyonhajszolnak!

(Belép a Titkár, Zágon és dr. Jung.)

23. jelenet

Apor, Sándor, Zágon, dr. Jung, Gizella

ZÁGON Püspök úr, fogytán a készletek. Több száz embert etetünk.

APOR Még meddig tarthatunk ki?

ZÁGON Pár napig, legfeljebb egy héttig, ha jól beosztjuk.

GIZELLA Hát akkor osszák jól be!

JUNG Püspök úr, van néhány betegünk. A gyógyszerek már lényegében elfogytak. A kórház a nyilasok miatt nem mer fogadni senkit sem közülük.

GIZELLA Ha gyógyszerek kellenének, én még mindig tudok a Vöröskelesztől keríteni valamit. Jó lenne, ha összeírná, mi a legfontosabb.

JUNG Köszönöm, hölgyem! Nagyon sürgős!

GIZELLA Akkor jöjjön velem!

(Gizella, Jung el.)

24. jelenet

Apor, Sándor, Zágon

APOR István, remélem, hogy a németek fel fogják adni Gyórt nagyon hamar, de aggódom a készletek miatt.

ZÁGON Van is miért. Sokkal többen vagyunk annál, ahányra számoltam. Ha még egy héttig...

APOR István, nincs még egy hetük: addigra el fognak kotródni innen a németek is, a nyilasok is, mi pedig

békében és szent örömmel húsvétot ülünk majd.

SÁNDOR Az Isten adja!

ZÁGON Ó, bárcsak úgy lenne!

APOR Hát bízzatok! Ti higgyetek és bízzatok; az Isten megadja majd a húsvétot nekünk, s mi békében dicsérjük a nevét annak, aki kereszt-halált halt értünk, aztán harmadnapon feltámadott.

ZÁGON Be lehet osztani. Átgondolom, egy jó terv kell...

APOR Sándor, segíts neki!

(Sándor és Zágon el.)

25. jelenet

Apor egyedül

APOR Adj mindegyiknek erőt, Istenem! Add meg nekik, hogy testben és lélekben túlélhessék a megpróbáltatást. Ha áldozat kell, engem végy, Uram!

(Belép Hatzegán.)

E számunk szerzői

Balogh Ildikó (1970) – szabadúszó novelista, Budapest

Cseh Károly (1952) – költő, műfordító, Mezőkövesd

Cserny Timi Pookah (1976) – grafikusművész, Budapest

Deres Péter (1978) – fordító, tanár, dramaturg (Vígyszínház), Budapest

Elmer István (1952) – író, szerkesztő, Budapest

Erdős Virág (1968) – költő, író, Budapest

felugossy László (1947) – képzőművész, performer, Sárospatak

Forrai Eszter (1938) – költő, műfordító, Párizs

Greccsó Krisztián (1976) – író, költő, Budapest

Gyenge István (1943) – író, drámaíró, Sarud

Háy János (1960) – író, költő, szerkesztő, drámaíró, Budapest

Hegedős Piroska (1943) – festőművész, tévérendező, jelenleg szabadúszó, Budapest

Kemenczky Judit (1948) – költő, műfordító, Budapest

Kemény István (1961) – költő, író, Budapest

Kókai János (1972) – költő, drámaíró, Budapest

Lászlóffy Aladár (1937) – költő, író, Budapest

Lászlóffy Csaba (1939) – író, költő, drámaíró, esszéista, Kolozsvár

Müller Katalin (1976) – drámaíró, Kaposvár

Örkény István (1912–1979)

Nagy Ildikó (1983) – PhD hallgató KGRE, Budapest

Pete László (1962) – tanár, költő, Sarkad

Pető Judit (1949) – középiskolai tanár, Budapest

Podmaniczky Szilárd (1963) – író, Budapest

Pruzsinszky Sándor (1940) – ügyvéd, jogtörténész, drámaíró, Budapest

Radnóti Zsuzsa (1938) – dramaturg (Vígyszínház), Budapest

Romhányi Török Gábor (1945) – irodalmár, műfordító, Budapest

Rónai-Balázs Zoltán (1970) – költő, Budapest

Somos Csilla (1957) – költő, író, Jeruzsálem

Szauer Ágoston (1963) – tanár, költő, Szombathely

Toót-Holló Tamás (1966) – író, szerkesztő (MTI), Budapest

Vas Árpád (1957) – költő, Kecskemét

Wehner Tibor (1948) – író, művészettörténész, Budapest

Hatásvadász valóságosság

feLugossy László újabb munkáiról

feLugossy László az ezredforduló éveiben megszületett s a napjainkban megszülető alkotásainak megközelítéséhez segítséget adhat az az eszmefuttatás, amelyet a művész a Miskolci Galériában 2002-ben rendezett kiállításának katalógusában *A karbonsavas e-mail* címen adott közre:

„Valójában látszatok világában élünk, és a látszatok világa hatásvadász dolgokkal teli. Minél inkább civilizáció, annál több benne a látszatok világa, annál több benne a hatásvadász, a túl hangos, agyat bénító elem, és nem vesszük észre, vagy csak nehezen és az utolsó pillanatokban figyelünk fel arra, hogy ezek a trükkök, a valódiság látszatát mutató elemek mennyire nevetséges, kisszerű, olcsó, röhejes és unalmas dolgok. A felhangosított, maximális hangereőre állított világ alig válik nevetségessé, komolytalanná, mert a zajok tengere elnyomja és belénk sulykolja a komolyság és a hitelesség félreérthetetlennek tűnő látszatát, amitől azt képzelhetjük, hogy egy igazi-valós világban élünk, és minden egyértelműen figyelemre méltó, ahogy ezt a körülöttünk lévő látszatok sugallják, pedig hát nem, mert ezek csak hatásvadász és nagyon nevetséges, kiröhögni érdemes jelenségek, és semmi közük semmihez...”

Vagyis az alapprobléma, a determináns filozófiai-gondolati dilemma az ún. valóság és az ún. valóság látszatának egymáshoz való viszonya, konfrontációja, vagy még inkább: egymásba csúszása, egymásba mosódása, felcserélődése és szerepcseréje, végső soron minden látszatszerűvé válása. Megkockáztatható, hogy ez a dilemma – a dolgok lényegének keresése – a mozgatórugója, egyik legfontosabb indikátora feLugossy pontosan meglehetősen nehezen értelmezhető, most már lassan négy évtizedet felölelő művészetének, amely művészeti ágazatok és kifejezések, műformák és műfajok kavalkádszerű váltakozásában tárgyiasul vagy rögzítődik valamilyen hordozón, indul útjára a virtuális hullámonkon a megfoghatatlanságok szféráiban. A tradicionális képformát valamiképpen még őrző, de a merev kereteket azért mégis felbontó ezredfordulós képek abba a műcsoportba illeszkednek, amelynek együttese a kilencvenes évek dereka óta kifejtett műalakítási gyakorlat termése. Ebben az alkotói periódusban feLugossy egyre higgadtabban, egyre hűvösebb szemlélettel érlelte sorozattá a szelíd szürrealista láttatással megformált műveket, amelyeknek előzményeiként a *Távcső és környéke*, az *Álmatlan asszonyok* vagy a *Magánhő*-ciklus alkotásai említhetők.

A korábbi alkotóperiódusokra visszapillantva elmondható, hogy nem voltak ilyen szabályozottak és fegyelmezettek a dolgok. Már a hatvanas évek végén – amikor ezen a tájon a művészetinek nevezett szférákban leginkább Lenin-szobrok és felszabadulási emlékművek állítása körül tevékenykedtek, és a szocialista realizmus egzakttá minősített fogalmát példásan illusztráló művek létrehozásán szorgoskodtak a művészetpolitikusok és a „művészek” –, miután a kecskeméti Aranyhomok szálló teraszán feLugossy találkozott ef Zámbo Istvánnal, az új baráti kör akciókat, happeningeket rendezett, majd műveiket azokon a szentendrei templomdombi szabad és szabadtéri kiállításokon mutatták be, amelyek-

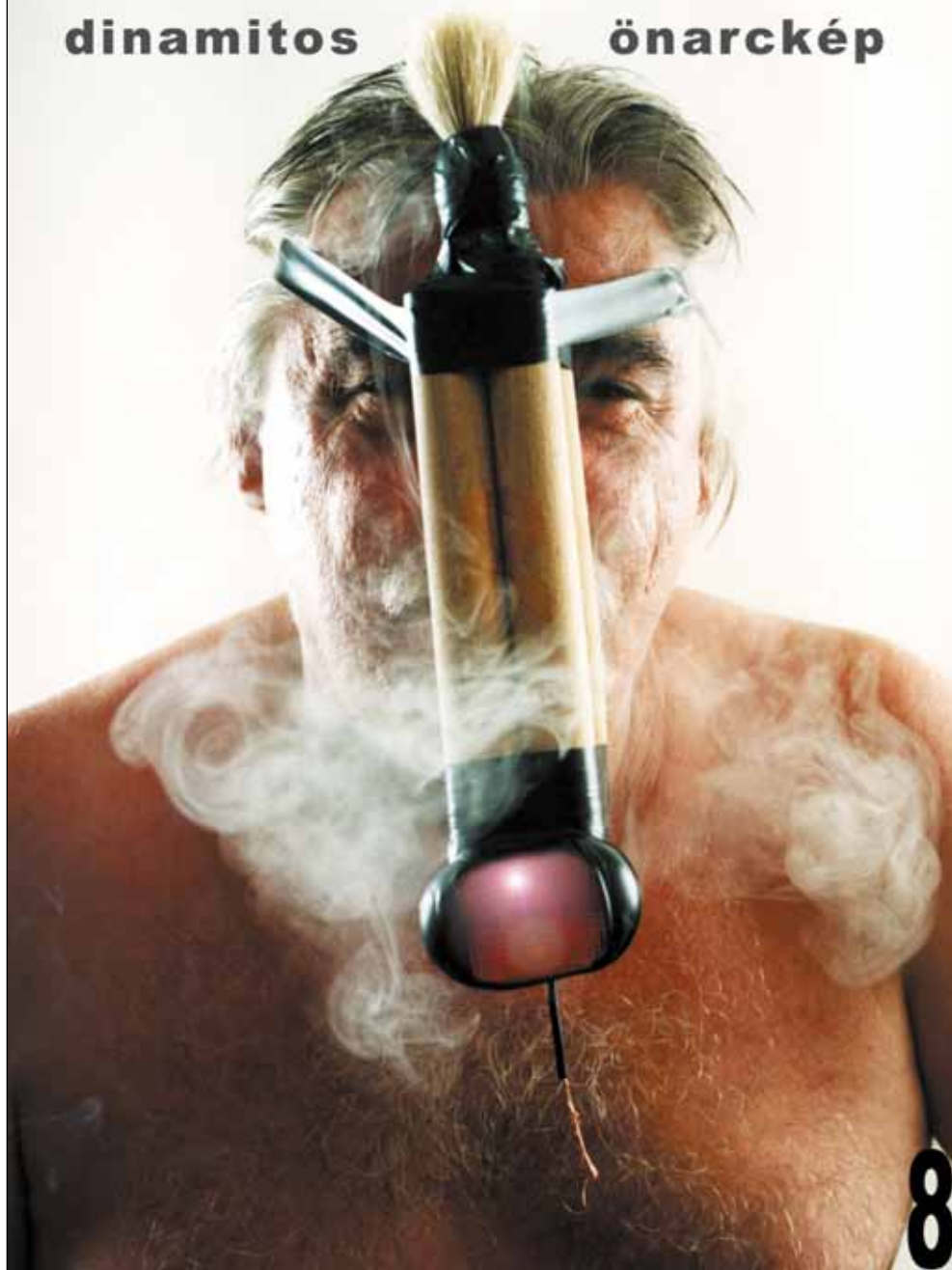
kel kivívták a korszak kultúrpolitikusainak és belügyeseinek éktelen haragját. A feLugossy-művek a hetvenes évek közepétől jelentek meg egyre gyakrabban a kiállítótermekben – klubokban, alternatív terekben –, s a hagyományos műformákhoz kapcsolható alkotások mellett jellegzetes, karakteres alkotói portrét rajzoltak meg a tárgykollázsok, az objektok, az installációk, amelyek bemutatásához rendszerint zenei produkciók, performanszok kapcsolódtak. 1972 után feLugossy és nemzedéktársai műveinek legfontosabb fórumává a szentendrei Vajda Lajos Stúdió Pinceműhelye vált, illetve a Vajda Stúdió magyarországi és külföldi fellépései, amely folyamat a nyolcvanas évek első felében az A. E. Bizottság zenekar koncertjeiben csúcsozott ki. A zenei munkásságot filmek és videomunkák megszületése kísérte, és megjelentek a Laca-versek és a szövegek is, amely irodalmi alkotótevékenységnek fontos állomása, hogy 1993-ban egy könyv, az *Atavisztikus levelek* hagyta el a nyomdát, amelyhez utóvédként 2006-ban a *Kék Pánik Kávéház* című kötet kapcsolódott. És közben ceruza- és tusrajzok, akril- és olajképek, kollázsok jöttek létre és kaptak nyilvánosságot – arattak elismerést és keltettek felháborodást – Szentendrén, jobbára vidéki magyar városokban és Svédországban és Tokióban. feLugossy keze alatt minden, a tárgyak – a tévékészülék, a fazék, a tölcsér, a fésű, a kefe, a Buddha-szobor, a cumi, a borotvapamacs – és az anyagok – tapéta, ragasztó, toll, géz, zacskó, vatta, szigetelőszalag, lécs, kátránypapír – műalkotássá alakult: sziluettszerűen kivágott emberalakokká és háziállatokká, nejlonfóliába takart jelenetekké, ruhadarabokból alakított antropomorf alakzatokká. Az e művekből is áradó nyers, neoprimitív jellegű ábrázolásmód társtalan a kortárs magyar művészetben, de szorosan kapcsolódik az európai dadaista-neoszürrealista, konceptualista áramlatokhoz. Mindemellett feLugossy művészi világát karakteresen egyénivé formálja a lét alapvető kérdéseit feszegető filozófiai látásmód, az izzó erotikus töltés és az az ironikus szemlélet, amely a művészt abban segíti, hogy a reménytelenül újra- meg újraéledő abszurdítások fölé emelkedhessen.

A kilencvenes évek második felétől mintha egyre közelebb kerülne e művész a klasszikus műformákhoz: festett akrilképei, vegyes technikájú, figuratív kompozíciói azonban megőrizték a realitások és a szürrealitások közötti izgalmas átjárásokat, és a metafizikus árnyaltságot, a transzcendens sugárzást, a rezignált humort is. Tatai Erzsébet lényeglátón fogalmazta meg a feLugossy művészeti jelenség legfontosabb jellemzőit kutatván: „Minden, amibe feLugossy belefog, életet nyer. Alkot, hogy kibírja, hogy létezzen, hogy el ne száradjon, hogy ki ne fakuljon, mert a létezés egyetlen bizonyítéka a folytonos alkotás – nem mintha a létezésnek volna szüksége bizonyítékra. Fejest ugrik az ismeretlenbe, közben kételkedik, vajon tényleg ott van-e már, vagy csak bolondozik, maga sem tudja, hol bóklászik. Néha azt hiszi, hogy csak eltévedt – normális módon, mint a többiek, s hogy mindenki józan ésszel megtalálná az utat, csak ő nem. Titkon persze reméli, hogy mégiscsak az ismeretlen kellős közepén jár, ahol az ösvényt senki sem ismerheti, abban a tartományban, ahova nem lehet senkit sem követni.”

Vagyis feLugossy László és alkotásai nyomában ismét a kiindulási pontunkhoz, az ún. valóság és a látszatok sejtelmességekben fürdő, megkülönböztethetetlen elemei, díszletei közé érkeztünk, oda, ahol már csak a műalkotások valóságosságában bízhatunk.

Wehner Tibor

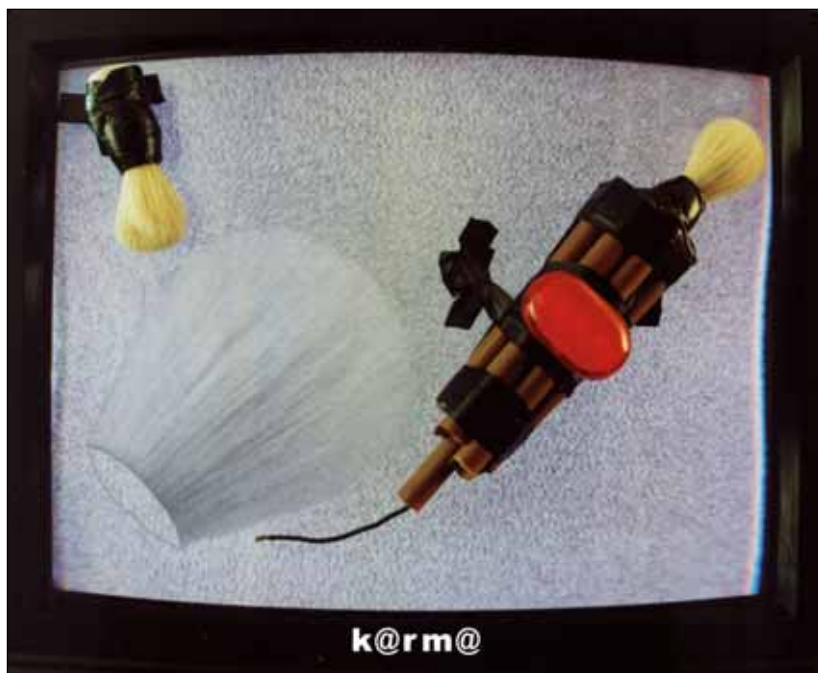
dinamitos önarckép

DINAMITOS ÖNARCKÉP (2001)

KARMA TV (2001)

DINAMITOS KARMA TV (2001)

LOBOTÓMIA I-II. (2007)

MÉDIASZÜRKE ZSÍROS NYÁR (2005, TOLCSVA, SZIRTES JÁNOSSEL)

KILÁTÁS (EMBERILEG) I-II. (2004)

ALUL IS MÁS, FELÜL IS ANNYI (2007)

HÁTI NÖVÉNY (2007)

VALAMI RELATÍV IZGALOM (2007)

ANTIERŐSZAK (1986)

Somos Csilla

Hazatérés

Részlet

Mottó: „Nem baj, hisz mondtam: lényegük szerint kerülnek itt a tárgyak oly viszonyba, hogy életünket adhatjuk cserébe. Hogyan is élhetnénk azt meg elve, hogy öntudatlan tetteink beértek. A végtelen, faktoriális pillanat úzóbe vette tárgya szétesését, s e gondolat, tüzes repkény a tájon. Maga a táj... hát otthonos mező.”

Kardos Tiborc: Olvasókönyv

(Színpadkép: Nagydarab, robusztus férfi – Sztáv – rendezi a nappali sarkában álló ebédlőasztalt. Már meg van terítve, csak az utolsó simítások hiányoznak. A férfi most éppen a szalvétákat igazítja a tányérok mellé. Aztán kimegy a konyhába, és nagy csokor virággal jön vissza. Vázát keres, vizet tölt bele, beleteszi a virágokat, majd az asztal közepére rakja a vázát. Amikor mindennel elkészült, ásítózva végignyúl a kanapén.

Aztán eszébe jut valami. Felugrik és újra kimegy a konyhába. Visszajövet díszes betűkkel teleírt hatalmas kartonlapot, szögeket és kalapácsot hoz magával. A kartonlapot, némi bíbelődés után, a könyvespolchoz erősíti. A felirat, amely most a könyvek jó részét eltakarja, így szól:

„Isten hozott újra itthon.”

A férfi már éppen elindul, hogy visszavigye a kalapácsot a konyhába, amikor kivágódik a bejárati ajtó és belép Elád.)

SZTÁV Hogyhogy ilyen gyorsan...
(Nem tudja befejezni a mondatot, mert Elád közbevág.)

ELÁD Kicsit korábban érkeztem, mint ahogy eredetileg terveztem. (Körbenéz, észreveszi a szépen előkészített, feldíszített szobát. Fütttyent egyet.) Ejha, erre aztán igazán nem számítottam!

SZTÁV (Odalép Eládhoz és megöleli.) El sem hiszed, mennyire vártalak!

ELÁD Én is... én is visszavágytam már ide. (Kibontakozik bátyja öléseéből, és kofferjét az ajtó mellé hagyva, belép a szobába. Elhúzza az asztaltól az egyik széket és leül rá.) Még a székek rugózása is más, mint odaát! És ez a pazar levegő! (Nagyot csap a térdeire és énekelni kezd.) „Kék és fehér, kék és fehér.” (Néhányszor megismétli a dal első sorát, de nem tudja folytatni a szöveget.) Hoppá, úgy látszik, kiment a fejemből a többi. No nem baj, fő, hogy Amerikát elfelejtettem egy ideig!

SZTÁV Ezek szerint hazavágytál...

ELÁD Talán inkább úgy mondanám, elvágytam onnan...

SZTÁV Aztán mégis mindig visszamegy.

ELÁD Aha. De az meg odébb van. *(Lábait felteszi a mellette levő székre. Nyújtózik.)* Megszomjaztam az úton. Van valami itóka, amit nem sajnálsz tőlem?

SZTÁV *(Úgy tesz, mintha nem halaná az utolsó mondatot. Beljebb hozza a bőröndöt, és akkurátusan a könyvespolc mellé igazítja.)* Leülhetnénk esetleg vacsorázni. A kedvenc ételedet csináltam. Amikor kicsik voltunk...

ELÁD Hagyd ezt! *(A hangja meglehetősen durva.)* Azaz ne haragudj. Nem akartalak megbántani. Kedves tőled, hogy mindenre gondoltál. De a múltat... azt, szóval a múlttól nem szívesen beszélek.

SZTÁV Hogyne, igazad van, én is így gondolom. Nincs miért emlegetni a régi időket. Elmúlt, elfelejtettük. De abban, hogy a kedvenc ételedet csináltam, amit anyánk főzött mindig sabbatra, abban semmi rossz sincs szerintem. Azt azért még lehet szeretni.

ELÁD *(szórakozottan)* Hát persze.

SZTÁV Akkor bekapcsolom a sütőt. Nem hűlt még ki teljesen az étel, de finomabb, ha egészen forró.

ELÁD Innék előtte egy kortyot.

SZTÁV *(Látszik, hogy kifogást keres, amivel elutasíthatja a kérést, de nem akarja megbántani a másikat.)* Tisztelt uram! *(Pózolva meghajol, mint egy pincér.)* A sörünk, amelyet ön olyannyira szeret, sajnos épp az előbb fogyott ki. Bort és vodkát meg éppenséggel nem tartunk. Ez csak egy egyszerű vacsorázóhely, ahol nemigen fogyasztanak alkoholt a vendégek.

ELÁD *(Legyint, látszik, nincs kedve belemenni a játékba.)* Számítottam rá. Éppen ezért időben feltankoltam. *(Odamegy a könyvespolchoz, lefekteti a bőröndöt,*

és felkattintja a zárait. A ruhák összevissza vannak bedobálva a kofferbe. A tetejükön legalább tíz-tizenöt dobozos sör van.)

SZTÁV Azt hittem, már...

ELÁD Eszembe sincs felhagyni veled teljesen, ha erre célzol. Viszont, bármennyire is hihetetlen, tudom a mértéket.

SZTÁV Igen, hogyne. És persze nincs is jogom, hogy beleszóljak az életedbe. *(Igyekszik nagyon visszafogni magát, de a hangja ingerült.)*

ELÁD *(Kivesz a bőröndből két sört, az egyiket Sztáv felé nyújtja.)* Neked is jobban esik majd a vacsora ez után.

SZTÁV *(Megbabonázva nézi a sör feliratát.)* Hazai sör... odaátrol?

ELÁD *(Először nem érti, hogy mire gondol a másik, aztán amikor rájön, zavartan elneveti magát.)* A reptérről jövet megálltunk a taxival egy szupermarketnél. Onnan származik.

SZTÁV *(Értetlenebb, mint előbb az öccse.)* Még erre is maradt idő? Pedig korábban jöttél, mint ahogy vártalak...

ELÁD *(Zavartan krákog, csak nehezen nyögi ki, amit mondani akar.)* Az a helyzet *(újra krákog)*, úgy hiszem, fölösleges bolondítani egymást. Nem vagyunk már gyerekek, hogy ne tudnánk bármit is felnőtt módra megbeszélni. *(Krákog.)*

SZTÁV Nem értem.

ELÁD Nagyon remélem, hogy nem érted félre azt, amit most mondani fogok. Azazhogy nem bántódsz meg, amiért egy kicsit félrevezettelek. Az a helyzet ugyanis, hogy én már a keddi géppel megjöttem.

SZTÁV Hiszen...

ELÁD Igen, eredetileg valóban úgy volt, hogy csak vasárnap érkezem.

De aztán valahogy, hirtelen meg-gondoltam magam.

SZTÁV De hát hol voltál mostaná-ig? És miért nem telefonáltál leg-alább?

ELÁD *(Megpróbál kitérni a válasz elől.)* Csatangoltam erre-arra. Hiszen tudod, milyen bolondos a természetem. Nem szeretem az előre elrendezett és kiszámítható dolgokat. *(Felbontja az egyik sört, a másikat leteszi az asztalra.)* Lá-tom, hogy ma este egyedül kell in-nom. De azért később még meg-gondolhatod magad. *(Rágyújt.)*

SZTÁV *(Igyekszik palástolni, hogy mennyire meg van bántva.)* Meg-melegítem a vacsorát. *(Kimegy.)*

(Elád mohón issza a sört. Gyorsan vé-gez az elsővel, az üres dobozt bedob-ja a szemétkosárba. Újabb sört vesz elő, megint iszik. Fel-alá sétál a szo-bában, felveszi az asztalról a televízió távkapcsolóját, néhány másodpercig szórakozottan nyomogatja a gombo-kat. Aztán, kezében a távkapcsolóval újra sétálni kezd. Hirtelen megáll egy kép előtt, ami a könyvespolc mel-lett, a falra van felakasztva. Ekkor lép be Sztáv újra a szobába. Elád, mivel háttal áll neki, nem veszi észre, hogy nincs már egyedül. Megbűvölten nézi a festményt.

Sztáv zavarában, és hogy felhívja magára a figyelmet valahogy, csö-römpölni kezd az edényekkel. Elád összerendez. Hátrafordul.)

ELÁD Hogy került hozzád ez a kép?

SZTÁV *(Egészen természetes han-gon.)* Elhoztam apánktól. Azaz-hogy a szobából, amit apád még mindig fenntart neked a házában arra az esetre...

ELÁD *(Közbevág.)* Hogy képzeled, hogy egyszerűen csak elhozol ide valamit, ami nem a tiéd?

SZTÁV *(Leteszi az edényeket az asz-talra.)* Agresszív vagy! Ha hallanád a hangod, te is belátnád, hogy túl-ságosan erőszakos lettél az utóbbi időben. Valószínűleg az alkohol teszi.

ELÁD *(Tényleg kezd hangosabb len-ni a kelleténél.)* Miért nem arra vá-laszolsz, amit kérdeztem?

SZTÁV Részeges lettél. Tudom már régóta. Gál is mondta, rögtön az-után, hogy nálad járt látogatóban.

ELÁD Gál? Mi köze ehhez Gálnak?

SZTÁV „Rengeteget iszik” – így mond-ta, amikor hazajött tőled négy év-vel ezelőtt. Még mi védtünk meg, mi szépítettük a dolgot. Apánk azt felelte neki: „Talán tévesen ítéled meg az Elád dolgát. Hiszen az is lehet, hogy csak a találkozás örö-mére ivott egy keveset.”

ELÁD *(Már bizonytalan, védekezik.)* Nem hiszem, hogy Gál rossza-kat mesélt volna rólam. És most amúgy sem erről van szó.

SZTÁV *(Ő viszont egyre magabiz-tosabb lesz.)* Egy nagy rakás do-bozos sör! Erről van szó! Amiket itt őrzöl a bőrröndödben! És az a néhány nap is, amikor csak teng-tél-lengtél, ahelyett hogy azonnal felhívtál volna! Ne hidd, hogy an-nyira naiv vagyok, hogy nem tu-dom, merre csavarogtál!

ELÁD *(Bizonytalan.)* Nem ittam, ha erre gondolsz. Jó ideje, úgy-szólván teljesen felhagytam vele. *(Megissza a maradék sört, és újra a szemétkosárba dobja az üres dobozt. Egy darabig mind a ketten hall-gatnak.)* Csak ez a mai nap! Rette-netesen feszült vagyok, azért van szükségem olyasmire, ami egy ki-csit feloldja az idegességem.

SZTÁV Én sem voltam a legnyugod-tabb, gondolhatod. Ez még nem ok arra, hogy...

ELÁD *(Újra közbevág, megint ingerült.)* Fölösleges oktatnod! Nem kell megjátszanod, hogy te vagy az okosabb! Tudja azt e nélkül is mindenki!

SZTÁV *(Leül a kanapéra, ő is ideges.)* Hát megint ide lyukadunk ki? Újra a témánál vagyunk! Akárhonnan indulunk el, bármikor találkozzunk az életben, nem tudunk máshol kikötni!

ELÁD *(Ki akarja engesztelni.)* Sajnálom, nem akartalak megbántani.

SZTÁV Mivel bántottál volna meg? Azért, mert okosabbnak mondasz? Ezt legfeljebb csak bóknak vehetem. Hanem ide figyelj! Elmondom én neked, mi a te nagy bajod! Az a baj veled, azért nem tudsz zöld ágra vergődni velem, mert apánkkal nem voltál képes soha tisztába tenni a dolgaidat. Csakhogy őellene nem mersz lázadni! Otőle pont úgy félsz még ma is, mint ahogy valamikor gyerekkorunkban rettegtél tőle, ha levette magáról a nadrágszíjat, hogy elverjen téged! Nem olvasol pszichológiai könyveket, úgyhogy nem bűn, ha nem tudod, amit most mondani fogok. De azért meg ne sértődj, hogy elmondom neked, amit a nálunk okosabbak már régen megfejtettek. A fiatalabb fiú az idősebben...

ELÁD *(Közbevág.)* Marhaság! Tudod, hogy baromságnak tartom a pszichológiát. Ezenkívül elég nehezen viselem, ha a műveltséged próbálsz fitogtatni. Jobban mondva és pontosabban fogalmazva, mindig is utáltam. Gyerekkorunkban...

SZTÁV Azt mondtad, ne beszéljünk arról, ami régen történt. Én ebbe belementem. Aztán most mégis te kezdesz előhozakodni vele.

ELÁD Megzavart ez a mai nap. Szeretném, ha nem haragudnál rám. Tudod, talán az is a baj, hogy Gált szóba hoztuk.

SZTÁV Miért ne beszélhetnénk róla? Azért, mert már meghalt? A halottakat nem szabad elfelejtenünk csak azért, mert már nincsenek velünk.

ELÁD Rossz érzésem van, ha rágon-dolok.

SZTÁV Nocsak, új oldaláról mutatkozik be az öcskös! Egészen úgy tűnik, mintha szert tett volna némi lelkiismeretre, amióta utoljára láttam.

ELÁD Kár gúnyolódnod. Legalább annyira igyekszem tisztességes lenni, mint te. Sőt! Ami azt illeti, a te dolgaid nincsenek nálam felakasztva a falra!

SZTÁV Ezt én is nehezen tudnám elképzelni. Már csak a földrajzi távolság is megnehezítené, ha el akarnál venni tőlem valamit. De ami azt a képet illeti, úgy hiszem, ezt épenséggel a te engedélyeddel hoztam át a lakásomba. Igen! Most már egészen biztosan tudom, hogy így volt! Valamelyik leveledben te hatalmaztál fel rá, hogy áthozhatom.

ELÁD *(Nagyon határozott.)* Én semmi ilyesmire nem emlékszem.

SZTÁV Pedig így van. És már megbocsáss, hogy újra a régi dolgokkal hozakodom elő – de a lopás sohasem az én műfajom volt.

ELÁD *(Ellenséges.)* Mit akarsz ezzel mondani?

SZTÁV Semmit. Csak éppen eszembe jutott egy régi história.

ELÁD Ha már a régi dolgoknál tartunk, beszélhetnénk egészen másról is.

SZTÁV Gálról például. Akit legszívesebben ugyancsak elfelejtenél, ha nem tévedek.

ELÁD *(Mostantól fogva egyfolytában iszik.)* Rettenetesen érzem magam.

SZTÁV Ezt el is tudom képzelni. És ha már szóba került Gál, hát annyit biztosan tudok, hogy vele szemben egyedül csak nekem tiszta a lelkiismeretem.

ELÁD Te könnyen beszélsz... Neked megvan rá a pénzed, hogy kimosd a szennyest, amikor már nagyon piszkos.

SZTÁV Honnan tudod, hogy...

ELÁD Elfelejtetd, hogy itthon vagyok már egy kis ideje. Volt időm érdeklődni, kérdezősködni erről-arról.

SZTÁV *(Nagyon dühös.)* Most kezd bennem összeállni a kép! Szóval ezért nem akartad, hogy kimenjek eléd a reptérre! Szándékosan előbb érkeztél, hogy szaglászhas utánam, mint egy ocsmány rendőrkapó! Szép kis história, nem mondom!

ELÁD Hidd el, hogy nem egészen erről van szó. *(Békíteni, csitítani akarja Sztávot.)*

SZTÁV Hát miről? Hogy nevezzem más szóval ezt a rohadt spiclitempót?! Te szemét! *(Sztáv végképp elveszti a fejét. Felkapja a keze ügyében levő első tárgyért és a bejárat ajtóhoz vágja. A tárgy darabokra törik.)*

(Elád látja, hogy mennyire fel van indulva Sztáv. Odamegy hozzá, megérinti a vállát, csitítja, mint egy gyereket. Sztáv teljesen váratlanul zokogni kezd, otthagyja Eládot, a földre kuporodik és magába roskadva tovább sír. Csak nagyon lassan nyugszik meg végül.)

ELÁD *(Halkan kezd beszélni, nehogy újra feldühítse a másikat.)* Gál miatt jöttem el a korábbi géppel. Ha úgy tetszik, vele akartam

kettesben lenni egy kicsit. Tudom, hogy úgy hangzik ez, mintha nem lennék egészen normális. De hát ne felejtse el, hogy a halála előtti utolsó évben nem láttam egyetlenegyszer sem. És tudod, odaát egészen másképp érzékeli az ember az itthoni dolgokat.

Amikor megkaptam az apám levelét, amiben megírta, hogy Gál meghalt, hetekig egyszerűen fel sem fogtam, hogy mi történt vele. Hiszen mindenki, akitől hosszú ideig távol él az ember, meghal számára egy kicsit, legalábbis bizonyos értelemben. No meg a forma is egészen különös volt, ahogy a hír eljutott hozzám. *(Sztáv ezeknél a szavaknál tápázkodik fel a földről, nekidől a könyvespolcnak, és most már egészen nyugodtan, figyelmesen hallgatja Eládot.)*

Egy ilyen közeli hozzátartozó halálát minimum táviratban közlik. De még – egy testvér esetében – ez is furcsa, ha kéznél van a telefon. Ha legalább szegények lennétek, akkor meglelt volna az indok: hiszen muszáj spórolni, kenyérre kell a pénz. Rengeteget gondolkoztam a dolgon még sokáig utána is. Valamennyi ideig azzal hitegettem magam, hogy kímélni próbáltatok, azért választottátok ezt a formát. De aztán rájöttem, hogy ez az egész ötlet, úgy ahogy van, ostobaság.

SZTÁV No és mire jutottál végül?

ELÁD Hát éppen ez az, hogy semmi re. Egyetlen normális, elfogadható magyarázatot sem találtam.

SZTÁV Miért nem kérdeztél rá sosem? Akár levélben is.

ELÁD Biztos voltam benne, hogy kibújtatok volna a válasz alól. Vagy megpróbáltatok volna kódósítani...

SZTÁV *(Gúnyosan.)* Más szóval, hazudni neked?

ELÁD Nem pontosan. Inkább azt mondanám: takargatni valamit, amit nem szívesen teregetnétek ki még nekem sem.

SZTÁV Miféle takargatnivalónk lehetne nekünk egymás előtt? Egyszerűen nevetséges az egész feltételezés. *(Vár.)* Elád, attól tartok, hogy túlpörgött a fantáziád ebben az ügyben. Nem állítom, hogy a sör miatt van. Talán csak a meg rázkódtatás teszi. Az, hogy hirtelen hazakerültél és minden megváltozott körülötted.

ELÁD *(Kicsit kábult már a sörtől, és amúgy sincs benne semmi támadó szándék.)* Felejtsd el, amit mondtam. Talán tényleg csak összekavarom a dolgokat. És amúgy is... Megegyeztünk, hogy nem beszélünk a múltból. Miért vonatkozna ez csak az egészen távoli időkre? *(Kis szünet.)* Ez az este... szépen kellene eltölteni, jó hangulatban.

SZTÁV A vacsora készen van. Én is másképp képzeltem el ezt a találkozást. Talán, ha mind a ketten úgy akarjuk, akkor még helyre lehet hozni ezt az estét valamennyire. *(Kimegy, hogy behozza az ételt.)*

(Elád szedegetni kezdi a földről a törött tányér darabjait. Kicsit tántorog már: fizikailag egyre inkább megviseli az alkohol.)

SZTÁV *(Újra bejön.)* Nem igazán jó langyosan. De nincs már kedvem felmelegíteni.

ELÁD Fő, hogy sok legyen. A sör – ha sokat iszom belőle – általában elveszi az étvágyam. De most igazán nem tudom, hogy mi van velem. Most jólesne, ha alaposan tele-tömhetném a bendőm.

SZTÁV Nincs akadálya. Én is éhes vagyok.

(Leülnek az asztal mellé. Esznek.)

ELÁD Gállal ettem legutóbb valami ehhez hasonlót, amikor nálam járt. Egy jemeni étterembe mentünk el együtt. A pincér fiatal bevándorló fiú volt. Vacsora után elkérte Gál telefonszámát.

SZTÁV És? Találkoztak?

ELÁD Ami azt illeti, Gálnak nem igazán tetszett a fiú. Csak mert jemeni volt, azért nem utasította vissza rögtön. De később aztán mégis lekoptatta valahogy.

SZTÁV Itthon is bolondult a jemeni dolgokért egy időben. „Meg kell ismernünk őseink hazáját. Nem élhetünk teljes életet a gyökereink nélkül” – ez volt a szavajárása akkortájt. Hiába magyaráztam neki, hogy az ő gyökereit kár máshol kutatni. Itt vannak. *(Vár.)* Még ha az első vagy második nemzedék lennénk az országban... De hát nekünk már a nagyanyánk anyja is itt élte le az élete jó részét.

ELÁD Nem tudom, nem neki volt-e mégis igaza.

SZTÁV *(Nem figyel Eládra.)* Meg aztán micsoda marhaság a régmúltban kutatni! Semmire sem vezet. Ez csak afféle pótcselekvés azoknak, akik a jelenben nem találják a helyüket.

ELÁD Talán tényleg nem is a múlt a lényeg. Lehet, hogy csak a hagyományokról van szó, amiket őrizni kell. Talán ő is erre gondolt, amikor a jemeni ősök után kutatott.

SZTÁV Zavarosan beszélsz.

ELÁD Tudod, néha arra gondolok, hogy meg kellene tartani az ünnepeket. Legalább azokról nem szabadna megfeledkezni.

SZTÁV Na, már megint ugyanazon a helyen vagyunk. Úgy látszik, már te is kezdesz begolyózni. Gálnál is valami ilyesmivel kezdődött az egész. Egy időben még a sabbati gyertyákat is rendszeresen meggyújtotta. Begolyózott. Nahát, nincs rá jobb szó.

ELÁD Amikor kicsik voltunk, még a születésnapokat sem tartottuk meg sosem. Ajándékot, azt vettek, mert máskülönben mit szoltak volna a szomszédok! *(Szünet.)* De még az ajándékok is! Azok is, csupa hasznos dolog. Egy új sál, ing, új cipő. Volt mit mutogatni!

SZTÁV Nincs igazad. Nagyon jól emlékszem, hogy könyveket is kapunk.

ELÁD Utáltam olvasni! Utáltam könyvet kapni ajándékba! Akkor már inkább egy jó nadrág.

SZTÁV Arról senki sem tehet, hogy téged sohasem fogott meg igazán a kultúra. A szüleink megpróbáltak ezen változtatni. Ezt csak a javukra lehet írni.

ELÁD Istenem, mennyire nem értesz semmit... Hiszen nem voltak játékaink! Nem, mégsem így van. Rosszul mondom. Egyszer a szomszéd hozott Gálnak egy babát. Nagy alvós baba volt, hosszú szempillákkal. Gál mindenféle ruhácskákat varrt neki. Úgy hordozta magával azt a babát, mintha öszenőttek volna.

SZTÁV A játék haszontalanság. Túl nagy jelentőséget tulajdonítasz neki.

ELÁD *(Nem figyel Sztávrá.)* Én egy rollerre vágytam. Nem is. Biciklit akartam igazából, de az olyan elérhetetlennek tűnt, hogy arra gondolni sem mertem. A roller, az belátható volt. Az után lehetett vagyakozni.

SZTÁV Ólomkatonáink is voltak. Erre biztosan emlékszem.

ELÁD Ó, hogyne. A rollerre szánt pénzből. Hát nem emlékszel, te idióta, hogy abból vettük a katonákat? Istenem, micsoda csapnivaló a memóriája! Kémiából kiváló, megjegyzi egy sor haszontalan idegen vegyület nevét, amit senki sem ért, de elfelejti, hogy miért nem lett rollere. *(Gúnyosan.)* Doktor úr, kár az erőlködésért! Magából sohasem lesz valódi entellektüel!

SZTÁV *(Érzékeny erre a témára.)* Csak belőled! Mert te már eleve zseninek születéll!

ELÁD *(Megint el van foglalva az emlékeivel.)* Az ólomkatonák... Te dugtad el az iskolatáskádba, hogy meg ne találják.

SZTÁV Én csak miattad tettem. Hogy téged fedezzelek.

ELÁD A pénzt a rollerre anyám tárcájából csentem el. Ma sem értem, hogy hogy nem vette észre, amikor pedig mindig nagyon számon tartotta mindenét. De tény, hogy a pénz eltűnése semmiféle bonyodalommal nem járt. *(Szünet.)* Egyszerűen nem vette észre. Aztán persze mégsem lett a rollerből semmi. Micsoda naiv ötlet volt az egész lopás dolog! Hiszen ha megvettem volna a rollert, akkor valahogy meg kellett volna magyarázni, hogy honnan volt rá a pénz. Erre persze nem került sor. Ezért is vettük a katonákat végül, mert azokat el lehetett dugni.

SZTÁV A lopás bűn!

ELÁD Nem kell erkölcsre tanítanod! Mint ahogy másra sem! Jól tudom, mi helyes és mi nem. *(Szünet.)* Mellesleg akkoriban te is éppen olyan jól kiegyeztél a lelkiismeretteddel, mint én. Óriási háborúkat játszottunk a katonákkal.

SZTÁV Ami a lelkiismeretemet illeti... még nagyon éretlen voltam akkoriban. Ma már másképp csinálnám.

ELÁD Én is. Úgy értem, én is másképp csinálnék egy sor dolgot. Sokkal többet lopnék például.

SZTÁV Többet lopna! Micsoda gát lástalan fickó! Félelmetes, hogy mennyire nem ismeri az ember még a közeli rokonait sem. Együtt nőttünk fel, de sohasem gondoltam, hogy bűnöző az öcsikém!

ELÁD Nem tűröm, hogy ilyen hangon beszélj velem! (Vár.) Erre volt jó neked mindössze az a rengeteg tanulás évekig! Hallasz valamit, félig-meddig jó, ha felfogod, de a legsürgősebben beskatulyázod valahova. A tanulás, úgy látszik, rendre szoktat. Nem heverhetnek szanaszét a dolgok, címke, felirat nélkül az öcsikék. Bűnöző az öcsém! (*Patetikus hangon, szándékosan eltúlozza a hangsúlyt.*) (*Majd rendes hangon.*) Látod, ez éppen úgy nem mond nekem semmit, mint a polimerek, amikkel évek óta foglalkozol. Üres szavak mindössze, tartalom nélkül.

SZTÁV Mert született pszichopata vagy. És mert meg sem érintett soha semmi, ami kultúra. Azt hiszem, ez a legrosszabb párosítás: a tanulatlan pszichopata, akinek soha sincs lelkiismeret-furdalása.

ELÁD De nagyon odáig vagy a civilizáltságoddal! Mellesleg a lelkiismeret-furdalásban nincs igazad. Gállal szemben például...

SZTÁV (*Durván.*) Istenem, azt hittem, már ejtettük ezt a témát. Nincs mit beszélni róla. Örültem, hogy végre lefoglaltak az emlékeid. Gondoltam, így legalább elterelődik a figyelmed a többi ostobaságról.

ELÁD (*Döbbsenten.*) Gál ostobaság?

SZTÁV Nem, nem ostobaság. Rosszul fejeztem ki magam. (*Szemmel láthatólag most ő van zavarban.*) Tudod, lehetne beszélni erről a dologról is... (Vár.) De nem így. (Vár.) Akkor már ki kellene tergetni mindent.

ELÁD Kiteregetni? Azt hittem, nincs semmi, ami titok lenne Gál körül.

SZTÁV Azt gondolom, meg kellene beszélni, hogy kinek mi volt a szerepe benne. Úgy értem, a halálában.

ELÁD Hát nem öngyilkos lett? Kinek lehetett szerepe ebben rajta kívül?

SZTÁV Hiszen te is azt mondd, arra célzol, hogy...

ELÁD (*Közbevág.*) A lelkiismeret-furdalás? Erre gondolsz? Igen, bánt egy kicsit a dolog. (Vár. *Rágyújt.*) Jó, kár áltatni magam. Nagyon bánt. A leginkább azt nem tudom megbocsátani magamnak, hogy nem beszéltem rá maradásra. Arra, hogy ott maradjon velem Amerikában. Ezen gyöttröm magam hónapok óta.

SZTÁV Talán tényleg másként alakultak volna a dolgok, ha ott maradt.

ELÁD Nem biztos. Egyáltalán nem biztos, hogy jobb lett volna, ha ott marad. (*Fel-alá járkál a szobában, aztán hirtelen megáll.*) Ó, Istenem, hát miért mondd még te is ezt?! Mibe kerülne, ha megpróbálnál egyszer vigasztalni egy kicsit?

Kókai János

Emberhelyzet

Szereplők

Fejes Géza
Alany József
Labor Éva
Közzvetítő
Angéla
Bácsi
Bírói kar

1. kép

FEJES József! Beszélni szerettem volna magával. Üljön le. Nyalókát?

JÓZSEF Köszönöm, nem nyalókázom.

FEJES Nyalókázzon csak, vagy csak vegye a szájába. Ugye jó érzés?

JÓZSEF Nem rossz.

FEJES De nem is jó.

JÓZSEF Hát, hogy jó, azt nem mondhatom semmiképp.

FEJES Látja, erről beszélek. Hogy nem jó.

JÓZSEF Mi?

FEJES Maga ismeri a szabályzatunkat, ismeri a titkosított anyagunkat is. Mégis, még csak erőfeszítéseket se tesz, hogy közelebb kerüljön környezetéhez.

JÓZSEF De kérem, ez nem igaz. Én teszek erőfeszítéseket.

FEJES Mégsem nyalókázik.

JÓZSEF Nem nyalókázom, de mindig leadom a cikkeimet a LAP-nak a megfelelő időben, A gazdag óvodások hétköznapi rovatba.

FEJES Valóban. De többen sajnálkoznak, hogy ön nem találja a helyét nálunk.

JÓZSEF Keresem.

FEJES Itt a baj. Találni kell, nem keresni. Tudja, ön sokakat elbizonytalanít, akik már megtalálták nálunk a helyüket.

JÓZSEF Nincs szándékomban.

FEJES Ezt mi tudjuk. Ezért beszélék úgy, mint barátommal, de hát a szabályzat, az szabályzat. És te nem igazán teszel eleget a szabályzatnak.

JÓZSEF Igyekszem.

FEJES Csakhogy az idő rég lejárt. Már az is, amit harmadszorra kértél.

JÓZSEF Mit csináljak? A cikkeket leadom időben.

FEJES Itt nem a cikkekről van szó. A hajad még mindig nem úgy áll, ahogy kellene.

JÓZSEF Nem tud úgy állni. Akárhogy fésülöm, így áll.

FEJES Egyáltalán, az egész fejed nem úgy áll. Eleget gyakoroltad a helyes fejtartást?

JÓZSEF Reggel a tükörben mindig gyakorlom.

FEJES Úgy látszik, kevés.

JÓZSEF Lehet, hogy nem olyan a fejem. Nem lehetne mégis másképp tartani?

FEJES Nem. A legkisebb rés felbomlasztja az egészséget. József, ez így nem lesz jó.

JÓZSEF Nem?

FEJES Nem. Én mint ember tisztellek, de a szabályzatot be kell tartanom, csak így mehet előre a világ. Érted ezt, Józsikám?

JÓZSEF Értem

FEJES József! A világ színes. A szabályzatban is benne van. Meg kell találnod a magad színét, te nem vagy jó színű ide, és az egész fejed valahogy nem olyan. Józsi, mint barátod szívesen hozzád, nézz körül a világban, keress magadnak színt.

JÓZSEF Akkor most ki vagyok rúgva?

FEJES Nem, de te biztos el akarsz menni, és alá akarod írni ezt a nyomtatványt közös megegyezéssel.

JÓZSEF Nem kérhetek még időt?

FEJES Nézd, van más jelentkező, aki a szabályzat értelmében megfelelő. Lehet, hogy nem leszek vele olyan baráti viszonyban, mint veled voltam, de a szabályzat, az szabályzat.

JÓZSEF Akkor én megyek. *(Aláírja.)*

FEJES *(kikelve magából)* József, bocsáss meg. Te úgy hasonlítasz az apámra. Ő olyan jó volt egészen addig, amíg le nem lőtte anyámat, mert megette a macskaeledelt, amit kedvenc Cirmijének hozott. Én azóta nem vagyok magamnál. Egészen olyan a fejed, mint apámé. Nem tudok apám szemébe nézni, mert apámnak engem kellett volna lelőnie, ugyanis én ettem meg Cirmi macskaeledelét. Nem tehetek róla, úgy kívántam. Bocsáss meg, apa! Bocsáss meg, Cirmi!

HANG Fejes úr, önt keresik.

FEJES Mi történt? Történt valami, kedves József? Akkor, ahogy megbeszéltük. Minden jól. Kedves Klaudia, küldje be a várakozót.

2. kép

JÓZSEF *(utcán, szórólapot talál a földön, olvas)*

Labor Éva: Fejtelenkedés

Fotóművészeti kiállítás megnyitó
17-én 18 órakor

3. kép

(Kiállításon, dicsérő szótagok a képek mögött.)

JÓZSEF Szia! Te vagy Labor Éva?

ÉVA *(kezet nyújt)* Labor Éva.

JÓZSEF Alany József. Szeretnék feltenni neked egy kérdést. Miért fényképezed az embereket fejtelenségre?

ÉVA Nemcsak fejtelenségre, de lábfejtelenségre is. Ez nem tűnt fel?

JÓZSEF Nem, ez nem. Lábfejtelenségre is fényképezed?

ÉVA Igen. Téged is úgy fényképeznék. Nem tetszik sem a fejed, sem a lábfejed. Vigasztaljon, hogy még senkit sem láttam, akinek tetszett volna.

JÓZSEF Érdekes, amit mondasz. Engem épp a fejem miatt rúgtak ki. Nem tetszett a fejem.

ÉVA Erről beszélek. Csak én nem kirúgom az embereket, hanem lefényképezem.

JÓZSEF Humánus megoldás.

ÉVA Megengeded, hogy lefényképezzelek?

JÓZSEF Megtisztelsz.

ÉVA Néhány ezrest tudok fizetni, többet nem.

JÓZSEF Most, hogy kirúgtak, nem jön rosszul.

ÉVA Gyere fel hozzám. Ott megcsináljuk.

JÓZSEF Messze laksz?

ÉVA Nem.

JÓZSEF Rendben, felmegyek.

(Évánál)

ÉVA Kérsz egy teát utoljára?

JÓZSEF Aha.

ÉVA Mivel foglalkoztál?

JÓZSEF A LAP-nak dolgoztam.

ÉVA Érdekes, és mit?

JÓZSEF Cikkeket írtam A gazdag óvodások hétköznapijai rovatba.

ÉVA A multióvodásról is írtál? A kis Béláról?

JÓZSEF Igen.

ÉVA Olyan cuki, úgy imádom, eszem a fejét. Na, ha megittad, neki is kezdetünk, úgy izgulok. Te is izgultál, amikor a gazdag óvodásokról írtál?

JÓZSEF Nagyon.

ÉVA Ülj oda. Figyelj. Most.

(Sötét lesz, mire feljön a villany, Józsinak nincs feje.)

4. kép

KÖZVETÍTŐ Alany József!

JÓZSEF Én vagyok.

KÖZ Hallgatom.

JÓZSEF Megszűnt a munkahelyem, és átmenetileg szeretnék támogatást kérni, majd munkát találni.

KÖZ Mit dolgozott?

JÓZSEF Újságírással foglalkoztam. A gazdag óvodások hétköznapijai rovatba írtam.

KÖZ Ne mondja! (Felnéz, észreveszi, hogy nincs feje Józsinak.)

JÓZSEF Mi az, mi történt?

KÖZ Hát azt magának kell tudni.

JÓZSEF Miért?

KÖZ Hol a feje?

JÓZSEF A fejemen, vagyis a nyakamon. Itt.

KÖZ Már ne haragudjon, de nincs ott semmi.

JÓZSEF Hol?

KÖZ Ott, ahol a fejének kellene lennie.

JÓZSEF De, pár perce még ott volt.

KÖZ Hát most nincs.

JÓZSEF Ezt komolyan mondja?

KÖZ A legkomolyabban.

JÓZSEF Van egy tükör magánál? Megnézném.

KÖZ Nincs mit. De itt egy tükör, nézze!

JÓZSEF Csakugyan a leghalványabb jele sincs a fejemnek. Teljesen elvesztettem a fejem. Ez örület. Most mit tegyek? Így nincs értelme munkába állnom. Bocsásson meg, legjobb lesz, ha elmegyek.

KÖZ Kérem.

JÓZSEF Angéla, én vagyok az.

ANGÉLA Józsi, hol vagy?

JÓZSEF Mindjárt bemegyek, drágám, de kérek, előbb fordíts hátat.

ANGÉLA Miért?

JÓZSEF Csak. Fordíts hátat.

ANGÉLA Juj, de izgalmas.

JÓZSEF És fújd el a gyertyát.

ANGÉLA Még azt is? Csak nem valami szexi fehérneműt vettél nekem? Vagy magadnak?

JÓZSEF Majd meglátod. Illetve, épp hogy nem.

ANGÉLA Na, gyere már!

JÓZSEF Itt vagyok. Leülök.

ANGÉLA Megfordulok.

JÓZSEF Még ne. Előbb beszélgesünk.

ANGÉLA Nem is tudtam, hogy ilyen izgató is tudsz lenni.

JÓZSEF Még sok mindent nem tudsz.

ANGÉLA De szeretnék. Miről fogsz beszélni? Hogy mit csinálnál velem?

JÓZSEF Inkább az érdekelne, hogy te mit csinálnál velem.

ANGÉLA Hát elmondhatom.

JÓZSEF Előbb pár kérdést tennék fel.

ANGÉLA Csak rajta.

JÓZSEF Én tetszem neked?

ANGÉLA Egyre jobban.
 JÓZSEF De úgy külsőleg.
 ANGÉLA Hát, ma még nem is láttalak.
 JÓZSEF De, úgy régebben?
 ANGÉLA Elmész.
 JÓZSEF Én? Nem megyek sehova.
 ANGÉLA Nem úgy értem, hanem hogy elmész.
 JÓZSEF Ja, értem. És mi az, ami nem megy el rajtam?
 ANGÉLA Nem érdekes. Főleg így sötétben.
 JÓZSEF Na de ha mondanod kéne valamit, akkor mit mondanál?
 ANGÉLA Hát, a fejed. A fejed nem egészen olyan.
 JÓZSEF Tudtam. A fejemmel mindenkinek problémája van. Nekem is.
 ANGÉLA Tessék?
 JÓZSEF Jó hírem van, Angéla, már nincs meg a fejem.
 ANGÉLA Jó vicc.
 JÓZSEF Nem vicc. Fordulj meg, és gyűjtsd meg a gyertyát.
 ANGÉLA Hol a fejed?
 JÓZSEF Nem tudom. Valahol eltűnt.
 ANGÉLA Mondd, te hülye vagy?
 JÓZSEF Kezdem én is azt hinni.
 ANGÉLA De tényleg, ne hülyéskedj, hol a fejed? Eldugtad? Ez valami trükk?
 JÓZSEF Nem, már két órája elvesztettem a fejem.
 ANGÉLA Ezt nem értem, ez egyszerűen érthetetlen.
 JÓZSEF Pedig így van. Volt fej, nincs fej.
 ANGÉLA És milyen érzés?
 JÓZSEF Fasz tudja.
 ANGÉLA Fáj?
 JÓZSEF Nem.
 ANGÉLA Megfoghatom a helyét?
 JÓZSEF Ha akarod.
 ANGÉLA Érdekes. Egyébként nem áll rosszul.

JÓZSEF Úgy gondolod?
 ANGÉLA Igen, határozottan jól áll, hogy nincs fejed.
 JÓZSEF Tudsz így szeretni?
 ANGÉLA Hát, fejtelenül még soha nem csináltam. Te, nem perverz dolog ez egy kicsit?
 JÓZSEF Szerintem az.
 ANGÉLA Mindegy, úgy izgat, hogy nincs fejed.

(Sötét, utána)

ANGÉLA Figyelj, most menj el.
 JÓZSEF Máris?
 ANGÉLA Igen, dolgom van.
 JÓZSEF De hova menjek ilyen fejtelennül.
 ANGÉLA Azt nem tudom, de nekem is muszáj mennem. Meghallgatásom lesz egy színháznál.
 JÓZSEF Nem mehetek veled?
 ANGÉLA Még csak az kéne! Hülye vagy? Teljesen leégetnél.
 JÓZSEF Igaz, bocs.
 ANGÉLA Na, ne haragudj, cukorkám. Nagyon édes vagy, de tudod, lámpalázás vagyok és izgulok, és olyankor mindenkivel undok vagyok.
 JÓZSEF Persze, persze, értem. Már itt sem vagyok. Mikor találkozunk?
 ANGÉLA Majd telón megbeszéljük, pá.

6. kép

JÓZSEF (dörömböl) Héj, itthon vagy? Valaki válaszoljon. Éva! Labor Éva!
 ÉVA Ne döngesd, már úgy azt az ajtót. Mindenkit felversz.
 JÓZSEF Ne haragudj. Teljesen kétségbe vagyok esve.
 ÉVA És mi közöm nekem hozzá? Kifizettelek. Tudom, hogy nincs munkád.
 JÓZSEF Most nem erről van szó. Vagy lehet, hogy erről is, nem tu-

dom. Végül is ezzel a mai reggellel kezdődött az egész.

ÉVA Hogy kirúgtak, majd találsz munkát.

JÓZSEF Nem erről van szó. Értsd meg, én elvesztettem a fejem.

ÉVA Ez sokakkal megesik. Ettől még nem kell kétségbeesni.

JÓZSEF Veled is előfordult már?

ÉVA Persze.

JÓZSEF És mit csináltál?

ÉVA Kivártam és dolgoztam. Aztán minden rendbe jött.

JÓZSEF Értem. Igazad lehet. Figyelj, Éva, nálatok nincs valami munka, amivel kihúzhatnám egy ideig? Ott az újságnál?

ÉVA Nem hiszem. Nálunk minden hely foglalt, és millióan állnak sorba.

JÓZSEF Sehol sincs semmi luk?

ÉVA Nincs.

JÓZSEF Értem. Azért köszönöm. Egyébként jók lettek a képek?

ÉVA Teljesen. Tökéletesen fejtelen vagy rajtuk.

JÓZSEF Az jó. Akkor kivárni és dolgozni.

ÉVA Kivárni és dolgozni.

7. kép

KÖZVETÍTŐ *(megijed)*

JÓZSEF Kérem, kérem, nyugodjon meg.

KÖZ Már megint maga az?

JÓZSEF Én.

KÖZ Ne haragudjon, még nem tudtam megszokni a látványát. Valósággal sokkol.

JÓZSEF Nincs semmi baj. Én csak azért jöttem, hogy kivárjak és dolgozzak. És akkor minden rendbe jön.

KÖZ Igen, ez így van. De így hogy akar dolgozni? Kivárni, azt még csak-csak.

JÓZSEF Tudom, de arra gondoltam, hogy így fejtelenül nem kellek-e valahova. A fejem eddig úgyis mindenkit csak zavart.

KÖZ Fejtelen munkaerő?

JÓZSEF Igen, gondolja csak meg, milyen előnyei vannak. Nem látni az arcán az érzéseit, nem pofázik vissza, nem hall, nem lát semmit.

KÖZ Végül is igaza lehet, de eddig még, úgy emlékszem, nem nyújtott be senki fejtelen munkaerőre való igényt.

JÓZSEF Nem lehetne mégis utánanézni? Hátha csak elkerülte a figyelmét. Elvégre nem mindennapi dologról van szó, akár tréfának is vélhette.

KÖZ Nem bánom. Utánanézek, ha ez magának annyira fontos.

JÓZSEF Köszönöm.

(Sötét.)

KÖZ Nem találtam semmit.

JÓZSEF Semmit?

KÖZ Ahogy előre megmondtam. Én mindig észnél vagyok, és sohasem veszítem el a fejemet.

JÓZSEF Nem is tudja, mennyire irigylem önt. Most hogy vegyek így részt a társadalomban?

KÖZ Hát, az már nem rám tartozik. Ez már az egészségügyi minisztérium hatásköre, ha nem tud beilleszkedni, vagy a szociális ügyé.

JÓZSEF És önnek sem kell egy fejtelen kíséret?

KÖZ Semmiképpen. Hülyének néz?

JÓZSEF Nem, dehogyis.

KÖZ Akkor meg ne sértegetsen.

JÓZSEF Eszem ágában sincs. Legjobb lesz, ha most megyek.

KÖZ Minden jót.

JÓZSEF Viszontlátásra.

KÖZ Még csak az kéne!

8. kép

JÓZSEF Géza!

FEJES Józsi, te vagy az?

JÓZSEF Láttam, hogy még ég a vil-
lany a szerkesztőségben, gondol-
tam, bent vagy.

FEJES Mit akarsz.

JÓZSEF Reggel óta más ember let-
tem.

FEJES Látom.

JÓZSEF Elvesztettem a fejem, és
ezen már nem tudom, mi segít.

FEJES Nézd, ez a te problémád, én
nem tudok ezzel foglalkozni, és be
kell fejeznem még egy cikket.

JÓZSEF Nézd, Géza. Neked a fejem-
mel volt bajod. Számtalanszor a
fejemhez vágtad. Én nem értet-
tem, de azt hiszem, most már
kezdem megérteni. Nekem tény-
leg valami baj lehetett a fejemmel,
ha reggel teljesen elvesztettem.
És Géza, te ezt tudtad, te érezted,
hogy baj van a fejemmel, és hogy
valami tragédia fog történni. Ezért
kerestelek fel, Géza, te biztosan
tudod a választ.

FEJES Fogalmam sincs, mi lett a fe-
jeddél, vagy lett-e valami vele, és
egyáltalán nem is érdekel, és nem
tudom, mit vársz tőlem.

JÓZSEF Valaki azt mondta nekem,
aki már vesztette el a fejét, hogy
kivárni és dolgozni, ez a két leg-
fontosabb dolog, és én ezt szeret-
ném.

FEJES Hát várj ki, és dolgozz!

JÓZSEF Géza, adj rá lehetőséget.
Igazad volt a fejemmel kapcsolat-
ban. Valami probléma volt vele,
de most nincs fejem, megszűnt,
elpárolgott, vagy ahogy akarod, de
nincs. Érted, Géza, így nem lehet
már probléma a fejem, mindent
újra kezdhünk.

FEJES Nem, József. A helyedre már
megtaláltuk a tökéletes példányt.
És különben is, csak gondold be-
le, ha nincs fejed, az nem azt je-
lenti, hogy minden rendben van,
kész, el van intézve, hanem pont
az ellenkezőjét, azt, hogy minden
felborult, mert ha nincs fejed, az
már többé nem állhat megfele-
lően, nem lehet megfelelő, mivel
egész egyszerűen nincs, és ami
nincs, az soha-soha nem lehet
már megfelelő, mert nincs. Érted
ezt, Józsikám.

JÓZSEF Igen. Értem. Tehát vége.
Ennyi volt.

FEJES Vége. Ennyi. Valami végzetes
baj van veled, és nekem nem ez
a dolgom, hanem az, hogy be-
fejezzem a cikket. Na, Józsikám,
biztos minden rendbe jön. Biztos
minden.

Müller Katalin

Napkeleti legenda

Tündérajáték télbúcsúztatás idejére – részletek

Szereplők

Cár
Cárné
Herceg
Hattyú
Az öreg cárné, a Cár anyja
A Cárné két nővére

Bolond
Egy aranybóbitás, ezüstös tollú madárka
A Fehér Kutya
Sas
Varjú
Mókus
A cári palota udvartartása: nemesek, katonák, szolgák
Hajósok
A szigeten emelt palota népe
Egy ősz öreg apó (a vízi birodalom ura) és 33 tengeri vitéz
Macska
Leányok, akik egy könyvecskéből lépnek elő
A föld, a víz, a levegő lakói, valamint különféle szörnyetegek

3. kép Megigézve.

A karcsú, fehér törzsű fákkal övezett kis tó vizén egy kecses, hószínű-tollú madár ringatózik. Az ég fekete bársonyán gyöngyökként tündökölnek a csillagok. A hold keskeny sarlójáról ezüstös fény ömlik a víztükrökre. A síri csöndbe burkolózó tavon magányosan úszkáló Hattyú váratlanul megrezzen: észreveszi, kíváncsian közelebb úszik hozzá, és csodálkozva, áhítattal nézegeti a tó vizén remegő ezüstös fénycsíkot. Csőrével óvatosan odabök – az érintéstől a víz megmozdul, és a hullámok közt a bűvös kép ezer darabra hullik szét... Hamar kisimul ugyan a felszíne, ám a Hattyú hiába fürkészi a víztükröt: semmerre sem látja már az iménti ragyogást... Miközben nyugtalanul keresgél, egészen véletlenül emeli a magasba a fejét; szemait eztán a távoli égboltra függeszti, és vágyakozva néz a pompás, fényes holdvilág felé... Azután egyszer csak megmozdul: szárnyait megemelve szinte táncol a vízen, majd nagy erőfeszítések árán felemelkedik, és elindul az ezüstös fény irányába. Ahogy

felfelé száll, úgy tűnik, mintha az éj mélye magába akarná zárni a szárnyaival erőteljesen csapkodó hófehér madarat... A Hattyú töretlen erővel, kitartóan emelkedik egyre feljebb és feljebb, a szikrázó csillagokkal pötyyözött sötét égbolt közepén tündöklő holdsarló irányába...

3. kép (1. hang)

Bársony alkonyon gyöngyház ragyogás:
holdfény hajladoz, csillag szaporáz.
Táncuk rabul ejt – víz-szín meginog;
tündér remegés – sóhaj kavargó...

Szellő hegedül – bánat csepereg;
felhő menekül – hattyú pityereg.
Kincsért lemerül – kristály-cserepek:
mélyből gyönyörű álmot mereget...

Gyűrűzik a csend, hullámszik az éj;
rád omlik a rend, feltáru a mély.
Láng gyúlt idebent – nincs már nyugalom:
fény, vágy odafent száll csak szabadon...

4. kép Az esküvő.

A palota szépen feldíszített kertjében galambok sétálgatnak, s békésen csipegetik a földre hullott magokat. Fölöttük, a magasban sötét árny: viharvert külsejű, koromfekete tollazatú varjú köröz. Amikor a gyászruhás madár közéjük ereszkedik, a fehér madárkák villámgyorsan szétrebbennek, és a környező fák, bokrok ágaira menekülnek. Kisvártatva a kapukon túl is mozgolódás támad: előbb vidám lárna szűrődik be, majd zajos tömeg özönlik a kertbe. Megszólalnak a harsonák, és az ég tele lesz menekülő színekkel... A cári udvar népe: előkelő urak és hölgyek, inasok, valamint különféle mulattatók – bohócok, akrobaták, zsonglőrök, bábosok, énekesek, zenészek, táncosok és mások – szaladnak be léggömbökkel, virágokkal a kertbe és a palota tágas előcsarnokába, hogy megünnepeljék az uralkodó menyegzőjét. A felhőtlenül boldog Cár karonfogva vezeti be szépséges hitvesét – az erdei házikó legifjabb lakóját... Táncolók tarka tömege veszi körbe őket: a násznép vidáman, önfeledten ünnepel. Délceg lovagjaik karján kecsesen lépkednek az ékes dármák és kisasszonyok; több férfi kardot, fáklyát tartva forog, szökell, hajlong az ifjú pár körül. A Cár mindenki által rettegett, szigorú tekintetű anyja a vig társaságtól kissé távolabb üldögél, szolgálk hadával körülveve. Derekát, hátát mereven kihúzza, fejét büszkén felveti, s noha ő úgy érzi, hogy alig bírja véka alá rejtteni haragját és elégedetlenségét, lárvaszerű, fehérre púderezett arcán semmi nyoma a lelkében háborgó indulatoknak... A Cár a vidám forgatagból kibontakozva hirtelen az anyja elé penderül. Ahogy rápillant, valahogy nagyon öregnek és végtelenül szomorúnak látja őt. Azután ifjú hitvesére néz, aki kedvesen anyósához lép, és egy szál fehér rózsát nyújt át

neki. Az öregasszony tartózkodó mozdulattal veszi el a virágot. A Cár tekintete most sógornőire téved: a két nővér kissé félrehúzódva, morcosan, duzzogva nézi a mulatozókat. Hogy felvidítsa a leányokat, a Cár odalép hozzájuk, karon fogja és az ünneplők közé vezeti őket. A fiatal Cárné jólelkűen, mosolyogva nézi, ahogy testvérei nekibátorodva, egyre felszabadultabban táncolnak... Ezután viszont különös dologra lesz figyelmes: a kert sötét zugaiból szinte észrevétlenül bukkannak fel s nőnek a táncolók fölé valamiféle komor, vész-jósló árnyak – a rájuk boruló homályban emberi arcok helyett az asszony iktóztatatosan vicsorgó, eltorzult szörny-pofákat lát maga előtt... A szörnyűséges sokadalomban nővérei és anyósa varjakká változnak, s káromolva, karmaikat kimeresztve vadul csapkodnak a szárnyaikkal; fordul egyet, és az ijesztő rém-mé változott Cár is fenyegetően közelít feléje... Ekkor az ifjú ara előtt áttáncol a Bolond, és a borzalmas látomás egy szempillantás alatt szertefoszlik... A Cár most karon fogja, táncba viszi hitvesét, és a vigasság, mintha mi sem történt volna, zavartalanul folytatódik tovább... Amikor a nap lebukik a látóhatár legszélén, s már csak a fáklyák és a csillagok fénye világít, az újdonsült pár visszavonul. Ekkor a zene is elhallgat, és a mulatságnak vége szakad.

A 4. kép elején (1. és 2. hang)

Gyertya pislog, ébredez,
bűvös lángot permetez:
sápadt arany, reszketeg
fény kering a fák felett.

Árnyas útra könnyű köd száll,
fészkén susmog száz madár-pár;
virág kelyhe befogad
árva lepkét, bogarat.

Felduzzad a percek árja,
átcsorog a szirom-ágyon –
cifra hálót sző az álom.

Mit befogad, ki is zárja:
vízen át és tűzön át
egybeolvad két világ...

A 4. kép végén (1. hang)

Felduzzad a percek árja,
átcsorog a szirom-ágyon –
cifra hálót sző az álom.

Mit befogad, ki is zárja:
vízen át és tűzön át
egybeolvad két világ...

5. kép Valami készül...

A fülledt nyári éjjelen az ezüstösen ragyogó hold és a pislákoló csillagok elé komor felleg kúszik, így teljesen koromsötétté válik a világ. Egyetlen pontban dereng csupán némi fény, mégpedig a magas, szikár fákkal és hatalmas, csipkés szegélyű, meredek sziklakkal övezett pusztaság közepén, ahol aranyló, bíbor lángok ontják magukból nagy böszén a világosságot. A tűzrakás körül sötét árnyak kavarnak, s fojtott, vészjósló morajtól, surrogástól sűrű a levegő. A vörösen izzó fény sejtetni engedi az éjszaka szörnyetegeit: mindenféle csúszómászót, számtalan elképzelhetetlenül rusnya és torz teremtményt – ezek mintha egyenest a föld alól bújtak volna elő, hogy találkára gyűljenek e késői órán... Az örvénylő sötétségből hirtelen a lobogó tűzbe hull valami: gyöngye szirmú fehér rózsza leli halálát az izzó fahasábok között... Rekedtes hangú varjak köröznak a felcsapó láng fölött, s őrző kacagás, hátborzongató visítás, vonítás hallatszik mindenfelől... Ezután haragosat mordul az ég, s vakító villámfény szakítja-hasogatja fel az éj fekete leplét. A talaj megreszket; a szélrázta bokrok és a fák a földre hajlanak... Egy pillanatnyi dermedt csönd után hatalmas dörgéssel hasad szét az eget beborító felhő, s tartalma özönvízként zúdul a földre. Ekkor kialszik a tűz, és a tomboló égháborúban a baljós árnyaknak is nyomavész...

5. kép (1. és 2. hang)

Rebben a lélek:
alszik az élet.
Őrzi az álmát
szörny-szülemények.

Lenti világban,
sűrű homályban,
sanda fogolyként
sok kusza árny van.

Gúny ül az arcán,
suttog a sátán;
csöppen a méreg,
vinnyog a patkány.

Táncol a villám,
libben a hullám:
elkap az örvény –
fortyog a kátrány...

6. kép A megkerült és újra elveszített tükör.

A derűs kora őszi délutánon, az utolsó verőfényes, meleg napok egyikén a Cár a palota zegzugos, szépen gondozott kertjében sétálgat hitvesével. Nem messze tőlük feltűnik a Bolond is: vidáman fütyörészve felelget a madaraknak, odahajol egy-egy virághoz, önfeledten ugrabugrál, majd eltűnik a leveleiktől lassan-lassan megváló bokrok és fák között. Az ifjú pár kart karba öltve, vidáman, a külvilágról egészen megfeledkezve lépked a piros, sárga, barna színű, tarkabarka levélhalmok között. Egy árnyas padhoz érve megtorpannak: éles fény vakítja el őket... A Cárné a következő pillanatban meglepetten, örvendezve kiált fel: a padon kedves, elveszettnek hitt tükrét pillantja meg... Odszalad hozzá, felkapja, kedutelve nézegeti, gyengéden megcirógatja. A Cár mosolyogva lép közelebb, hogy ő is megcsodálja az eltűnt, s rejtélyes módon újra előkerült jószágot. Kinyújtja a kezét a különlegesen díszes, szépen metszett tükör felé, ám nem éri el, nem tud belenézni – mint sötét fergeteg lebben ugyanis közéjük a fekete varjú: villámgyorsan lecsap, kikapja a tükröt az asszony kezéből, és zsákmányával a magasba emelkedik... A Cárné kővé dermedve nézi, a Cár viszont bosszúsan hadonászva azonnal a tolvaj nyomába ered. Ahogy férje eltűnik a fák között, a fiatalasszony felocsúdik, s már szaladna is utána – szaladna, ha valami vissza nem tartaná: a szoknyája az, az akadt fenn egy tüskés rózsabokron, az húzza vissza őt... Mérgesen rántja meg a ruhát, mire a finom anyag kissé felhasad, ám a tüskés ágak nem eresztik el a csipkés kelmét: a szúrós ágak úgy fogják át az asszonyt, mintha bizony többé el sem akarnák engedni... Azután, amikor a Cárné tehetetlenségében sírva fakad, a bokor váratlanul visszahúzódik, s elereszti őt: szaladhat hát férje és a tolvaj varjú után... Az asszony nekiered, de néhány lépés után megtorpan, és tanácstalanul, bizonytalanul körülnéz. Miközben megpróbálja összeszedni a gondolatait, tekintete a színes levelekkel borított földre, a lába alá téved... Most rémülten, halk sikollyal ugrik félre: úgy rémlik, életre kelt, megmozdult a mellette álló kopaszodó, százéves vén tölgyfa, és ágait, gyökereit épp feléje nyújtogatja – megkerülni, előtte, mellette elmenni lehetetlen... Vaspántokként fonódnak köré a fa kérges, csontos gyökerei és erős, vastag ágai, és az ölelés elől menekülni képtelen Cárné előtt elsötétedik a világ... Enyhe szellő lágy simogatása téríti őt magához: a Bolond hajol föléje, nézi aggodalmasan, s legyezgeti őt gyengéden egy hatalmas lapulevéllé...

A 6. kép elején (1. hang, 2. hang)

hang

Elhull mind a falevél –
tarkállnak a tájak:
megy az ősz és jön a tél.
Megnyúlnak az árnyak.

hang

Kergetheted, nem ereszt:
elillan az álom –
a szél kacag a fákon...

hang

Szárnyát, karmát, csórét tárja:
ha kárt csinál, azt se bánja –
hitvány tolvaj, gyászmadár
zsákmányával messze száll.

hang

Kergetheted, nem ereszt:
elillan az álom –
szél kacag a fákon...

6. kép (amikor a Cárné magára marad)**hang**

Kergetheted, nem ereszt:
elillan az álom –
szél kacag a fákon...

A 6. kép végén (amikor a Cárné elveszti az eszméletét)**1. hang, 2. hang**

Magába zár, kirekeszt:
vízen át és tűzön át
kettészakad a világ...

(a legvégén, miután a bolond is előkerült)

Kergetheted, nem ereszt:
elillan az álom –
a szél kacag a fákon...

7. kép Elválás.

Egy dermesztően hideg téli napon, amikor fehér takarójába burkolózva mélyen alszik a természet, és a fel-feltámadó szélről a fák, a bokrok kristályosra fagyott ágacskái üveges csengéssel ütődnek egymáshoz, a cári palotában egyszerre különös, izgatott mozgolódás támad. Szolgák hada sürgölődik az uralkodó körül: páncélinget, vértet, rostélyos sisakot, fegyvereket hoznak neki... A fiatal Cárné nyugtalanságát leplezve, szerényen a háttérbe húzódva figyeli a készülődést. A Bolond természetesen most is produkálja magát: a harci eszközöket próbálgatja, s ügyetlenkedésével kacajra fakaszt mindenkit... Amikor az öreg cárné is megjelenik, hogy elbúcsúzzon a fiától, hirtelen nagy

némaság támad. A Cár szórakozottan készülődik, talán nem is hallja az anyja hozzá intézett szavait: gondolatai már a messzi vidékeken, a közelgő ütközeten járnak... Komor tekintete véletlenül a feleségére siklik: ekkor kissé elbizonytalanodik, megkezdett mozdulata félbeszakad – hirtelen nagyon nehéz lesz a szíve, és egy pillanatra úgy érzi, hogy talán mégsem kellene elhagynia az otthonát... De már jönnek is a katonák: a lovak lába és a harcosok csizmája alatt csak úgy ropog a keményre fagyott hó, a napfény pedig csillogva táncol a sisakokon, fegyvereken... A fiatal hadvezér zavara elillan, s izgatottan, magabiztosan, a fejét büszkén felvetve indul serege élén a csatába... Az anyja fagyos, kifejezéstartelen arccal, összeszorított szájjal, de tüzesen csillogó szemekkel néz fia után. A Bolond a Cárné mellé perdül, s miután hiába próbál mosolyt csalni a fiatalasszony arcára, együtt szomorkodik vele...

A 7. kép elején (1. hang, 2. hang, felváltva)

2. hang

Gyűlik a felhő, trombita harsan,
jajgat az üllő, lópata dobban.
Koppán a kopja, csillog a vért –
hős szeme villan: sejt csatatért.

1. hang

Hol a nap és a szél az úr:
bércek között, kristály-tükrös vizeken –
erdőn innen, erdőn túl,
titokzatos mesevilág, végtelen...

2. hang

Gond szakadt a cár nyakába:
szörnyű vész les országára!
Fegyvert ragad, páncélt kér,
lóra kap és útra kél...

1. hang

...szárnyra kap és útra kél –
szédítően tág a tér –
messze száll a lélek:
nyomában a fénynek...

Pető Judit

Groteszk játék

(Der Staat kann nur so vollkommen sein, wie der Bürger, der ihn trägt.)

Az állam csak olyan tökéletes lehet, amilyenre a polgárok érdekesítik.

Friedrich Schiller

Szereplők

Teóry	az állam
Teóryné	a felesége
Diktúr	a pénzember, diktátor
Gorilla 1	Diktúr emberei
Gorilla 2	
Bárányúr	a kisember
Báráyné	a felesége
Polgárúr	a gondolkodó ember
Polgárné	a felesége
Élesúr	az öntudatos ember
Showman	a média embere
Az Idő	aki van
Borbély	a fodrász

(Fotósok, tömeg veszi körül Teóryt, aki kis emelvényen gyertyaállásban látható. Gorilla 1 és Gorilla 2 támogatják. A lábára húzva egy fej. A két láb mozgatásával nyílik és csukódik a szája. A színpad szélén, háttal Teórynak Polgárúr és Polgárné. A másik oldalról jön a Bárány házaspár.)

BÁRÁNYÚR Jó reggelt!

BÁRÁNYNÉ *(csodálkozva, megdöbbenve áll meg, majd minden oldalról próbálja megérteni Teóry helyzetét, lehajolva, oldalt lépve)*
Ő micsoda?

BÁRÁNYÚR Ő nem micsoda, hanem kicsoda. Ő a mi Teórynk.

BÁRÁNYNÉ A mi micsodánk, vagyis kicsodánk? A tiéd és az enyém, drágám?

POLGÁRÚR Sajnos, nemcsak az Önöké!

BÁRÁNYNÉ Az övék is, drágám?

BÁRÁNYÚR Ő mindannyiunké.

BÁRÁNYNÉ Furcsa. És működik is?

POLGÁRÚR Még hogy működik! Természetesen, maga ma született bárány! Működik, már amennyire tőle telik.

POLGÁRNÉ Hagyd, kérlek, látod, hogy semmit se tud a világról!

BÁRÁNYNÉ De hát ki fordította meg így őt, Polgárné asszony?

POLGÁRNÉ Azt senki se tudja, Báráyné.

BÁRÁNYÚR Szerinted meg van fordítva?

BÁRÁNYNÉ Talán így született?

POLGÁRNÉ Nem tudom, hogy így született-e. Akkor én még nem éltem.

BÁRÁNYNÉ Te nem látod, hogy furcsán áll, főleg a feje. Nem, drágám?

POLGÁRÚR Talán a föld tengelyével fordult meg.

BÁRÁNYÚR *(feleségéhez)* Ne avatkozz a politikába, amihez nem értesz!

BÁRÁNYNÉ Én nem értek a politikához. És maga, Polgárné, maga ért hozzá?

POLGÁRÚR *(elhúzza a feleségét)* Menjünk innen!

BÁRÁNYNÉ De te, drágám, ugye, te értesz hozzá... talán, ha én is valami továbbképzésen vehetnék részt, akkor jobban érteném, vagy nem is tudom, esetleg a szemorvoshoz kellene elmennem. Szeretnék én is érteni a világ dolgaihoz!

TÖMEG *(kintről és bentről)* Yes, yes, yes, a világ rendje ez! Ostobaság minden más. Láttunk már mást is, de arról jobb nem beszélni. Csúnya volt. Teljesen idomtalan. És hamis, és tehetségtelen. Ő szép, Teóry a mi emberünk, aki előttünk áll és hozzánk beszél.

TEÓRY Tehetségesnek kell lenni! Csak ennyi az egész.

BÁRÁNYÚR Ő minket képvisel. A mi véleményünket mondja ki.

(Jön Diktúr a Showmannel, ahogy ezt a Bárány házaspár meglátja, ijedten elmennek a színről.)

SHOWMAN Jöjjön, Diktúr! Jöjjön erre, erre! Íme, Diktúr! Gondolom, nem kell bemutatnom Dikturat.

(Diktúr kezében szivar, a Showmannek bal kezében mikrofon, a jobb kezében toll, a derekára erősített övtáskából kilóg egy jegyzettömb. Ahogy belépnek, Diktúr visszafelé köp egyet, majd felnevet, általános nevetés követi.)

DIKTÚR Gorilláim, embereim!

GORILLA 1 ÉS GORILLA 2 Igenis, Diktúr!

DIKTÚR Intézkedjete! *(Egy köteg pénzt ad embereinek.)* Ezt neki küldöm!

TEÓRY Köszönöm, Herr Dick!

GORILLA 1 Elfutottak. *(A távozó Bárányék után mutat.)*

GORILLA 2 A bátorság már nem népbetegség, Gorilla.

GORILLA 1 Kigyógyítottuk az embereket a bátorság betegségéből.

GORILLA 2 Itt a Showman, aki mindent elmagyaráz.

GORILLA 1 A szavad, mint a selyem!

GORILLA 2 Milyen jó hallgatni téged!

GORILLA 1 Ő az, aki mindent elmagyaráz és elolvas.

GORILLA 2 Aki mindent elmagyaráz és beolvas.

SHOWMAN *(közvetít a mikrofonnal)* Mondhatom, kedves nézőim, kedves hallgatóim, kedves olvasóim, hogy a legoldottabb légkörben folynak a tárgyalások. Teóry véleményét mindenki elfogadja. Teljes az egyetértés.

(Gorilla 2 újabb pénzkötegeket dob Teóry elé. Bárány és Bárányné viharos tapsban törnek ki. A taps és a nevetés magnóról úgy szól, mintha hatalmas tömeg zúgná. Megijednek először. Hol egyik, hol másik hagyja abba, de mivel a másik folytatja a tapsot, egyszer csak elhiszik, hogy tőlük jön ez a hangorkán. Bejön Élesúr, nézi a lelkes embereket.)

BÁRÁNYNÉ Mi akartuk így, ugye, papa?

BÁRÁNYÚR Mi mindnyájan Őt választottuk. Hallod, hogy zúg a tömeg? Ez mi vagyunk!

BÁRÁNYNÉ Hogy zeng a nép! Ugye, papa? Milyen erősek és hatalmasak vagyunk mi!

BÁRÁNYÚR Hát persze. *(Élesúrhoz)*

Maga, Élesúr, mit keres itt?

ÉLESÚR Szemlélődöm.

BÁRÁNYÚR Hát nem tudom, jó lesz-e.

Diktúr és az emberei. Erre járnak.

BÁRÁNYNÉ Ámbár, ha maga is...

ÉLESÚR Ha én is oda vagyok azért, akit éppen most etettek meg finom zsozsólevessel, Bárányúr, és akit kicsit éppen cserben is hagytak, Bárányné? És Ő maga meg kicsit, hogy úgy mondjam, furcsa pózban áll vagy ül itt. Őt szeretném? Én talán egy ostoba ember vagyok, és azon gondolkodom, melyiknek higgyek, a szavaknak-e, vagy a gesztusoknak. Nézzék, mi van felül, önök szerint az fej vagy láb? Ez találós kérdés. Kitalálja, Bárányúr?

BÁRÁNYNÉ Honnan ismer ez téged, drágám? Ez anarchista, vagy mi-csoda?

ÉLESÚR Nem bántja önt, Bárányúr, hogy az érzékszervei belezavarnak a képzeletébe? Miért mond le arról, amit lát és hall?

BÁRÁNYNÉ Teóry csinos ember, ugye, drágám? Hát nem?

ÉLESÚR Emlékeznek még a királyra, akinek nem volt ruhája, de senki se merte beismerni?

BÁRÁNYNÉ Kicsodára? Milyen királyról beszél?

POLGÁRÚR *(Élesúrhoz)* Nocsak, ki van itt köztünk! Engedje meg, Édes úr, hogy bemutassam a feleségemet.

BÁRÁNYNÉ A neve Élesúr.

POLGÁRÚR Tudom, nem veszi rossz néven, csak a Hamletből gondoltam idézni, a humor kedvéért.

ÉLESÚR Persze, persze, csak idézzon a Hamletből, barátom. Egyébként, gratulálok, Polgárúr! Szép asszony a felesége.

POLGÁRÚR Köszönöm, Hamlet.

POLGÁRNÉ A gyerekeink iskolában vannak, sietek, mert hamarosan hazaérkeznek. *(Az asszony elmegy.)*

ÉLESÚR Csak nem hoztam zavarba? *(a férjhez)* Úgy vettem észre, uram, maga gondolkodik, miközben az emberek többsége egymás hazugságaiból merít erőt saját lódításaihoz.

POLGÁRÚR Ezt jól kivágta, Édesúr.

BÁRÁNYNÉ *(távolabbról hallgatja őket)* Ezek nem szeretik Őt, ugye, drágám?

SHOWMAN Az ég kék és nevet, mint a csillagok. A csillagok. Oké. Igen. Nevezz! Ez a fontos!

TEÓRY Gorilla! Ide hozzám! *(Jönnék, talpra állítják Őt, felveszik a pénzt, ami előtte hever, zsebre vágják, mielőtt távoznak.)*

GORILLA 1 Ez a fizetség, ugye, mes-ter?

TEÓRY Elvették, amit adtak. És nem tehetek semmit! Gorilla!

GORILLA 2 A Föld forog! Mi se tehetünk mást! A Föld forgásával forog a fejünk.

(Az emberek körülveszik őt.)

TEÓRY Keményen meg kell harcolni, uraim. Fárasztó. Ha tudnák, milyen fáradtságos dolog fenntartani a látszatot! Most valami kényelmesebbet szeretnék! Igen, másikat akarok. *(Leveszi a fejét és odaadja Gorilla 1-nek.)* Ép testben ép lélek, igaz? Én mindig is arra vágytam, Diktúr.

BÁRÁNYNÉ Ép testben ép lélek. Milyen szépen mondja!

DIKTÚR Majd mi megmondjuk, hogy Ön mire vágyik!

(Gorilla 1 odaviszi a körbeállókhoz a fejét, akik tanácskoznak, szuszogás, nyögés hallatszik és „nem”, „de”, „jó”,

„így” szavak. Végül Gorilla 1 vissza-viszi az „alkotást” Teóryhoz, akit leültet és a lábára húzza a fejét felezve. Teóry így áll fel. Eléje hoznak egy képernyőt, mintha tv-ben lenne. Felül egy nyak van csupán, egy henger, pl. kályhacső. A Showman is beáll a képernyőbe, onnan beszél.)

BÁRÁNYÉK A fej mindig is a nyakon ül. Ezt jól látja Ő, a mi emberünk.

SHOWMAN Óriási a hangulat, kedves nézőim. Se szeri, se száma a gratulációknak. Különösen azóta, hogy megújult Ő. Mint mondta, mindig is ezt tervezte, csak próbára akarta tenni az Ő szeretett népét, vajon tudják-e, hol a fejük, azaz a feje. Mit is beszéllek!

BÁRÁNYÉK Tudjuk, tudjuk!

A fej a nyakon áll! A nyakon.

SHOWMAN Igen, igen, a fej a nyakon áll vagy bukik. Mindenki megvallja ezt.

TEÓRY Erre gondoltam, uraim. A fej a nyakon áll.

BÁRÁNYÉK Áll vagy bukik.

Ő mindig erre gondolt.

És mi is mindig erre gondoltunk.

BÁRÁNYÚR Az jó, hogy mi egyet gondolunk.

BÁRÁNYNÉ Azért szeretjük őt, mert mindent tud.

ÉLESÚR Engem ne keverjenek bele ebbe a káoszba!

SHOWMANés most Polgárnét foglyul ejtik. Így bizony. Miért nem vagytok a csordában, akarom mondani a csapatban? – mondják neki. Ott, ahol mindenki egyet gondol. (Nevetés.) De meglesz az eredmény, majd meglátjátok, szépségeim! Ez a fő. Hogy kicsoda mit szól? Az Ombudsman? Milyen ombudsman? Majd megegyezünk. (Taps.) És aztán persze megtiltják

nektek, hogy erről bárkinek beszéljete! Mert amiről nem beszélnek, az nincs. Yes. Oké. Ne vess!

BÁRÁNYÉK Yes. Oké. Ne vess!

SHOWMAN Ostobák vagytok, mindent bevesztetek, akármit mondok, mert nem is gondolkodtok. Majmoltok. Nekem így nem rossz, de rossz nézni benneteket.

BÁRÁNYÉK Oké.

SHOWMAN A halálos ítéletet is bevesztetek pirulában, ha szépen becsomagolják. Holnap a nép hallgatni kényszerül és száműzetik.

BÁRÁNYÉK Hallgatni kényszerül és száműzetik.

POLGÁRÚR Túl sokat néztek a tv-be és túl keveset használtjátok az eszeteket!

ÉLESÚR És ha a tv bemonджа, hogy Teóry feleségét elfogták, mindenki sír majd, gyászol. Jó fogás! Miközben Teóry asszony a fodrásznál ül és csinosíttatja magát.

SHOWMAN Micsoda? (Előveszi a jegyzetét.) Hogyan, hát nem róla volt szó? Épp az imént mondtam. Mindegy, a gázsi számít, a gázsi. Azt mondom, amit mondanom kell. De ki mondja meg, hogy mit kell mondanom? Honnan jön a szó? (Fejét körbe-körbe kapkodja.) A Föld forog és forgásával forog a fejünk!

BÁRÁNYNÉ Vannak nagyon kegyetlen emberek, ugye, papa? És csúnyák. Például ez a Hamlet.

BÁRÁNYÚR Úgy bizony.

ÉLESÚR Mindenki erről beszél, és Teórynét siratja majd, az igazságról pedig senki nem fog beszélni.

SHOWMAN Az van, amiről beszélnek, Édesúr! Igaz, ostobák? Ti vagytok a mi embereink. (Bárányék felé.)

BÁRÁNYÉK Amiről beszélünk, az létezik.

Egyformák vagyunk, egyenlőek.

Ti és mi.

Mi és ő. A szabadság gyermekei vagyunk.

ÉLESÚR Akkor én nem akarok a szabadság gyermeke lenni, azt hiszem. Én gondolkodni akarok és felelősséget vállalni azért, amit cselekszem.

AZ IDŐ Csak Polgárúr és a gyerekek tudják majd, hogy mi a valóság, hogy Polgárné hová lett. A többiek pedig nem tudják. És nem is beszélnek róla. Arról beszélnek, ami nincs, mert ami van, csak akkor van, ha beszélnek róla. Hát nem?

BÁRÁNYÉK Hát nem?

ÉLESÚR A felesége semmit nem követett el. Én láttam, hogy történt.

AZ IDŐ Én is láttam.

ÉLESÚR Ő az Idő maga. Neki valóban hiteles a szava.

AZ IDŐ Nézze csak!

(Polgárné jön, és le-lehajolva virágot szed. Gorilla 1 és 2 megállítja.)

GORILLA 1 Kinek a megbízásából szedi itt a virágot?

POLGÁRNÉ Én kérem, senkiéből. Csak eljöttem egy kicsit sétálni.

GORILLA 2 De nem sétál, hanem szedeget.

POLGÁRNÉ Csak pár szálat a vázába. Nem tudtam, hogy itt nem szabad. Nincs kiírva.

GORILLA 1 Nem lehet mindent kiírni. Van, amit anélkül is tudni kell.

POLGÁRNÉ Ez nem park, vagy tévedek?

GORILLA 2 Vagy tévedek? Hallod?

GORILLA 1 Majd odabent eldöntik, hogy téved-e.

POLGÁRNÉ Hogyhogy odabent?

GORILLA 1 Diktúr nagyon szomorú lesz, azt mondhatom.

POLGÁRNÉ Hogyhogy szomorú, azért, mert virágot szedtem? Egyáltalán, ki az a Diktúr?

GORILLA 1 Hallod? Azért szedeget, mert nem tudja, ki a Diktúr.

GORILLA 1 Diktúr nagy és hatalmas. Diktál. De nem az iskolában gyakoroltatja a helyesírást. Nem, ő az élet nagy iskolájának tanára.

POLGÁRNÉ Ó, ha tudtam volna, hogy bajt csinállok, akkor a viláért sem.

GORILLA 1 Na, jöjjön, Diktúr előtt kell tisztáznia magát.

POLGÁRNÉ Önök látták, hogy semmi szabálytalant nem követtem el.

GORILLA 2 Mi láttuk, de ezt Diktúr-nak is látnia kell.

(Kétoldalt megragadják és elvonszolják Polgárnét.)

AZ IDŐ Így történt.

ÉLESÚR Még szerencse, hogy maga is látta. Ki hinne nekem?

POLGÁRÚR Hová lett a hit önmagunkban, Élesúr?

ÉLESÚR A hitből hiedelem lett, barátom.

POLGÁRÚR Hová lett a tudásvágy, mondja meg!

ÉLESÚR A tudásvágyból pusztán kíváncsiság lett.

POLGÁRÚR Hová lettek az igaz érzelmek?

ÉLESÚR A valódi érzésekből szentimentalizmus lett.

AZ IDŐ Sokáig szomorkodott a férj és a gyerekek. Aztán egy napon rémisztő dolog történt.

BÁRÁNYÉK Rémisztő dolog történt.

ÉLESÚR A föld gyomra felfordul.

BÁRÁNYÉK A föld gyomra felfordult.

ÉLESÚR És nevetése feltört... vagy inkább a sírása.

BÁRÁNYÉK És nevetése feltört, vagy inkább a sírása.

AZ IDŐ Akkor néhányan elgondolkodtak, de sokan meg se hallották. Meg se hallották a valóságot.

BÁRÁNYÉK A föld forgásával forog a fejünk.

ÉLESÚR Pedig minden beszélt körülöttük. Az elemek felgerjedtek, és a szív szomorúsága a mélybe leszállt.

AZ IDŐ Elfelejtett sárkányok talpa döngeti a földet, és a szív szomorúsága a föld mélyébe leszállt.

BÁRÁNYNÉ Vannak férfiak, akik magukra hagyják a feleségüket a bajban. Ugye, drágám?

BÁRÁNYÚR Ha nem vétett volna, akkor nem vitték volna el az aszonyt.

(Diktúr, Gorilla 1 és Gorilla 2 jön.)

GORILLA 2 Nézzük, mit változott a világ, míg távol voltunk!

(Dikúr egy köteg pénzt ad Gorilla 1-nek.)

DIKTÚR Menj és dobd oda neki.

(Gorilla 1. odamegy Teóryhoz, bedobja neki a pénzt. Taps hallatszik.)

TEÓRY Köszönöm, Diktúr!

SHOWMAN Kedves, kedves nézőim! Mindenki boldog, van ennél jobb, van ennél szebb? Egyek vagyunk. Egyenlőek vagyunk, kedves nézőim.

ÉLESÚR Valamikor dicsőség volt ez a szó, egyenlőség, de mára szégyen lett belőle. Ki csúfítja el a szavakat? A becsapott szavak szomorúan vonulnak ki az életünkből.

POLGÁRÚR Nem veszitek észre, hogy megalázottságban vagytok? Hogy ebben vagytok egyek? Azt hiszitek, hogy az egyenlőség megvéd? Hogy a közös butaság erény? Megvéd a felelősségtől?

ÉLESÚR Nem veszitek észre, hogy a padlón vagytok? Álljatok fel! Álljatok talpra!

AZ IDŐ A múlt szomorúan tekint rátkok. Hiába hív a holnap, de ti menekültök a felelősségtől.

BÁRÁNYÚR Egyenlőek vagyunk mindnyájan. Ő és mi. Ő a mi emberünk. A nép dönt.

BÁRÁNYNÉ A nép mi vagyunk, és a miénk a hatalom, ugye, drágám?

BÁRÁNYÚR Mi mondjuk meg, ki gondolkodjon helyettünk. Mi vokso-lunk. A hatalom a miénk.

BÁRÁNYNÉ Mi dolgozunk, és Ő értünk dolgozik. Értünk van minden.

(Erős morajlás hallatszik a föld mélyéből.)

BÁRÁNYÚR Teóry a mi tükörképünk. Ez így van rendjén, azért állítottuk Őt oda. Mi állítottuk Őt oda. Yes, yes, oké.

ÉLESÚR Rossz a tükör, baj van a tükörrel.

POLGÁRNÉ Ebben a tükörháborúban elveszünk!

POLGÁRÚR Ez a feleségem hangja! Rohanok, hogy megtaláljam.

AZ IDŐ Kimerül a keselyű is, elfárad a vihar, a zord tél tavaszba fordul, az éjszakára felvirrad a nappal.

De Európa mégis szendereg, újra csak álmodik, a szeme ólmosan leragad.

Ki ébreszti fel? Ki állítja talpára?

Ki tépi le arcáról a maszkot, hogy hazatérhessen tékozló útjairól?

A szíve mélyén mindenki erre vár.

Új sárkány tapossa a földet, a fel nem ébredt gondolat.

Tékozló útjairól a józan ész és a jóság mikor tér vissza az atyai házba?

BÁRÁNYNÉ Mi szabadok vagyunk! Azt tesszük, amit akarunk!

ÉLESÚR Egy új középkor, a szabadság ópiuma csábít, és ha nem vigyázunk, új szolgaságba vezet.

(Gorilla 1 és Gorilla 2 ugrókötelet forgatnak. A Bárány házaspár ugrálni kezd. Aztán nem forgatják, de kiáltanak.)

GORILLA 1 ÉS GORILLA 2 Hopp! Hopp!
(Bárányék elesnek. Nevetés.)

ÉLESÚR Észrevettétek, hogy egy ideje úr lett a nevetés? Az, aki minden értéket nevetségessé tesz, ő az úr. Minket nevet ki.

Téged nevet és engem, mert neki ez csak pokoli játék. Kacaja csap, mint az ugrókötel zaja. Felugrásoddal és leesésseddel is őt szolgálod.

TEÓRY Én szabad vagyok. Azt teszem, amit akarok!

SHOWMAN A hír, amiről már beszámoltunk, szomorú, lesújtó, jaj, elfogták Teóry asszonyt. Jaj! Mi lesz most? Szegény!

BÁRÁNYNÉ Sirassuk! Jaj!

BÁRÁNYÚR De hát miért? Miért bántak vele így?

(A föld mélye mordul ismét egy hatalmasat.)

BÁRÁNYNÉ Sirassuk, jaj!

SHOWMAN Sirassuk, jaj! A föld forgásával forog a fejünk.

(Borbély gurulós széken tolja be Teórynét. Először fésüli, majd burát tesz a fejére.)

BORBÉLY Hallottuk, hogy ön milyen rosszul járt, elrabolták.

TEÓRYNÉ Senki nem sejtheti, hogy én itt vagyok.

BORBÉLY Ugyan! Sosem fog kiderülni. Ez a mi titkunk. Nálam biztonságban van.

TEÓRYNÉ Ez a mi titkunk.

BORBÉLY Száz évre titkosítva. Száz év múlva az emberek már csak legyintenek, hogy Ön vagy más, nem mindegy?

TEÓRYNÉ Nekem nem mindegy!

BORBÉLY Ó, természetesen!

(Morajlik a föld.)

Jaj, az áram! Vigyázzon, asszonyom! Késő! A föld megmozdult, az áram felerősödött. Nem tudom levenni többé ezt a fejről, asszonyom.

TEÓRYNÉ Nem tudja? És mondja, jól áll nekem? Akkor ez lesz a divat! Így ni! Bura a fejen! (Teóryné kisiset, mögötte a Borbély gurítja a széket.)

DIKTÚR (bejön, kezében mobiltelefon) Gorilla, rendelj 300 ezer burát! Mikorra? Holnapra! Nem, nem levehetőset. Azaz várj! Levehetőset a szegényeknek. És olyat, ami levehetetlen, olyat a gazdagoknak. A bura divat. A bura-őrület elkezdődött.

SHOWMAN A divat ezen a nyáron, hölgyek és urak, a bura a fejen. Levehető és levehetetlen. Hányan könyörögnek most kedvesüknek: Ha szeretsz, veszel nekem burát, amilyen Teóry asszonynak van. Csak nem akarod, hogy mindenki rajtam nevéssen! Kérlek!

(A Bárány házaspár sétál be.)

BÁRÁNYNÉ Ugye, drágám, veszel nekem is?

(Élesúr rohan be, a másik oldalról Polgárúr jön.)

ÉLESÚR Hallottam a jó hírt!

POLGÁRÚR Megmozdult a föld, leszakadtak a börtön zárai, és kiszélt a feleségem.

ÉLESÚR Csoda történt! Megtanulok hinni a csodában.

POLGÁRÚR Igen. A csoda segített. (Átfut a színen.)

ÉLESÚR Nem figyelt oda senki, igaz? Senki nem vette észre a csodát.

Teóry asszony éppen a fodrásznál ült a rengés idején. Hihetetlen, hogy az emberek meg se lepődtek.

(A fodrász behoz egy burát és Bárányné fejére teszi.)

BÁRÁNYNÉ Tetszik, drágám?

BÁRÁNYÚR *(előbb Élesúrnak válaszol)* Fölösleges időpocsékolás a csodálkozás.

BÁRÁNYNÉ Mindent fegyelemmel kell túrni.

BÁRÁNYÚR *(aztán a feleségének)* Nagyon jól áll, drágám.

BÁRÁNYNÉ Nem a mi világunk a nyugtalankodás.

(Megszólat az Új világ zene, ezalatt Polgárúr és Polgárné jön be, és a nézők felé elhagyják a színt, Élesúr integet utánuk. Gorilla 1 és 2. Teóry torz fejét leveszik, Teóry épen áll a nézőkkel szemben.)

ÉLESÚR A viszontlátásra, a viszontlátásra egy új világban!

(Teóry és Showman a tv-képernyő mögött ülnek. Teóry asszony mellettük áll, burával a fején, és a lábát ráteszi Teóry székére.)

Gorilla 1 és Gorilla 2 előttük félterden, háttal a nézőknek fényképezőgépeikkel villognak.)

SHOWMAN Ön megváltozott, mióta nem láttuk. Sőt, Ön több válto-

záson ment keresztül az utóbbi időben.

(Bejön az Idő, és bejönnek mind a szereplők. Leülnek Teóry elé.)

Szeretném, ha értékelné a helyzetet. Nagy izgalommal várjuk a bejelenést. Kérem, Teóry, nyilatkozzon!

TEÓRY Nos, igen. Rövid leszek. Vannak, akik már sejtik. Hogy ki vagyok én. Hölgyeim és Uraim! Eljött az igazság órája. Én vagyok Teóry.

Az állam vagyok. Mindig is az voltam, már születésemtől fogva. De, hogy milyen lettem, azt nem én döntöttem el soha. Arról folyamatosan Önök döntenek. Azaz nem is Önök, nem is Ti, hanem Te, Te és Te. Nézd csak, ez egy groteszk játék.

(Gorilla 1 hoz egy kaleidoszkópot, amit Teóry felmutat, belenéz.)

Ha belenézel, mit látsz? Engem vagy magadat?

És ha magadat látod, kit látsz?

Engem látsz. És ha engem látsz, magadat látod. Hát látod? Látod, látod, látod...

A Cédrus Alapítvány és a Napút folyóirat 2007. évi kiírásának több mint félezer pályázója közül igen sokan jelentkeztek több vagy igen terjedelmes munkával, elbírálásuk ezért a szokásosnál tovább tartott.

A legjobb drámaszövegekből vett szemelvényeket már e számunkban bemutatjuk. Ezek ábécésorrendben:

Gyenge István: Fázós mandulafa a pannon tavaszban

Kókai János: Te is maci vagy, te sem vagy maci

Müller Katalin: Napkeleti legenda

Pete László: Örök világosság

Pető Judit: Groteszk játék

Pruzsinszky Sándor: A Marczibányi-ház

Somos Csilla: Hazatérés

A közlésre elfogadott prózaszövegeket (novellák, mesék, napló- és regényrészletek, karcolatok) jövő februári humorszámunkkal bezárólag folyamatosan tesszük közzé a pályázat logójával megjelölten vagy füzetmelléleteinkben; a szerzőket névre szólóan tájékoztatjuk arról, mely munkájukra/munkáikra esett a választásunk.

A névsor:

• Berecz Ágnes Gabriella	• Novák Valentin
• Bernáth Zsolt	• Pándy Lajos
• Billinger Edit	• Mészáros Urbán Szabó Gábor
• Dobi István	• Papp Laura
• Fortune Brana	• Petz György
• Györfi Győző	• Poós László
• H. Hadabás Ildikó	• Sándor Anna
• Hegedűs Anikó	• Tóth Ágnes
• Horváth Tamás	• Vicei Károly
• Lévai Zsuzsanna	• Zachariás Klára

Részletek közlésén túlmenően (esetenként megfelelő szerkesztői megmunkálás után) füzet vagy könyv formájában is kiadhatónak találtuk, a Napkút Kiadóra bízva megjelentetésük útjának egyengetését, az alábbi kéziratokat:

Adorján Viktor: Világvaltó Nevenincs

Domján János: Lórinte

Kuklis István: Botlánc

Szűcs Gábor Károly: Igor

Nagy Attila: Csigalépcső

Folyóiratunk Hetedhét című műfordításrovata Billinger Edit osztrák és Józsa Árpád lengyel prózafordításaiából közöl.

A Cédrus Alapítvány nivódját ad a 2008-ban közlésre kerülő pályázati anyag legkiemelkedőbb alkotásának.

A kötet, amelyből ízelítőt közlünk, a Napkút Kiadó könyvfesztiváli újdonsága, valójában munkanapló, hazánk 60 kiemelkedő munkásságú, közismert hírességének – művészenek, tudósának, sportolójának – alakja villan fel benne. A szerző külön-külön, szokatlan körülmények között, háromdimenziós fotózáson találkozott velük. A könyv története szerint a hírességeket Molnár Miklós tv-operatőr fotózza, Miticzky Márta sminkmester szépíti, Hegedős Piroska stylist pedig a látvány kialakítója, és egyben krónikása, illusztrátora.

Hegedős Piroska

Hírességek „meztelenül”

Kertész Imre író, műfordító

2002. november eleje

A médiában meghalottuk az örömhírt: Kertész Imre Nobel-díjat kap. Miki izgatottan mondja:

– Kertésznek természetesen benne kell lennie a fotóalbumban, ő rendkívüli ember!

Miki felkutatta Kertész berlini címét, mert ő ott él és csak ritkán látogat Buda-

pestre. Kertésznek megfogalmazott egy levelet, hogy miért és miben szeretné megjelentetni, egyáltalán mi is ez a térben érzékelhető fotóalbum. Elrohant állandó számítógépes segítőjéhez, Évához (Zubihoz), aki a kusza sorokból rendezett komputeres levelet varázsolt. Persze Miki mellékelte hozzá életrajzát is, hogy Kertésznek teljes képe legyen a terről.

Amíg vártuk, lestük a postást, hogy mikor hoz választ, addig el-

olvastuk Sorstalanság című könyvét. Sokáig semmi hírt nem kaptunk Kertésztől, mikor egyszer a magyar tévében felbukkant Kertész Imre. Itt járt Budapesten. Elkéstünk, már nem találtuk meg, csak a berlini telefonszámát sikerült megszerezni. Rögtön felhívtam Kertész berlini irodáját, ahol egy kedves német nővel be-

széltem. A hölgy kérte, küldjünk faxot is, zanzásítva, hogy miről van szó, mert ez könnyebben eljut az íróhoz. A fax elment, de Miki annyira izgatott volt, hogy elfelejtette kézzel aláírni. Na, megint egy újabb fax, most már aláírva. Már egy csomó iromány ott volt Berlinben, és semmi válasz. Kis idő múlva Kertész ismét feltűnt a Magyar Televízióban. Egy kicsit pipások lettünk, hogy figyelembe sem veszi kérésünket: igen vagy nem?... Persze

önző módon csak magunkra gondoltunk.

Közben Miki folyamatosan dolgozott a könyvön. Megörökítésre került 3D-ben Koltai Lajos (Sutyi), operatőr-rendező, aki Kertész Sorstalanság című regényéből készül filmet rendezni. Miki kért egy kis protekciót Sutyitól, hátha tud segíteni Kertész elérésében.

– Hát, tudjátok, Imrét mostanában millió ember megszállja, még én sem tudok itthon vele beszélni a készülő filmünkéről. Védik őt.

2003. január 31.

Este fél hatkor éppen egy kiállítás megnyitójára indulunk, amikor telefoncsengésre visszajövök az ajtóból.

– Jó napot kívánok, Molnár Miklós urat keresem, Kertész Magda vagyok.

Először azt hittem, valami piárosnő keresi a férjemet. De aztán beugrott, a lélegzetem is elállt.

– Igen, azonnal, pillanat, türelmedet kérem – mondom kicsit magamhoz térve.

– A Kertész felesége személyesen – súgom Miki fülébe.

– Megkaptuk kedves levelét és a faxot is. Természetesen örülünk a fotózásnak, csak rengeteg a dolgunk. Itthon leszünk februárban három napra. Február 10-én jó lenne a fotózási terminus. Imrének most nagyon sok a programja, ezért komputerben dolgozzuk fel, osztjuk be. De megadom a mobilomat, és még február 3-án beszéljük meg a részleteket. Imrének is tetszik az Ön által javasolt fotózási helyszín, a Kempinski Hotel, mi is szeretjük, szoktunk oda járni – fejezi be Magda.

2003. február 5.

Miki sokszor próbálta hívni Magdát, de a mobilján nem volt elérhető. Ma

a telefonrögzítőkön Kertész Magda üzenete várt:

– Sajnos, nem tudunk jönni a megbeszélt időben, mert Imre egy újabb könyv befejezésén dolgozik, és nagyon benne van. Elnézést kérünk, de áttennénk a fotózást március elejére.

Kicsit lelombozódtunk, mert már mindent megszerveztünk, a szállodát, a sminket. Miki szeretett volna rögtön reagálni a rögzítőn hagyott üzenetre, de többszöri, sokszori keresésre sem érte el Magdát. Végre egyszer kicsöngött Magda telefonja.

– Március elsején, szombaton jó lenne a fotózás, mert pénteken érkezünk. Rábeszéltem Imrét, hogy szombaton délelőtt menjen el a fodrászához a Kempinskibe, és így tizenkettőkor, délben tudnánk találkozni a hallban. Jó? – így Magda.

Nagyon megörültünk Magda kedves, határozott együttműködésének. Rögtön megkezdődött a szervezés: telefon Mártinak, a sminkmesternek, meg Ildinek, a Kempinski Hotel piárosának.

Egy héttel a fotózás előtt belázsodtam, ágyam dőltem, egész éjjeleket átköhögtem. Vészesen közeledett a szombat, felhívtam kedvenc orvosnőmet, Ibolyát. Köhögve mondtam el, hogy szombatra meg kell gyógyulnom, mert Kertész Imrét fotózza a férjem, és nekem okvetlenül segítenem kell.

– Na, akkor figyelj! Három napon keresztül antibiotikumot kell szedned, meg lándzsás útifüvet innod, meg a torkodat tiszta selyem kendővel betekerned, meg C-vitamint szedned – mondja határozottan Ibolya.

Miki közben a helyszínt szervezi. Szeretné megszerezni a fotózás helyszínéül a Kempinski egyik elnöki lakosztályát. Meg is nézte, jónak találta.

Sokszor tárgyalt Ildivel, a piárossal, aki nem tud biztosat mondani, szabad lesz-e a lakosztály. Bízunk benne, hogy ezt a horribilis összegű lakrészt nem viszik úgy, mint a cukrot. Persze voltak tartalék hotelszobák is, de az igazi az elnöki lenne.

2003. március 1.

Ibolya győzött – itt vagyok makkegészségesen már reggel fél tízkor a Kempinskiben. Vajon elfoglalhatjuk-e az elnöki lakosztályt? Egy nagyon csinos hoszteszlány közeledik felénk a recepciónál, és közli a jó hírt, hogy oké a lakosztály. Jókedvűen emelkedünk a lifttel a kilencedik emeletre. Kísérőnk, Tímea kinyitja az elnöki lakosztály ajtaját...

– Vau, ez fantasztikus! – kiáltok fel, mert most vagyok itt először.

Végül is én felelek a fotón megjelenő látványért: a bútorokért, a ruhákért, a kiegészítőkért... Már látom magam előtt, melyik bútort hova kell áttolni, melyik lámpa kerül majd a képbe, és melyik lesz Kertész fotelle. Kényelmes és mutatós legyen, de mégsem feltűnő, hanem elegáns. Miki is örül, mert a napos időjárás is hozzájárul a szobák világításához. Körülnézünk a nappaliban, a tárgyalóban, a fürdőszobákban és a hálókban. Mindenütt lámpák, virágok, növények hada. Van fax, tévé, videotéka is. Ezernyi kis aranypárna csillogtatja meg a fekete-arany kanapékat.

Tímea kedves mosolyával kérdezi:
– Ez megfelel?

Máris jönnek a segítők. A villanszerelő ellenőrzi a hálózati terhelhetőséget. Van, aki a bútorokat emeli, vigyázva a drapp padlószőnyegre, nehogy nyomot hagyjon maga után. Aztán magunkra maradunk Mikivel, aki szép nyugodtan tud dolgozni, mert ez a 3D precíz munkát igényel. Par-

titúrából kell dolgoznia, hogy az előtér és a háttér milyen távolságra van egymástól. Persze kell világítania és beállítani a speciális szerkezetet. Miki éppen az egyik növény levelét ragasztja szigetelőszalaggal arrébb, hogy ne vessen árnyékot a falra, amikor halk pukkanás hallatszik és sötét lesz. Ezt én idéztem elő, ugyanis az előszobában felkapcsoltam egy asztali lámpát, hogy hangulatosabb legyen a fogadtatás.

– Itt vagyunk az elnöki lakosztályban és kiment a biztosíték, kérjük szépen, küldjék fel a villanszerelőt – telefonál Miki izgatottan a recepcióra.

Rövidesen jön a már ismert villanszerelő, és kicseréli a rossz villanykörtét.

– Most már semmihez se nyúljal, édesem – szól hozzám Miki.

– Akkor, hogy ne zavarjalak, inkább már most lemegyek Kertész fogadni.

Ekkor lép be Márti fáradtan. Meséli, hogy átbulizta az éjszakát. Komótosan kipakolja az ablakdeszkára a sminkes cuccait, ahogy ezt Márti szokta, rendezett sorban az ecseteket, alapozókat, szempillaspirálokat, korrektorokat, pufnikat..., és várja a Nobel-díjas író, hogy korigálja arcát, kezét, nyakát.

A hallban ücsörögve várok a nagy randevúra. A színen átsuhan Schiffer Miklós, a divatguru, akinek férfidivatüzlete van a hotelban. Körülnéz, aztán továbbsiet. 12 óra 18 perckor Kertész Imre feltűnik a láthatáron, egyedül. Jön felém, én meg felugorva jelzem, itt vagyok, aki rá vár. Szerencsére most, szombat délben kevesen vannak a hallban, rögtön megismer. Kedvesen mosolyogva üdvözl. Frissen vágott haja csillog a fényben.

– Magda nem jön? – kérdezem a kézfogás után.

– Nem, sajnos nem, mert elment vásárolni, tudja, a nők... De még ha szabadna megnéznem itt egy üzletet, meddig van ma nyitva, mert vásárolni szeretnék – mondja Kertész kedvesen, és elindulunk, amerre a butikok sorakoznak.

Schiffer úr épp az üzlete előtt ácsorog, meglát bennünket és üdvözölve betessékel a helyiségbe. Úgy tűnt, hogy már várta az író. Kertész mondta később, hogy itt szokott vásárolni, öltönyt, cipőt, inget, nyakkendőt.

Az eladóhölgy kedvesen kérdezi a nézelődő Kertésztől:

– Mit tetszik keresni?...

– Hát, amit látok... Ami megtetszene...

Az eladóhölgy közbevág:

– A jövő héten cseréljük az árut, jönnek a friss holmik, tessék akkor jönni...

– Akkor én már nem biztos, hogy itt leszek, most szerettem volna venni valamit magamnak. Délután azért még visszajövök, akkor jobban ráérek – mondja búcsúzóul Kertész.

Ezután végigvonulunk a hallon, amit nagyon élvezek, mert az író felismerik, és ezt ő jó néven veszi. A liftnél összefutunk Tímeával, és máris a kilencedik emeletre liftezünk.

Az elegáns elnöki lakosztály most inkább egy stúdióra hasonlít. Miki bekapcsolja a lámpákat. Márti papírzsebkendőt tesz az író inge nyakába.

– Ez ilyen komoly lesz? – kérdi nevetve Kertész.

– Persze, muszáj vigyázni a szép zakójára, fehér ingére, nyakkendőjére – nyugtatja meg Márti.

A sminkelés végén az utolsó anyajegy is halványabb lett, az élet pírja is az arcára került, meg a szempilla is sötétebb lett.

– Készen vagyunk! – jelenti ki türelmetlenül Kertész, és hozzám fordul: – Merre van a fürdőszoba?

Az egyik fürdőszobába kísérem.

– Most voltam itt a Csabánál, a fodrászomnál, de azért még megigazítom a hajamat.

Belenéz a tükörbe:

– Milyen piros a szemem... Két-három órát aludtam az éjjel, nem tudok mostanában jól aludni – meséli Kertész.

Szintén belenézek a tükörbe, az én szemem is piros, nem csoda, végül is mára gyógyultam meg.

– Biztosan a tükör meg a világítás a hibás – mondja cinkosan Kertész, és összeenevetünk a tükörben.

– Most már fotózni is kellene – szól be a fürdőszobába Miki, aki alig várja, hogy alkothasson. Kertész egy óráig ér rá, sietni kell a fotózással.

Kertész a fotelban nagyon jól tűri a mozdulatlanságot. Néha kicsit remeg a jobb keze.

– Az egyik kezem remegni szokott, kezdődő Parkinson, de engem nem zavar. Akkor vettem észre, amikor másnap nem tudtam elolvasni a kézírásomat – meséli derűsen.

Miki arra kéri, hogy a jobb kezét fektesse az ölébe.

– Ha van egy szeméttödrük, oda tenném... Nekem is csak nyűg, nem kell – mondja viccelődve, nevetve a kezére nézve.

Aztán még mandzsettaigazítás, sminkkorrekció, mindenki Kertész körül nyüzsög, hogy tökéletes legyen a kép. A távolabbi képek elkészültek, Miki közeli fotókat is akar készíteni. Egy kis átállási szünet következik. Odalépek a Kertész melletti asztalkához és gyanús tárgyat látok:

– Itt van az asztalon egy összegyűrt papír zsebkendő, remélem, nem volt benne a képben! – mondom gyanakodva.

– Jaj!... Jaj!... Istenem! Miki, elnézést kérek, ott felejtettem... Mikor is hagytam ott? – aggódik Márti.

Kicsit megijedünk, Kertész is, hogy ismételni kell a fotózást, de Miki megnyugtat mindenkit. Olyan távoli kép volt az asztalról, hogy nem fog feltűnni, mi az a tárgy. Az eddig mosolygó Kertész kicsit aggodalmasabb, de azért a közeli fotón is tud őszintén jókedvű lenni. A humora is kifogyhatatlan:

– Hogyan tudott a törülőkendő a beteg hasában maradni, ez itt a kérdés... – mondja nevetve Kertész.

A fotózás végén órájára néz:

– Sietnem kell, mert a Magvető Kiadóban várnak, az adminisztrációs ügyeimet kell elintézni. Köszönöm a pezsgőt, meg a szép orchideaágot, amit át fogok adni Magdának.

Kertészt lekísérve, a hallban ismerősök köszöntik:

– Was ist mit Magda?

– Zuhause... Einkaufen... – feleli sietve Kertész.

Aztán rövid búcsú tőlem, és elindul a kijárat felé. Utána nézek, amíg el nem tűnik az emberek között.

2003. március 3.

Ahogy elkészültek Kertészről a nézőfotók, Miki azonnal hívja mobilon Magdát, hátha még Budapesten vannak. Magdával sikerül beszélnie, és megállapodnak, hogy ma este fél nyolckor várnak bennünket a városmajori lakásukban.

– De pontosak legyetek – kéri Magda –, mert még dolgunk van ma este.

Pontosan fél nyolckor becsöngetünk a kaputelefonon és felgyalogolunk a harmadik emeletre. Magda nyitott ajtóval vár.

– Gyertek be... Ide a gardróbba betesszük a kabátokat.

Imre már kedves ismerősként üdvözl, és lesegíti a nercbundámat. Gondoltam, egy Nobel-díjas vendége-

ként ez dukál, bár alatta egy turkából túrt fekete pamuttrikó van.

Betessékelnek bennünket a festmények és kristálycsillárok alatt a kandallós nappaliba. Egy ülőgarnitúrába ülünk le, az asztalon óriás albumok, Bosh, Prado... Magda itallal kínál, de megköszönve visszautasítjuk kedvességét. Nem akarjuk ezzel az időt húzni, még dolguk van...

Miki előveszi a fotókat, amelyek elsőként Magda kezébe kerülnek.

– Jaj, ez jó... ez Imre... ez nem Imre... nem elég fiatal... ez jó, ez legyen... Én azt szeretem, ha fiatalnak látszik, de várjatok... – és elszalad egy fekete-fehér fotóért –, ezt nézzétek, itt olyan fiatalos, meg én is itt vagyok mellette...

Amíg Magda Mikivel társalog, addig Imre mellé ülök, és az összes fotót végignézzük.

– Nekem mindegyik tetszik – mondja mosolyogva Imre, és Magdához fordul –, de hát maga ért a fotókhoz...

– Miklós, nézze csak ott a kandalló tetején azt a fotót, a csókjelenetet. Az esküvőnkön készült, egy magas rangú nemesember készítette, de nem adta persze oda a negatívot – újságolja Magda. Majd egy másik fotóra mutat. – A fiam frakkban a feleségével meg az unokámmal. Tudja, ez Stockholmban készült a Nobel-díj átadásán. Hát nem édesek, gyönyörűek! A fiam Amerikában született, de itt élnek...

Imre tovább nézegeti a fotóinkat, és ő is jónak találja azt a kettőt, amire Miki gondolt. Alá is írja a hátoldalát, hogy egyetért a megjelenésével. A képen látszódo, otffejejtett papírzsebkendőre Imre csak annyit mond:

– Ez egy szép kőnek tűnik, nem is rossz ott.

Márk Tivadar jelmeztervező

2003. március eleje

– Nagyon örülök, hogy jöttök Tivadar bácsit fényképezni. Tudod, Miklós, Tivadar bácsi már kilencvenöt éves, nincs egészen jó állapotban, de én megpróbálom neki elmagyarázni, hogy miért is jöttök. Várlak beneteket szeretettel – mondja a telefonba lelkesen Andris, Tivadar bácsi keresztfia.

– Ez a kisasztal ide jön, az a hátsó fotel oda. A Tivadar bácsit fotelestül a szoba közepére kellene vinni, Andriskám. Az asztal átmegy a másik szobába, az ezüsttálas guri-gurit, Már tikám, gurítsd el valahova, ne is lássam. Vegyétek le az asztali lámpáról a nejlon védőhuzatot... – sorolja Miki.

2003. március 4.

Tivadar bácsi az Operaház híres jelmeztervezője, akit Németországtól, Chilén keresztül, Kuvaitig ismertek. A Duna-parton a Parlamenttel szemben lakik. Mártival és Mikivel ide érkezünk. Miki a liftajtót kinyitva, beszáll a cuccaival:

– Gyerekek, megtelt a lift.
– Felmegyünk gyalog, elvégre serpa vagyok, Márti meg még fiatal – mondom.

A második emeletre felérve, Andris nyit ajtót. Egy régi, polgári hangulatot árasztó lakásba érkezünk. Cuccainktól megszabadulva a hallon keresztül a nappaliba jutunk, ahol Tivadar bácsi egy nagy fotelban ülve fogad:

– Hát nem tudok járni... baj?... De mit csináljak... Így üljek, vagy úgy üljek? – kérdezi mosolyogva.

Miki utasítására sűrögni kezdenek segítőink: Andris, a mosolygós keresztfiú, a mindig ott tartózkodó társalkodónő, aki komoly tekintetével, egyenes testtartással figyel Miki.

Természetesen Márti és én is rakodni kezdjük a bútorokat.

A szobában mindennek van huzata, még a huzatnak is huzata. A társalkodónő lehúzza a pamlagról a huzatot és kefével végigsimítja az alatta levő kakaószínű bársonyanyagot. A fotelekről is lehúzzom a védőhuzatokat, így a faragások jól érvényesülnek.

– A falon lévő óriás festményt, Miklóskám, vedd bele a képbe, mert ez Tivadar bácsi kedvence. Ő nagyon szereti a régiségeket, sok mindent összegyűjtött – mondja kedves, örök mosolyával Andris.

– En hol leszek?... Ez itt rajtam egy portugál kenguruból készült kardigán... Jó lesz ez? – szólal meg Tivadar bácsi, a nagy nyüzszi közepében. Mindenki tol, vonszol valamit, alig halljuk meg halk hangját.

– Andriskám! Hol vagy? Gyere ide! Csokornyakkendőt szeretnék felvenni – szól Tivadar bácsi.

Andrissal ketten előássuk a csokornyakkendőt egy régi komód felső fiókjának mélyéből. Ez még eredeti régi darab, amit úgy igazán meg kell kötni.

– Andris! Hol vagy? Add ide a ki-tüntetésemet, azt a keresztet! Ide tedd

majd fel a zakómra – kéri Tivadar bácsi.

Andris hoz egy osztrákos zakót, így a kenguru-kardigán ugrik.

– Andris! Az ezüstyelű sétapálcámat kérem, azt akarom fogni a kezemben – sorolja újabb kívánságait Tivadar bácsi.

Meg szeretném igazítani Tivadar bácsin az osztrákos zakót, de ő be akarja kapni a kezemet.

– Ham-ham... – viccelődik velem.

– A fotón jó lenne, ha a két hölgy az ölembe ülne... Gyertek ide – szól Mártnak és nekem. – Üljetek az ölemben – mondja Tivadar bácsi kifogyhatatlan, sajátos humorával.

Márti elkezd sminkelni a még mindig sima arcú Tivadar bácsit.

– Hű, ez bűdös, ne sokat kenjél rám, inkább ülj az ölemben – mondja kacintva. – Andris! Szólj a testvéremnek... ő is legyen rajta a képen – utasít Tivadar bácsi.

– Majd a fotózás végén készül csoportos emlékkép, azon mindenki rajta lesz – válaszol Andris.

– Tivadar bácsi, most felvételt fogok készíteni... A fényképezőgép alatt tetszik látni ezt a fehér pontot? – kérdezi Miki.

– Á... Semmit sem látok – mondja mosolyogva Tivadar bácsi.

Miki a pont helyére a gép alá fehér papírszalvétát ragaszt.

– És ezt most tetszik látni? – kérdezi Miki.

– Ja, ezt igen... Most mi lesz? Hol van a testvérem, ő is legyen rajta... – aggódik Tivadar bácsi.

– Erre a szalvétára tessék nézni... Felvételt! – mondja Miki, és gyorsan egymás után exponál.

A felvétel alatt halkan bejön a kilencvenhárom éves Edit néni, Tivadar bácsi testvére. Csinosan felöltözve, nyakában ezüstlánc, az arca szinte ránctalan, a hajában itt-ott csillan meg egy-egy ősz hajsza. A hallban leül és figyeli a felvételt. A fotózás után minden visszakerül a helyére. A lámpára a nejlon védőhuzat, a pamlagra a huzat, a bútorokra a huzat és a huzatra a huzat. A faragott aranycsillár fénye kialszik... Mindenki elcsöndesedik, búcsúznánk Tivadar bácsitól, de ő a szoba közepén álló karosszékben elszunyókált.

2003. október

Kinyitom a postaládánkat, amelyben a tömérdék reklámpapiros között egy gyászjelzéses borítékot találok. Rögtön feltépem és fájó szívvel értesülök arról, hogy Tivadar bácsi örök álomba merült.

Cseh Károly

Visszatér a fiú

K. K.-nak

alkonyattájban
lesarlózva úgy hozza
faháncs kosárban
akárha lopna
hűvös harmatos sarjút
hoz kertaljunkból
udvart ragyogtat
faháncskosara hozza
kézben a holdat

Tavaszáldozat

Bor(ozó)vers D. K.-nak

Kezedben tartva egy pohár rizlinget,
nézd, hogy ölt a Bükk megint friss, kék inget,
míg havas utak, ösvények férceit
selymesült szelek söprik már félre itt,
árnyékos völgybe, Hór menti horhosba;
fürkészgess – borodat lassan kortyolva –,
s hagyd, hogy kiloccsanjon első pár csöppje:
áldozat gyanánt földed hadd köszöntse.

Emléknap

Rohamsisak helyett
nyítt parasztkucsmában
csivorász a veréb.

Teremtő, temető
arcán fürttel s méhvel,
májusi fénybe kilép

a zöld istennője,
régibékességgel.

Tiszai pályaudvar, augusztusi éjjel

Pontos
pályaudvari
óra

foszforeszkál
fölöttünk
a hold

Letaposott
ezüstszerű
kápolnavirágok

szálaiként
ragyognak
a sínek

Kivilágított
szerelvények
csorognak rajtuk

végig
mint arcon
a könnyek

Lászlóffy Csaba

Ember

Kegyetlen földi térbe,
úrszondát szívó fénybe
zuhanva-szállva mind
azt lesi, hol a ring!

Isten-fattyá kevélyen
köti ebét a délben
vert karóhoz s bután
vélt igaza után

lohol morogva, fegyvert
ragadva! Győz, de megvert
úgyis, mindenkoron;
remeklés! – csupa rom,

tudván: sohasem ér be
hamis szobroknak érve.
Sűrű erdő-redők
(gondolattermetők).

Látnoki szó: Velence;
de lelke bűz-szelence –
s tengerár bár elül:
csak szörny kívül-belül.

Kegyetlen öl vakondja,
haláltól iszonyodva,
zuhanva-szállva... Mind
üvölt, vagy csak legyint.

Két vallomás

„Akarsz-e olyan lenni, mint?”
(Bertók László)

Oda az oda-nem-való,
az összidő s a pillanat,
mely akarva sem hívható
elő: a böszítő, a csak
kívánság, vagy unalmadat
kijátszó-töltő valami
(a megsüketítő, a vak
világot látni, hallani) –
esély, ha nem is drámai,
de, mondjuk, az örök falat
nézve, szárny nélkül szállani
s bár képzeletben magadat
különbnek tudni, mint ami
voltál. Ennyi. Bevallani.

A támadás, a túl direkt
szavak és gesztusok, legyen
a bűn, a butaság, a leg-
olcsóbb valami: szerelem
a tét – az, ami állati
bennünk –, és a mindenkori
legdrágább lényt, vagy azt, aki
ellenfeled, múltó sztori
erejéig (ha szétveti
a düh, mégsem adja alább)
gyűlölködővé teheti
a haragvás, lehet barát.
A támadás: mint villa, kés
evéskor – ennyi az egész.

Szauer Ágoston

Vízszintes

Templom kilincse.
Eszme, ha alszik –
vonalnyi szinte.

Fénylés, csak résnyi,
ismeretlenben –
földön is égi.

Képzelet széle.
Emitt és túlnan –
kétféle béke.

Négyszög

Kinézve egy vers ablakán,
a száradó ruhák mögött,
hol áttűnik fakó, tömött
lombjával egy öreg platán,

belibben annyi új dolog!
Sokfélék kint a távolok,
rögzíthetnénk is tán hamar:

szélének ott a négy perem –
de bent e kép, sok szín, elem
mélységében korlátatlan.

Kemenczky Judit
 Crucifixion
 (Történelmi igazságtétel)

*Marto Ferenc és Marto Jácinta
 korai halálának emlékére*

A lélek mely Isten irgalmas szándékában
 a fájdalomból az örök szeretetre ébred.
 Egy potenciális éj örvénylő kereszthuzatában
 a torkolattüzekből kiömlő lángnyelvek fölött
 a jézusi zászló – a lángoló el nem égő áldozat
 az egymásnak feszülő kaotikus események a
 kirobbanó háborúk viharzónájában – a béke jelképe.
 A szolgálatot teljesítő tisztek némán tisztelegnek
 amikor a magasba emelkedő fehér vitorlák a szél ízét
 megkóstolják és mint a szerelmi mámor aranya tűz át
 a vásznakon a kelő nap átható bíbor sugara.
 Az öröme gondol és halni készül az életet ünnepli
 és a halálba indul nincs más választása közte és
 társai között már nincs különbség
 mindegy hogy szép volt-e
 vagy csúnya gyönyörű vagy torz ami most kék vörös
 sárga barna fekete arany ezüst tetoválással
 ropogó hasábként zuhan egymásra és a tűz nagy
 olvasztókemencéjében egygyéolvad a hazaárulás
 bűnével vádolt és a hűséges igaz szív visszavonhatatlan
 sorsa egymásra utalva örökké egymásba forrva
 – az emberiség történetének fogalmával jelölve ezt az
 eseményt – miközben érzés akarat szándék
 vágytalanul ég tovább a teljes elmúlásig a szénné
 zsugorodó tárgyak és végtagok kálváriájában.
 Itt senki sem ismer önmagára és nem nevezi néven társait
 s ha kérne nem kérne többet mint az édes Üdvözítő
 a keresztre feszítve:
 egy korty italt forrásvizet
 a hús tenyérből mely abban a pillanatban
 a szerelem és megváltás kelyhe – hogy mégse kelljen
 meghalnia?
 Hogy megsemmisüljön az Utolsó – a végítélet – Látomása?
 Hogy elfeledje a kínzóeszközöket a hamis tanúságtételeket
 a koholt vádiratokat hogy az összeroppanó mellkas bordái
 ne váljanak mind szöges ellentéteivé a teremő akaratnak?

Hogy a boldogság és béke évei visszatérjenek a megkínzottak halálsikolya helyett felcsendüljenek a szeretet himnikus dalai a jól ismert szelíd ünnepi a vasárnapi templomi ének hogy ilyen egyszerű volna a természetes a mindennapi élet? Vagy mégse hogy az elmúlt az egy más világ szétfosló látomása? Hogy onnan ide és innen oda nincs mód visszalépni és a lerombolt templomfalak széthordott kövei helyén kalászba szökken a kemény szárú fű és a vadvirágok kék szirmain azontúl sárga és fehér szárnyú lepkék hintáznak?

Egy vadmadár felröppen
s szárnyra kel vele minden reménye annak
akit egy tárgyhoz szögeztek és semmi és senki nem tudja
a halálból visszahívni!
Vagy mégse hogy az nem halál lesz
hanem egy másik föld egy másik ég szerelme
és csak arra vár hogy a pokolból kiszabadítva
magához ölelje?
Növényi zöld parázslík a tölgyfa-pajzs faragott képe a
liliomos címer ég aranylándzsák hegye érinti a mennyei
kéket tövisből font királyi korona alatt az elizzó
kihunyó tekintet megnevezhetetlen fájdalom
vagy hófehér lélek volna az mely lassan
egészen áttetsző egészen ártatlan
fénylő szellemmé változik?

Jézus a neve

Fúj a meleg szél és én kimerülten pihenni szeretnék
az égbolt magasába nyúló virágmezők sátrai között ahol
a pillangók édességet és könnyűséget árasztó lebegő
tánca jelzi hogy meghívást kaptak ünnepelni.
Az égbolt kékjének változatosan fodrozódó hullámterében
madarak vonulnak könnyű szárnyalásuk ellentmond
a közelgő vihar mennydörgő villámharagjának
és tollaikon felszikkáznak a teremtés műhelyéből
frissen kikerült drágakövek amelyeket egyenként
húznak fel ujjaikra a fénysugarak hogy a teremtés
mindennapi ünnepén ékszerek tükrözzék vissza
a gazdagság ártatlan gyermeki báját ami nem tud
előregedni és szépségéből kiüresedni hisz lényege szerint
örökfiatal a teremtés szívéből állandóan sarjadó
smaragd zöld hajtás kiirthatatlan szűzies erő
ami a boldogság titkában fogant élet jele életjel a
haldoklónak hogy nincs halál és a csendes elmúlás
tükörsima tükröződései alatt fénykapuk nyílnak és

csukódnak jelezve hogy megállíthatatlan az élet a megszületett valóság állandó folyamata és mint az ábrázoló geometria síkba vetített rombuszfalait mozdítja el a rávetülő elemző és elvont valóságot alkotó gondolat úgy forgatja el a teremtésben működő örök akarat a különböző irányban terekben és dimenziókban forgó létsíkokat amelyek bár a határtalan és végtelen örökkévalóság ragyogásában izzanak mégis megfelelnek egy tisztán világosan pontosan körülírható egyszeri állapotnak és amelyek a rendezettség a béke elvei szerint épülnek teljesen egészségesek és épek és a káoszban kaotikus viharban tomboló őserő is ennek a teremtés rendjét sugárzó és hirdető elvnek engedelmeskedik és mindaz amit széthasítani látszik az a robbanás terében felfokozott sebességgel száguld egy más őt pontosan körülíró és körülrajzoló térbe ahol a szilánkokat egyetlen pillantás alatt rendezi egy szép mozaikképbe a világteremtő akarat aminek nem más a neve mint béke és amelynek szent őrangyala az egyetemes örök szeretet.

Nem kétséges hogy igen fájdalmas az a gondolat ami gyakran a szenvedés lakmuspapírján a legszebb költeményeket előhívja az a látszólagos mégis reális ellentmondás miszerint a születő életet megelőzi a haldoklás és halál a távozás terében felsorakozó megfoghatatlan szellemalakok akiknek kísértő hangjaiban a legyőzhetetlennek tűnő örök szomorúság az életet leigázó gúzsba kötő vak könyörtelen akarat látszik és tűnik győzedelmeskedni a halál urának mezítelen koponyafejű csontjogara amellyel az uralom terét megszabja és magának kiharítja és valóban a haldoklás kapujában őrt áll a halál ura de ő mégsem úr hanem csak szolgál mert a forgóajtón át új tér nyílik egy új dimenzióban és ahol a Teremtő a teremtés ura határozza meg azt amit az örökkévalóságban már réges-rég fellebbezhetetlen egyértelműséggel kimondott:

Minden teremtett lélek az övé és a kísértő bukott szellemnek csak annyi a dolga hogy a távozó lelkek előtt portásként a forgóajtókat nyitó és záró billentyűszerkezet gombját megnyomja és ezzel véget is ér a feladata mert a következő terem és tér is Istené akkor is ha a bűnhődő bűnös lélek a „szenvedés terének” éli meg. Én egészen és teljesen Istené vagyok aki oly könnyedén röppen a forgórendszerek egymásba nyíló szobáin át mint Isten vadászsólyma akinek szárnyain a teremtés arany betűi ragyognak és leszállva az őt körülíró térben átadja az égi üzenetet mint aki játszik a széllal

pezsgő fénysziklák közt az életet ünnepeelve és várja hogy
 a sólymok ura visszahívja és nem tud sem gondolni sem
 érezni mást hogy az az égi szempár örökké szemmel tartja
 mert ő kezdettől fogva egyedül és kizárólag az övé
 és a szárnyalás szabad tereiben a repülés örömeinek
 himnuszait ragyogó tollakkal mind neki írja aki minden
 pillanatát bárhol is tartózkodik saját akaratával
 egybefonta a mennyei vágy zúgó szél égi palást de ő
 nincs gyűrűvel eljegyezve és nem terheli meg a bokára
 a lábra fonódó az aranylánc grammokban mérhető súlya
 mert aki őt vadászsólyomként a földi világba küldte
 az aki szívébe a harci láz bíborarany jeleit véste
 ami egyben a lélek erejének tüzes zománcképe az őt
 magának mégis eljegyezte és egy boldog órán a fénybe
 visszahívja mert az az ő örök felfoghatatlan égi titokban
 kiválasztott mennyei szerelme habár vadászsólyom volt
 ki tudta mondani:
 Jézus a neve!

Utószó, ami egyben a mottó – és kissé hosszúra sikerült. A versek nem arra valók, hogy következtetéseket vonjunk le belőlük, hanem hogy gyönyörködjünk bennük. Ha a szerelem nem kölcsönös egyértelmű boldogság, akkor ott a szeretet őrzőangyala nincs jelen, és nem pecsételi meg csókjával a szerelmeseket. Az élő szerelem ismérve az átható, tiszta öröm; a kint a birtoklásvágy, gőg és arrogancia jelenlétének kétértelmű akarnoksága okozza, és az őrangyal helyét a börtönőr foglalja el. A gyötrelmes fájdalom a láncok és bilincsek sebző, durva, anyagias jelenlétének következményei. A szerető szív nem kínozza, hanem védi és oltalmazza azt, akit szeret. Nem kísérti meg és nem rombolja szét gyermeki képzeletét, ideáit, és vágyakozó tisztaságát nem megtörni, hanem éppen ellenkezőleg, érvényre juttatni akarja. A szeretet jelenléte mintegy tükörképben a hasonlóság és azonosság egyensúlyát, szimmetriáját és kiegyenlítetttségét mutatja meg egy megkettőződött térben, ahol nem összeszűkül és elsovad, hanem kitágul és szabaddá válik a szeretet sokféle, gazdagon adakozó képessége. Ahol a szeretet nyugalma és békéjét a nyugtalanság, zaklatottság szellemei háborgatják, ott nem kell komolyan vennünk a kihívást, mert a csábítás „édes ígét” már korábban keserűvé tette a viperaméreg, és ha ezekbe az édes ígéknek tűnő gyümölcsökbe belekóstolunk, rövidesen a keserű mérgezettség tünetei jelentkeznek rajtunk. Egyáltalán nem kell ennünk a kígyó ajánlataiból. Kidobnunk sem kell. Hagyjuk ott úgy, ahogy van, érett, vonzó külsejével az egész fát, minden termésével együtt. Isten kertje telis-tele van egészséges, jó gyümölcsökkel, miért kívánnánk a csábítás ajánlatára a mérgezett, élvezhetetlen gyümölcsöt, amiről ráadásul Isten világosan és érthetően megmondta és elmagyarázta, hogy az mérgezett, ehetetlen és a szenvedés ősoka. Tehát, fel a fejjel, mert nem vagyunk kiűzve a paradicsomból, csak az értelmes, tiszta szív gondolatait nem szabad zavaros, hamis elmélkedésekre cserélni, aminek az a vége, hogy az ehetetlen is ehető, harapjunk bele. Nem érdemes, mert a harapás nyomán kicsordul szemünkből a mélységes szomorúság és bánat könnycseppje, és ha nem tudjuk abbahagyni a gyümölcssevést – a tiltott gyümölcsből –, a könnycseppek könnytengerré változnak. Sajnos. Annak a számára, aki semmiből nem akar tanulni semmit, csak szórakozni akar.

Amen.

Egy ajándék nap. Legyen ez a szabadon kezelt téma százötven sornyi gondolatfutamokhoz, rövid írásokhoz – fordultunk többekhez a szökeőv alkalmából. Eddig András Sándor, Ladik Katalin, Prágai Tamás és Szakonyi Károly választát közöltük.

Toót-Holló Tamás

A Kapu és a Kút

A szökeőv is csak annak deklarálása, hogy az emberi számítások sosem tudnak célhoz érni. Mert a naptár az állam testvérszervezete. Ahogy az állam tesz erőszakot az emberen, úgy tesz erőszakot a naptár az időn. Csakis a szökeőnap a reménysugár. Annak beismerése, hogy a mégoly impozáns rendszerek alkotói is csak úgy keresik a fogást, hogy közben nem találják a fogást.

Fuck the system.

A szökeőnap nem más, mint útmutatás a menekülőknél. Miközben a szökeőnap is csak menekült. A szökevény idő menekültje. A szökevény idő pedig a Kapun túl és a Kút mélyén vár rád. De ha menekülés közben netán éppen arra tartanál, ahol a szökevény idő foszlányai zárják burokbba magukat, magad mögött kell hagynod mindent, ami csak emberi alkotás az ég alatt. Mert a szökevény tudat és a szökevény idő csak akkor talál egymásra, ha komolyan lehet venni, hogy éppen szökezésben vagy. Miközben csak az a szökezés vehető komolyan, ami mögött ott munkál a felismerés. Annak felismerése, hogy idegen vagy, aki valahogy itt rekedt. Hogy csak félig-meddig érted a híreket. Hogy az értelmed kettős értelem. Hogy a civilizáció túltesz az életen. Hogy a test repül, a lélek háltni jár. S hogy a halál az állam szolgálatában áll.

Éppúgy, ahogy a naptár is a halál szolgálatában áll.

Az omló és bomló, magukat mégis szilárdnak feltüntető struktúrák ellen nincs túl sok ellenszer. Csak egyet tehetsz, ha komolyan veszed azt, hogy menekülőre kell fognod. Vond ki magad minden rendszer fennhatósága alól, légy te magad a rendszer, még akkor is, ha ez a rendszer a káosz maga. Ha nyomon vagy, csak úgy lehetsz nyomon, hogy közben a nyomába sem érhetsz annak, amit nyomon követsz. Mert az idő maga persze megszökne előled. De a szökevény idő egy-egy buborékját mégis bátran befoghatod. Akár egy lepkét. S aztán magadhoz is veheted. Hogy netán akár örökké veled legyen. Hogy netán akár örökké benned leljen otthonra. Valahol a Kapun túl vagy a Kút mélyén. Vagy talán éppen az esőerdők földjén. Ahol bármikor a szárnyát verdesi egy pillangó. Vagy talán éppen a sivatagok földjén. Ahol bármikor kitörni készül egy tornádó. Mert ez is csak a káosz modellje, semmi más. Akár pillangóként lebben eléd, akár tornádóként kavarg fel. Mert buborékba jutni is csak annyi, mint burokbba születni. Ez is csak ajándék, nem vitás. Nem szeretem a Kaput, de a Kapu szeret engem. Nem szeretem a Kutat, de a Kút szeret engem.

Ha ajándék időre vágysz, a labirintus mélyére kell tartanod. Túl a Kapun. Túl a Kút száján. Saját foszlányaid közt is egyre csak szétszálazódva. Zilált szálak-ká zilálódva is egyre csak gubancokba gubancolódva. Egyre apróbb gubancok egyre apróbb gubancaiba gabalyodva. Apróbbnál apróbb világokban kavargó örvénnyé zsugorodva. Mert az idő is csak arrafelé szeret tekeregni, ahol a világ parányai közé vesző tekergés keresi az útját. Mert a felfelé vezető út kezdete a lefelé vezető út. Az anyag mélyének meghódítása.

Ha Kút leszel, színeket rejtegetsz.

Először ott lesz benned a Sötét Ragyogás komor méltósága. Másodszor ott lesz benned a Fehér Izzás tiszta tüze. Harmadszor ott lesz benned a Vörös Lángcsóva beteljesült műve.

A lefelé vezető úton víz formájában csörgedezek. Áradok és áramlok. Csurranok és cseppenek. Esőcseppként vájom ki a követ. Hullámként koptatom simára a kavicsot. Aztán köveket görgetek magam elé. Magam csiszolta köveket. Az egyik kő a kiteljesedés köve. A másik az elemelkedés köve. A harmadik a szétáradás köve. Aztán hagyom, hogy továbbgördüljenek a kövek. Ahogy a kedvük tartja. Az egyik gördülés a szétszóródás gördülése. A másik gördülés a kitárulkozás gördülése. Aztán elindulok, hogy felhóvé gomolyogjak. Elindulok, hogy forgószéllé kerekedjek. Az egyik elindulásom menekülés. A másik elindulásom szabadulás. A harmadik vonzás. A negyedik vonzódás. Az ötödik készülődés. A hatodik beavatás. És mindig csak képeket hagyok magam után. És néha olyan képeket hagyok magam után, amit mások hagytak bennem maguk után. És néha azok a mások is én vagyok, akik azokat a képeket maguk után hagyták bennem. Mert bármit is faragtam le bárhol, közben mégis faragatlan maradtam. Hiszen csakis így közeledhettem, ha egyáltalán közeledtem. Ahogy a Tizenötödik írja. Ott, ahol az Út az Erény. Ott, ahol az Erény az Út.

Mint a faragatlan rönk. Egyszerűen.

Mint a völgykatlan. Mélységesen.

Mint a homály. Át nem derengve.

A szökés már csak ilyen. Kilőtt nyíl vagy, de nem látod a célt, ami felé máris elsuhanhatnál. Csak szitálsz a levegőben, mint egy prédára leső ragadozó madár. De ha a pillangó szárnycsapásától keresed az utat a tornádó tölcseréig, akkor te vagy a nyílvevő, miközben éppen te vagy az íjász. Mert mind kisebb késéssel teszed magad helyre az álmokban. A buborékok buborékában. A burkok burkában. Hogy egyszerre csak mind nagyobb forróságtól hevítve süvíthess a cél felé. A parányok parányaiban. Az irdatlan irtásokban.

A forró nyom felforrósodásának első forrósága sötét sárban megbújó homokszemcsékből sugárzik ki. Tenger partján veszteglő parányi világba veszve. Sirályok vijjogásával megborzongatva. Mert az elemi részecskék vándorlását mindig elemi erőkkkel cimboráló hangok kísérik. Az óvatosan felremegő képek társaságába lágyan felcsendülő hangok rezgését csalogatva. Ahogy a Hold műveleteiben is mindig ott muzsikál valamilyen tücsökgzene. Mert az anyag megremegése mellé mindig kijár az anyag megrezgése. Ez is csak a kövek gördülése. Ez is csak a mindenség lehetetének kifújása. Ez is csak a rock and roll dicsérete.

Legyen elég annyi, hogy az első forróság sötét sárban megbújó homokszemcsékből süttött felém. Sirályok vijjogásába veszve. Hozzám képest alig

megkésve. Amihez képest már én is csak alig voltam elkésve. Mert egyszerre láttam kívülről és belülről minden meghódított anyag minden apró porcikáját. Hogy aztán minden meghódított anyagon áttűnve rendre arányokat téveszthessek. Elveszve a fenn és a lenn között. Hogy más arányokat pedig közben visszanyerjek. Valahol a kint és a bent között. Éppen úgy arányulva a *sal* kristályaihoz, ahogyan a *mercurius* arányul a *sulphur* tűzéhez. Pontosan tudtam hát, hogy a sötét sárban megbújó homokszemcsék miben bújnak meg, miközben én is megbújok bennük, hogy az első forráság tüze testestül-lelkestül áthévithessen. Tudtam, hogy gyerekek kezének simogatása nyomán öltött alakot az az idomtalan sár és homok, amiben éppen otthon vagyok. Hogy gyerekek lelkes igyekezete magasította homokvárrá a tengerpart ügyesen összehordott homokját, iszapját és sarát. Keztem már kiismerni ezt a táncot. A világ alatti világ anyagának gyorsan elenyésző felhőiben suhanva egyre inkább kezdtem felhőnek érezni magam.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának második forrása a föld barázdáiba esőpatakokkal bemosott szürke hamu pernyéiből süttöt felém. Varjak károgasától övezve. Föld mélyén voltam megint, s hamuvá porladt pernyék közt suhantam az anyag felhőiben. S megint csak ott volt bennem az az érzés, hogy milyen egész milyen része vagyok. Egy elvadult kertben lehullott és elégetett avar hamujában megpihenve faragtam le a késésem, miközben belőlem még mindig nem faragott le semmit az utam. A hamuban térülve és fordulva minden idegszállammal éreztem az egykorvult őszi falevelek minden szépségét. Pompázatos színüket, amivel átadták magukat az enyészetnek, és révült örömeiket, amivel átadták magukat a minden porcikájukat elhamvasztó tűznek. S azt is, ahogy aztán szépen elporladván boldogan lubickoltak a kertet áztató őszi esők vizében, s ahogy aztán a vízfolyásokkal együtt maguk is utat találtak a talaj egyik-másik barázdájának egyik-másik rögében. Porrá lettem, s magam is a porszemekkel együtt bomlottam tovább. Belül egyre csak ragyogtam, mert egyre csak ragyogott bennem a ragyogás. Kívül pedig bolondul bomlottam, mert egyre csak bomlott bennem a bomlás. Saját irdatlan irtásaimat a Hold fénye járta át, rajtam kívül, a világom fölötti világban pedig az őszi kerti barázdáin lépkedő varjúk károgasása kárált. Az anyag megremegett, s megint csak akadt olyan hang, ami ezzel együtt éppen megrezgett.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának harmadik forrása villámsújtotta fenyő oldalán gyöngyöző gyanta részecskéiből sugárzott felém. Barátposztáták füttyével kísérve. A suhanó nyílvesztő irtotta irtásokon már a Nap fénye ömlött végig, a gyanta sárgává dermedt kocsonyájában pedig egyre csak buborékról buborékra szöktem. Megint és máris forró nyomok felforrósodásától hevülve. Valahol, messze magamon kívül még a posztáták énekével is lelkesítve.

Szökevény idő nyomában szökve fogva szökésre magam.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának negyedik forrása a föld édességéből, a havasi kaptárokban rezgő méz porcikáiból sugárzott felém. Méhek döngésétől zúgva. A méz óceánjában lebegtem, s nem vettem ki, mi zúg valahol messze magamon kívül. A méz anyagának buborékaiban egyszerre járt át a föld kényeztető édessége és a Nap fényének éltető melege, s ez éppen olyan volt, mint amikor fújni kezdett körülöttem a mindenség lehelete. A méhek

döngése felébresztette hát bennem a ködök morajlását, s ezzel máris a felhők magasában követtem a szökevény idő szökevény buborékainak nyomát.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának ötödik forrósága a hegyekben talált rám. Emberi vér vörös foltjaival megpettyezett, de már hófehérre tisztult csontok hártáiból sugározva felém. A holtakat az égig érő hegy-csúcsok közt rögtön az égbe temető dögkeselyűk kárálásával riogatva. A felhők foszlányaiban szétszaggatva estem darabokra, s fehér csontok parányinál is parányibb üregeiben találtam nyugalomra. A Nap sárgás ragyogása vakító fehérséggé tisztult körülöttem. S ezzel rögvest magam is az égbe temetkeztem. Utólag is az égből leszálló keselyűk és a kopár sziklák közt kóborló vadak martaléka lettem, amikor az égig érő csúcsok lábánál heverő hófehér emberi csontokba telepedtem. Alattam a több ezer méter magas hegyek kőkemény, ásóval kikezdehetetlenül fagyos rögeivel, fölöttem a prédájukra leső keselyűk óvatos körözéseivel, körülöttem, a világ alatti világban pedig a megtisztulás, a végső megtisztulás mézsféhér hártáival. A csontban lakozó méz persze azzal a mésszel áll megtévesztően közeli rokonságban, ami a sötét kének kivonásának eszköze. Azzal a mésszel, ami kínok kínjával támad a kének kénjére. A sötét *sulphur* összes romlandó és bomlandó tisztátalanságára.

Ez is csak *calcinatio*, semmi más. És ez sem megy másként, csak a Mars jótékony segítségével. Vérontást ígérve, de egyben a tavaszt is elhozva. Az égbe temetett test temetkezésének felénél jártam, amikor a fehérre tisztított csontok burkaiba szöktem, hogy egyre inkább lefaragjam a késésem. Éreztem, s lelki szemeimmel látni is véltem, hogy a nyílvesző röptével meghódított test éppen elfoglalt apró porcikái már nem is a mulandó testben, hanem a majdan elporladó csontok alkotta vázban tanyáznak. A csonthártya burkai azonban még sértetlenek voltak, így bennük még nyugodtan burokba zárulhattam. Az égbe temetett test maradék porcikaival együtt magam is az égbe készültem. Mert ott voltam, ahol már minden az égbe vonzott. Hiszen onnan, ahol éppen elidőztem, már minden hús és minden vér a magasba szökött. Minden hús és minden vér. Minden test és minden lélek. Minden szírom és minden szívárvány.

Burokba zárultam, s az égbe készültem. A forrónál is forróbb nyomon jártam. A keselyűk csőre nyomán meghódított hófehér tisztaságból pedig már a tűz vöröse felé vándoroltam. A Nap tüze felé.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának hatodik forrósága tűzliliom vörös szirmaiból sugárzott felém. Szajkók csivitelésétől felajzva. Mert éppen úgy suhantam, ahogyan már bomlóban volt bennem a bomlás. Éppen egy hegyromra felfutó erdőben bomlottam ki, hogy részese legyek a vörösnek is vörösebb fények ünnepének. Mert egy parázsló tűz izzó forróságába vezetett a nyílvesző röpte. Szétszóródtam. Kitarulkoztam. Szökevény idő nyomába értem. Most volt csak forró a forróság. Sárból vétettem, porrá lettem. Szétporladt pernye hamujában forogtam, gyantában és mézben lebegtem, de aztán tűzliliom szirmaiba szakadtam. A csontban tanyázó mésszel is csak a menthetetlenül rossz romlandóság ellen fenekedtem. Aztán magasba szöktem, de végül a kopár ég hűvöséből az örvénylő tűz parazsába hullottam. Szétszóródtam és kitarulkoztam. És izzottam, egyre csak izzottam.

Legyen elég annyi, hogy a forró nyom felforrósodásának hetedik forrósága szabadban hamvadó tűzben izzó parázsból sugárzott felém. Kitért és széttárt

farkú páva kurrogásával megbolondítva. Mert hét stáció hét forrósága kell ahhoz, hogy végképpen felforrósodjon egy nyom. Hogy a kövön kő maradjon. A sárban veszteglő sötét ragyogás a *Nigredo*. A gyantában és mézben megmártózó fénysziporka az *Albedo*. A hamvadó, de még mindig irgalmatlanul forró parázs mélyéről felbukkanó vörös fénypászma a *Rubedo*. A kő gördülése. A pávafarok színeinek büszke felmutatása. A szökevény idő megtalálása. A foglyul ejtett idő burokba zárulása. Mert ez az a perc, amikortól fogva a burokba zárt idő már benned gyöngyözik tovább.

Ennyi. Ennyi volna csak. Ez is csak egy út, ami a labirintuson át vezet. Szökevény tudattal menekülve a bomló és romló anyagok felhőin át. Ahol a felfelé vezető út kezdete a lefelé vezető út. Túl a Kapun túli világok ékességein és botránnyain. Túl a Kút mélyén tátongó szakadatlan ürességen. Túl az időtlen idők foszlányainak lebegésén.

Hogyan, ha nem így? Miért ne, ha egyáltalán mégis?

Ha már egyszer éppen így. Akár ahogy mindig is.

Szita a péntek, szerelem a csütörtök, dob a szerda. Visszájára fordul az idő. Örök az élet. Nincsen többé titok.

Sós kútba tesznek, onnan is kivesznek. Kerék alá tesznek, onnan is kivesznek.

Ajándék ez a nap. Menekült ez az idő. Szökevény ez a tudat.

A szövegben magyar népdalokból és gyerekmondókákból (Szita, szita péntek; Szállj el, katicabogár), valamint a magyar underground rock szövegeiből (URH: Ismeretlen katona – Müller Péter Sziámi; Európa Kiadó: Tengerpart – Menyhárt Jenő) származó parafrázisok találhatók; utalások történnek taoista (Lao-ce: Tao Te King) és a hermetikai-al-kímiai tradíció szellemében fogant szövegekre; megint másutt pedig megidéztetnek az úgynevezett pillangó-effektust leíró Edward N. Lorenz káoszelméleti tanulmányának hívószavai is.

Elmer István

A huszonkilencedik napon

Amire emlékszem, nagyanyám és nagyapám bútorai között történt: az ovális tükör, az apró, tömzsi lábakon álló mogorva szekrények, a lógó belű sezlon, afrikot hullató puffok között.

Azt álmodtam az ágyamban, a rácsos kiságyban, amelynek egyik-másik rácsa valamikor kitörtött, úgyhogy a fejem beszorulhatott a megnagyobbodott nyílásba, azt álmodtam, odaállok édesanyám elé, és azt mondom neki felszegett, büszke fejfel, hiszen nem akárkinek jut eszébe efféléket mondani: amivel csapdát állíthatok, amivel sarokba szoríthatom anyámat, amivel nem engedem, hogy kibújjék a válasz elől, még véletlenül sem, hohó, nem egykönnyű elmenekülni a válasz elől.

Egyszóval, miközben titokban édesanyám arcát figyeltem, titokban, lopva, a hatás kedvéért, amit majd elérek, röviden odavágtam: – Nem foglak addig szeretni, ameddig nekem is nem lesz apukám!

Erre anyukám sírni kezdett, én pedig éktelenül büszke voltam magamra, hogy most aztán igazán megmondtam a magamét. Végre sikeresen kiböktem, ami évek óta nyomta a szívemet.

Mondom, anyukám roppant módon sírni kezdett, én pedig, akár a győztes hadvezér, akit mámorít a felsorakozott hadsereg ereje és alázata, diadalittasan tekintettem magam elé.

Álmomban mindez így történt. A valóságban – mert felébredtem a langyosságra – az történt, hogy bepisiltem. Kicsit csipett, de aztán megszoktam. Akkor újra elaludtam, de azon az éjszakán már nem álmodtam többet.

Édesapámat akkor már régen eltemettük, február legutolján, huszonkilencedikén. Ez a dátum a jövőben mindig kapóra jött nekem, mert én soha nem tévesztettem el, hogy mely években írunk huszonkilenc napot februárban. Volt úgy, hogy az iskolában egyedül én tudtam kiszámítani a szökőéveket. Nem volt nehéz feladat, legalábbis számomra nem, gyerekjáték az egész, apám halálához mindig csak négy évet kellett hozzáadnom vagy elvennem, és máris kész az eredmény.

Na persze, nekem könnyű volt. Nem mindenkinek temetik az édesapját február huszonkilencedikén.

Azt mondják, édesanyám elájult. Én nem láttam, engem otthon hagytak a rácsos ágyban, amelynek a rácsai közé képes voltam bedugni a fejemet, de soha nem szorult be. Az ágy melletti szekrény tetején gipsz állatfigurák sorakoztak, pöttyös zsiráf, bozontos farkú oroszlán, de az oroszlán farkáról letöredezett a gipsz, kikandikált a drótváz. Azokat nézegettem, míg a nagyok behantolták apámat a kemény sztálinvárosi földbe.

NYILVÁNOS KENYÉRMOSDATÁS (1991, SZIRTES JÁNOSSAL)

Tükörképszilánkok

Kántor Zsolt: *Madarak, puha gépek* (esszék Báger Gusztáv költészetéről). Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2007

Kántor Zsolt *Madarak, puha gépek* című esszékötete 2007-ben, a 78. Ünnepi Könyvhétre jelent meg a Tiszatáj Könyvek gondozásában. A költő szavaival élve ez a könyv egy esszéisztikus monográfia, amely Báger Gusztáv költészetét mutatja be. Az egészen 1996-ig nem publikáló költőt Juhász Ferenc és Kalász Márton fedezték fel, s már első versei is igen erőteljesen, mondhatni karakánul szólaltak meg.

Az elmúlt néhány évben (1996–2005) hét verseskötet látott napvilágot Báger tollából. Sőt, egy német és egy francia nyelvű válogatást is a háta mögött tudhat. Első kötete 1996-ban jelent meg *Örök párbeszéd* címmel. Ezt követte az áttörésnek számító *Iker-képek* (1998), s nem sokkal később a *Vízrajz* (1999), a *Magánterem* (2000) és a *Tűnő ajtók* (2001) is kiadásra kerültek. Két évet kellett várni az újabb kötetre, az *Időtáv mollbanra* (2003), s újabb két évet az eddigi legutolsó írásgyűjteményére, *A tükör éle*re (2005). Kántor Zsolt így ír összefoglalóan Báger megjelent köteteiről: „Igen. Az *Iker-képek* kötet áttörés.

Az *Időtáv mollban* ráadás. A *tükör éle* az újjászületés, a totalitás jel-könyve. Az *Örök párbeszéd* az ego atommag-hasadása, kiáradása a szemantika fehér kövecskéire. A *Tűnő ajtók* hasznos anyaggyűjtés, regisztrálás, koordinálás kipontozás (akár egy mátrix) térben és időben. A *Magánterem* az individuum egységének kompakttá válásának dokumentumait, leleteit szervezte kötétté, a *Vízrajz* speciális én-képek egymásba illesztése, kivágásokkal, montázsokkal. Ez összesen 7 (hetes) könyv = 7 évtized.”

Már az igen ötletes kötetcímeket olvasva is szembetűnő, hogy Báger előszeretettel alkalmazza a kettős világ motívumait, melyek alatt olyan jelenségek értendők, melyek megsokszorozódva valamiféle különös alkotnak (*Víztükör, Iker-képek, A tükör éle*). Ilyen jelenség a tükörkép is, hiszen a tükör által képzeletünk megelevenedik, legyen az vízfelszínen, üvegen vagy bármely más fénylő tárgyon. A tükör egy személy minden részletét pontosan tükrözi, ezért abszolút ikonikus jellegű, azonban más funkciója is van: az érzékelés és a megismerés eszköze is lehet.

Az esszékötet tárgyalja a nyelvezetet, a költeménytípusokat is, és érdemes kitérni ezekre részletesebben is. Kántor Zsolt írja: „B. G. olyan nyelv megteremtésére tett kísérletet, amely függetleníteni tudta magát az emberi nyelv logikájától.” A költő sajátos, néha logikátlannak tűnő nyelvezete, félbevágott mondatai, késleltetett alanyai, értelmetlennek tűnő szóösszetételei megtévesztők, sajátos szájíz adnak a verseknek. Önmagukban a részek nem értelmezhetőek, a sorokat összeolvasva azonban összeáll a kép, és a tömör, rövid, haiku

típusú versek komplett történeté formak. A költő tudatosan kerüli a kliséket, a toposzokat, helyettük különleges asszociációira figyelhet fel az olvasó. Báger számára a beszéd szellemi tevékenység, s a költői beszéd ennél egy árnyalattal több, szellemi tett. „Az olvasót nem tétlen nézőnek tekintí Báger, hanem bevonja a recepció játékába.” Hiszen az olvasó receptív beszéde nélkül nem szólalna meg a mű hangja sem.

A szerző kitér Báger Gusztáv verstípusaira is. Leíró és elbeszélő költeményei mellett (*Galamb, Zászló*) utazóversei is számottevőek (*Torinói száguldozók, Dubrovnik, Az EU állatvédelmi szabályozása*). Filozófiai témájú versei (*Versekkel hétvégén, Töprengés, A Candido bárban, Gesztenyesütés*) mélyen gondolatainkba taposnak, de érdemes görcső alá venni szerelmes verseit is. Szerelmi költészete közel sem szokványos, amiről tanúbizonyságot tesz többek között *A modern alkimista* című versben is. „Szeretet nedvét akarom – / mindig erre törekedtem. / Egyedül vagyok, egyedül – / szívószállal a szívemben.” Színtiszta formában nagyon ritkán jelenik meg nála a szerelem, de ahol jelen van, ott nyomatékos hangsúllyal. Erre jó példa *Az én szerelmem* című költemény, melyet a szerző „az életmű legjobbjának” titulál. De nem az ilyen jellegű költemények jellemzik legfőképp Báger eddigi életművét.

A *Madarak, puha gépek* esszégyűjtemény nagy műgonddal készült, s ez tartalmi sokszínűséggel is társult, mely elsősorban a szerző nem mindennapi meglátásainak köszönhető. A 13 fejezetből álló könyv nem csupán Báger Gusztáv verseiről szóló esszék sorozata, hanem külön részt szentel Kántor Zsolt a költő önéletírásának, a műveiről készült recenziók és kritikák ismertetésének, valamint Olasz Sándor a költővel készített interjójának.

A szerző a „*Töprengés a Candido bárban*” című fejezetben a Báger költészetéről írott recenziókat és kritikákat vizsgálja meg. Báger rendszeresen közölte a Bárka, a C.E.T., a Dunatükr, az Eső, az Életünk, a Jelenlét, a Kapu, a Kortárs, a Magyar Napló, a Mozgó Világ, a Műhely, a Napút, az Új Forrás, az Új Holnap, a Parnasszus, a Tiszatáj és a Vigilia. A szerzőn kívül Báger költészetével foglalkoztak – és elismerően nyilatkoztak róla –, többek között Arday István, Bartári Gábor, Bella István, Gyde Callesen, Csongrády Béla, Kabdebó Lóránt, Kiss László, Koppány Zsolt, Lászlóffy Csaba, Lengyel Balázs, Petőcz András, Pósa Zoltán, Szentmártoni János, Tandori Dezső és Vincze Ferenc is.

Kántor Zsolt fontosnak tartja felhívni a figyelmet a költő műveinek intertextuális vonatkozásaira is, ami nélkül elképzelhetetlen a bágeri költészet. A szerző többször is részletesen kitér a Tandori Dezső és Báger közti párhuzamra. Ez a vonás már a vers- és kötetcímeiből is szembetűnő. A *Talált tárgyam* című opusz például egyértelmű utalás Tandori *Egy talált tárgy megtisztítása* című költeményére. Tandori egyébként jó néhány verset (*Válaszdalok, 30 éve halt meg Duchamp, még stb.*) címzett Bágerhez, s ezeket a kötet szerzője közli is. Kántor Zsolt megjegyzi továbbá, hogy Báger „tisztában van azzal, hogy T. D. ebben a könyvében a tragikus világlátás alapállásáról elmozdul az ironikus felé, B. G. szintén a *Tűnő ajtó* kötetével végrehajtja ugyanezt a »mozdulatot« (nem fordulat)”. Tandorira emlékezteti az olvasót a hétköznapi momentumok sajátos jellege is. A legtöbb vers „állapota” rövid, tömény, lényegre törő, jelentéssűrítő. Ezenkívül a madár motívum is valószínűleg Tandoritól ered. A két költő közti lelki rokonságot alátámasztva a szerző többször így idézi Tandori Dezsőt: „Én

nagyon szeretném, ha a Báger-féle líratípus méltó kezelést kapna. Nem hiszem, hogy ebbe a következő század húszas éveiben belefáradna az olvasó. Harminc évvel ezelőtről sok minden megmaradt mára, sajnos. Ezért jó, hogy a lazább rácsú verset műveli és nem köteleződik el pólusoknak.” Azonban nemcsak Tandori Dezsővel hozhatók párhuzamba a Báger-versek, hanem a teljesség igénye nélkül Petri György, Kemény István, Vas István, Rába György, Somlyó György és Pilinszky János hatásai is érezhetők rajtuk.

Kántor esszékötetéből az is kiderül, hogy készülöben van Báger Gusztáv újabb kötete, mely egy válogatott írásgyűjtemény lesz új versekkel megfűszerezve. A költő ezt a kötetet korszak-leltárnak nevezi, úgy érzi, „mérleget kell készíteni lelki-gondolati szinten is”. Kántor Zsolt ezzel a kötettel szeretné közelebb hozni az olvasóhoz Báger Gusztáv költészetét, s szeretne hozzájárulni a bágeri poézis korrekt feldolgozásához. „Csak remélhetjük, hogy új köteteit nagyobb visszhang, kiteljesedett kritikai recepció várja.”

Nagy Ildikó

Oldás és kötés

Két nagyon hasonló kötet – két nagyon különböző kötet. Mind a kettő a Napkút Kiadónál jelent meg 2006-ban, szerkesztőjük (Szondi György) azonos, formátumban, tipográfiában is igen hasonlítanak, s mind a két könyv hiánypótló: **Konsztantin Pavlov**nak is, **Ivan Kulekov**nak is ez az első kötete magyar nyelven.

Elég a néhány fenti indok, hogy egymás mellé állítsuk a két bolgár kortársat? Azért ennél bonyolultabb a pozicionálás. A két antológia szövegei (mindkettőben versek, filmnovellák, haikuk, dráma(részletek), képek alkotnak együtt jól szerkesztett egészet) úgy határozzák meg egymást, mint ugyanahhoz a körhöz húzott érintők, azzal a különbséggel, hogy Kulekov érintői csupán – ügyesen, hibátlanul, rafináltan – hozzáérnek a körvonalhoz, míg Pavlovéi nekirohannak a körnek és beletörnek, belegömbülnek, belegebednek abba. Végeredményben pedig a kör részévé válnak – félelmetesen mély és összetett, ugyanakkor roncs univerzumnak mutatva azt, ami Kulekovnál játékos, érinteni, esetleg karcolni-lökdösni való, de tiszta forma marad. Ez nem minősítés: két különböző írói pozícióról van szó, mindkettő közepén tulajdonképpen azzal a szentenciával, amit ezúttal Kulekovtól lopok, hogy: „jól-rosszul valahogy eltelik az öröklét”. Persze lophattam volna Pavlovtól is: „Lemondok az öröklétről. / Felfordulok, összeroppanok, szétesem – méltatlan halottak tiszteletére emelt / becsapott emlékmű.” (*Így mondta*).

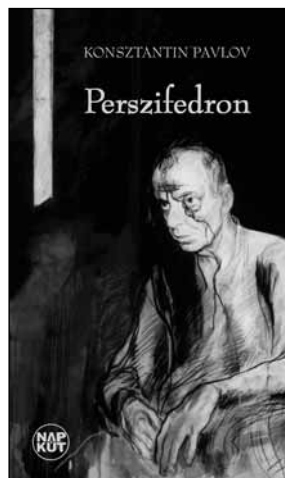
Egy halálfüga egymással (is) feleselő szövegei – Pavlovnál önző, csodálatosan kegyetlen, szerzőt és hallgatóját egyaránt megtipró tónusokkal, Kulekovnál nem kevésbé cinikusan, mégis megengedőbben, kacsintósabban, csibészebben.

Amiben hasonlítanak: (főleg) a verseken ritka szenvedélyes és – irigylésre méltón – szemérmetlen ön-tudat fúrja át magát. Pavlovnak mintha minden

költeménye ars poetica lenne – nemcsak a kötetkezdő *Vers a költő címeréről*, amelyben a szerző „nem áttallja” azzal fenyegetni az olvasót, hogy: „Nem láttok engem sokáig! / Nem hallotok engem sokáig!” – miközben abba az utolsó szalmaszállba próbál kapaszkodni, ami a saját gerince. Hasonlóan kapaszkodik a ki nem hűlő én-be az egyik cím nélküli (helyesebben ***-gal jelölt) hétsorosban is: „Hangyák másznak rajtam. / A zseni holt borsodzása – / köpök a megalázásra. / Halott vagyok – / állkapcsom felkötve... / Mégis bárha egyszer megesne: / »A halott kiköpött a gyilkosokra...« Vagy a *Flotációban*: „véreim az ércszilánkok! / Összetételük is ugyanaz! / Bennem is sok a cink, / sok az ólom, / és hihetetlenül kevés / az aranszennyeződés. / Mester, hamarosan találkozunk!”

Pavlov döbbenetesen ön-feltáró verseit csak az első olvasáskor nézi voyeur-kíváncsisággal az ember – második olvasásra már valóban rosszul érzi magát. És Pavlov esetében nem valamiféle stílusjátékról, divatos depresszióról van szó – az egész kötet (a versek, a szerző saját magáról készített grafikái, az apokaliptikus drámarészletek en bloc): egyetlen iszonyatos sikoltás; egy „valóságosan is néma, korábban elnémított” (a remek fülszövegből!), sokszor megalázott ember mintha majdnem mindig utolsó hangjai.

Zavaró, idegesítő, kellemetlen, ahogy Pavlov gögös számonkérései, máskor meg tükörsimára csiszolt bölcsességei egyre sűrűsödnek (egy strófában 3-4 döngő prófécia!). Jómagam az elmúlt években gyűjteményes kötetbe fordított európai költők közül legfeljebb a svéd Tomas Tranströmerrel tapasztaltam ilyen mértékű személyességet. Nagy (néma) költő mind a kettő: Pavlov is, Tranströmer is. És – talán nem is annyira esetlegesen – ide fúrja magát újabb hasonlatnak Oravecz Imre *Látomás közben szerzett énekének* utolsó sora: „Én is kilépek magamból és megyek magam felé”. Én legalábbis ilyennek érzem a pavlovi verset is: állandóan, makacsul magát tükrözi ránk. Még szép – mondhatnánk –, csak hogy Pavlovnál, Tranströmerrel stb. a költészet a túléléshez rendelkezésre álló egyetlen eszköznek tűnik, miközben látomásossága, vizionalitása (szövegszerűsége) által képes fel is számolni a személyiséget. „Némelyek állítják – / van orrom, fülem, szemem... / Fölösleges fényűzés... / Nem tudom, hogyan éljek vele... / Láthatólag – orr van, / tükrőileg – orr nincs...” – írja Pavlov egy másik ***-osban. Mintha azzal a késsel metszené el a saját torkát, amit azért hozott, hogy kivágja magát a zsákból. Bevallom férfiasan, én nem tudtam *nem úgy* tekinteni a pavlovi versekre, mint röntgenfelvételekre.

Konstantin Pavlov: *Perszifedron* (Napkút Kiadó, Budapest, 2006)

Ivan Kulekov: *Harmadik személyben* (Napkút Kiadó, Budapest, 2006)

Kulekov többet és tudatosabban játszik a formákkal, esztétikai minőségekkel – hogy „lássam is, ahogy elmélyít”, ahogy „muzsikáltatja”. Szatírája: szatíra, iróniája: irónia. Pavlov szatírája, iróniája húsbavágóbb. Inkább egy a menekülési útvonalak közül. Kulekové kézre álló, passzoló, well-made „háztartási eszköz”. És ez is, az is működik. „Haragos versed / akár kés villan. / Szorítsd keményen / erős markodba. / Mért nem mosolyogsz, / szerencse fia? – Mert a késnek nincsen nyele” (Pavlov: *A szatirikus*), illetve: „Mi mindannyian kultúrlények vagyunk. / Én is tudom, hogyan viselkedjem a társadalomban. / Hallgatok. / Nem teszek fel kérdéseket. / Teljesítek. / S félek, nehogy (maguk) azt mondják – ez irónia” (egy Kulekov cím-nélküli). Gyilkos abszurd mind a kettő – csak más-más pontján állítják meg a gondolatot. Ha már játszunk: Kulekov mintha azt sugallná a fenti szövegében:

– A lényeg a „levés” ((ha úgy tetszik: a „hús-levés”)),

– Se nem jó(nak),

– Se nem rossz(nak).

Pavlov itt nem áll meg; ő még egy szócskát odabiggyeszt:

– Se(nek).

Valahogy így.

Pavlovnál már elveszett az, ami Kulekov szerint még valahol megvan. Kulekovnál még esélyes, hogy az ember például mégiscsak tartozik valahová. Tévelygéseiből lehet kiút. Egy következő cím-nélkülijét, amelyikben a „Mi a világ?”, „Mi az ember?” típusú kérdésekkel játszik, így fejezi be: „Feleletek: / A kérdés mind örök. / A felelet mind átmeneti”. Olykor naiv egyszerűséggel ezt az átmenetiséget tételezi – ám ezzel éppen hogy nem lezár, végleg beretesz, hanem nyitva hagyja legalább a kiskaput. Túl sok jót ő se ígér, ám humora néha olyan gyermekien friss, hogy az ember mégse szédül bele a végtelen űrbe. Inkább leszánkázik a peremén: „Nagybátyám, aki Bulgáriában él, Magyarországon szeretne élni. / Nagybátyám, aki Magyarországon él, Bulgáriában szeretne élni. / Az apjuk, aki a mennyekben él, meglátogatta és megnyugtatta őket, hogy ami Magyarországon, az van Bulgáriában, az van a mennyekben is.” Hát, persze hogy ez is a gyilkos fajtájú abszurd – de nagy különbség, hogy Kulekovnál legalább volt egy Bulgária, volt egy Magyarország meg egy mennyország minimum. Pavlov sok versében már rég „nem szellőztetik a panteont” (*Prelúd – A pókok*).

Apropó, Bulgária, Magyarország... Mind Kulekov, mind Pavlov fontosnak tartja kijelenteni, hogy „én bolgár író, költő vagyok”. (Lásd Pavlov: *Bolgár-babiloni vers, Bulgária 13*, s tulajdonképpen a – mit szépítsük – hülye „barbárokról” szóló *Antik tragédia*, meg a homályos kihallgató-szobák hangulatát sejtető, kötet-címadó *Perszifedron* színmű. Kulekovnál az antológiát indító *Szerkesztősi levél*, a *Dobozélet* című monológ, *A német nagykövet* című dráma és mondjuk minden harmadik bökvers, haiku.)

Hogyan is csapódik le ez a „bolgarság” (amit néha kelet-európaisággá tágitanak) Pavlov és Kulekov műveiben? Kulekovnál ez a probléma is oldottabb kicsit. Ő a „jól megcsinált” groteszket vagy abszurdot szívesebben alkalmazza arra, hogy általa a diktatúrába bele nem nyugvó egyén viselkedését, arcképet tanulmányozhassa. Kulekov bolgarsága amolyan időnként kényelmetlen és fáj-

dalmas, ám soha meg nem haladható, le nem vethető adottság. Ő nem misztifikálja ezt a helyzetet: sokszor elviselhetetlennek és élhetetlennek tartja, mégis tényszerű és politikus marad.

Pavlovnál a bolgárság-téma (is) mítosszá tágu – s így a szerző mintha lemondana a célzatosságról. Helyesebben céloz ő, ám hangjai már inkább sutogások vagy pusztába kiáltott szavak. *Antik tragédia* című színművében egy olyan apokaliptikus víziót vázol fel, amelynek érzelmi töltete még nyilván a mélyen (de mennyire, hogy!) átélt személyes tragédiákból táplálkozik (elhallgatás, fájdalom az elbutuló, merev társadalom, a kulturális katasztrófa láttán) – ám távlata már jóval nagyobb a személyes érintettségénél: egy egész nemzet csinál itt hülyét magából s pusztul el menthetetlenül, amikor a fantom-bálványt (Perszifedront) dicsőíti. Persze hogy hátra-hátratekint Pavlov, amikor úgymond „barbárokról” beszél, de ő már nem lát semmit maga mögött – legfeljebb valami elhaló, groteszk kacaj hallatszik még a messzeségből. *Bolgár-babiloni versében* már „az egész emberiség árnyaira szükség van” ahhoz, hogy egy önáltató, hazug, az istenig felkapaszkodó (ismét csak: bálványszerű) torony megépülhessen, melynek alapjába be van falazva „feleségem árnyéka, feleséged árnyéka, anyáink árnyéka, gyermekeink árnyéka”...

A mítoszteremtés, a kitalált világok, lények egyébként is visszatérő motívumai Pavlov szövegeinek. Ám a *Légcsók* uruungyalai, a *Kicsit még... csak kicsit...* és a *Föni* című hosszúversek, illetve a *Perszifedron* meg az *Antik tragédia* isteni hatalommal felruházott, holott tartalmatlan név-gólemjei éppen hogy nem egy boldog, gyermeki képzettel rekonstruált múlt túlélési képes lényei. A mítoszok sem kibúvók, járható mezsgyék Pavlov szerint. Mert ugyanúgy a halált lihegi magukból. Ezt a gondolatot egyébként *A mitológia csődje* című vers foglalja össze a legtisztábban. De még annál is többet mond egy pimasz kiszólás a *Kicsit még... csak kicsit...* című versben: „A kifundált szavak nagy hasznomra vannak” – röhög az arcunkba (de legalább annyira a tükörbe is) Konsztantin Pavlov, és egy pillanat alatt idézőjelbe teszi isteni szülötteit.

Kulekov létező mítoszokkal (sztereotípiákkal) operál: például Nyugat- és Kelet-(Európa) összehasonlíthatóságával: „itt vagyok Európa szívében, most meg itt a vastagbelében” (*Dobozélet*); „háromszögből kört csak az ázsiaiak tudnak csinálni, nálunk kicsi a fok, mi a háromszög összes szögéből legfőljebb 180-at tudunk összeadni, azok viszont nem ismerik a fokot, azok nem szögmérővel mérnek, hanem szemmel, ezért is húzzák olyan szűkre a szemüket, egyre valamit mérnek, egyre valamit mérlegelnek...” (*Dobozélet*); „a szűnyogháló kidagad, mint Pamela Anderson keble, mielőtt megszabadulna a szilikontól” (*Dobozélet*). Kulekovnál a népek és a nyelvek: létező népek-nyelvek – egy olyan olvasztótégelyben, amelynek fenekén valahogy mindig Bulgária csomósodik össze.

A mítoszhoz, mitológiához hasonlóan még számos visszatérő motívumot fel lehetne sorolni mind a két kötetben (így például a *látás-vakság* motívumát Pavlov majd’ minden második versében), de talán érdekesebb a két antológia befejező gesztusával foglalkozni. (Ismét az intelligens szerkesztői munkát kell kiemelni, amely azokat és épp azokat a szövegeket (képeket) sorolja a kötetek végére.)

A *Harmadik személyben* ugyanis egy szabad verssel zárul, mégpedig talán az egész kötet legletisztultabb szövegével (csak a végét idézem: „Messze a repülőtér. / Köldökszínör köti össze a repülőt az / asszonnyal. / A zsinór megfeszül, a repülő üvöltve fel- / száll. / A repülő megszabadul az asszonytól. / Vagy fordítva. / Az elszakadt zsinórból vér csepeg. / A felhők között a szabadság. / Míg fel nem tűnik a Nap, s az asszonyt / lánggá nem lobbantja, látom a visszapillantó / tükörben, ahogy felveszi cipőjét. / A tükör darabokra törik”).

A Kulekov-antológia Christian Morgenstern-i akasztófa-dalaival, gyilkos íróniájával, sokszor kellemetlenül metsző józanságával nem akart nagyszabású „lírai” kötet lenni. Egészen a legutolsó pillanatig, ahol – az egyszerűséget megőrizve – az elmeköszörülő játékok közé becsempészi a melegséget. És hirtelen a sűrűségnek, töménységnek izzása, pezsgése, nagyfeszültsége lesz, és szétfeszít mindent, ami eddig úgy tűnt, burkából ki nem törhet. És ezt a „jó így bezárni a könyvet” érzést még tovább erősíti az utolsó lapra került, végletesen „kioldó” nagy objektíves fotó, amely egy, az erdő fölött zuhanó férfit ábrázol, ezzel a krikzkrakszos kísérszöveggel: „Addig szabad az ember, míg el nem szakad köldökszínörjától”.

A *Perszifedron* Pavlov 1970 és 1993 között írt feljegyzéseivel fejeződik be. Itt meg mintha a végletes izzás sűrűsödne néhány igencsak „figyelemreméltó” szentenciába (néha szinte kulekovi „humorral!”), Külön kommentár nélkül néhány ezek közül: „amikor az emberek visítanak a jelentől, az azért van, mert az élő kisegértől jobban megijednek, mint a kitömött tigristől”; „az embernek meg kell örülnie egy kicsit ahhoz, hogy ne örüljön meg teljesen”; „hiszek mindenben, amíg be nem bizonyosodik az ellenkezője; ez után a korábbi illúziók legfőbb ellenségévé válok”; „számomra az alkotói folyamathoz szükséges a büntudat – nagyon fontos alkotórésze. Ipari mennyiségben van rá szükségem”; „Dosztojevszkij volt az este nálam. Mikor elolvasta egy-két versem, epilepsziás rohamot kapott.”

És végül: „A költészet a bizonyíthatatlanságig sokjelentésű. Az olvasók értelmezései a szerzőt okosabbá teszik, mint amilyen a valóságban.”

Deres Péter

Adalék a gondolkodás tétjéhez¹

Az 1941-ben született Julia Kristeva nyelvész, szemiotikus és analitikus, aki nagyban hozzájárult az irodalmi szöveget megközelítő technikák kidolgozásához és továbbfejlesztéséhez. Ismeretelméleti eszközöket alkotott az irodalomkritika számára, de nemrégiben a vallástudományok számára is, az irodalomnak azt az olvasatát hangsúlyozva, amely nem csupán a szubjektum lelkét vizsgálja, hanem történelmi viszonyait szintén. Művei az irodalom szemiológiai megközelítésének nagy klasszikusai közé számítanak Franciaországtól az Egyesült Államokig. És a szemiotika, valamint a szimbolika közötti különbségtétele mind a mai napig érvényes és meghatározó. 1965-től – ekkor érkezett Párizsba – kutatása egyre több irányban terjed, mind szemiológiai, mind politikai, mind analitikus szinten. Manapság elsősorban pszichoanalízissel foglalkozik és a neuro-tudományok terén fejt ki kutatómunkát, amelyek pluridiszciplináris és komplex módon nyomják rá bélyegüket az irodalmat vizsgáló módszereire. E területet kíséri szűnni nem akaró figyelemmel, ez választott laboratóriuma, ahol elsősorban a tudattalan diskurzusa kibontakozását vizsgálja.

Julia Kristeva – A Tel Quel befogadta a nőket. Engem bátorítottak, megértettek, közöltek, értékelték, ám ugyanakkor gyakorta úgy éreztem, hogy marginális vagyok, talán nem is a csoporton belül (bár ott sok mindent megengednek maguknak a nőkkel, ráadásul a külföldi nőkkel, amit másokkal nem engednek meg maguknak, de hát ugye ez is benne van a regényeimben?), mint a csoport külső konfliktusaiban. Például a Sollersszel szemben tanúsított gyakori heves ellenséges indulatoknak és támadásoknak nemegyszer én voltam a villámhárítója.

Marie-Christine Navarro – Mi volt a célpontja e támadásoknak?

J. K. – Először is a politikai problémákat említhetnénk.

M.-C. N. – Ha így látja, de szeretnék visszatérni a pszichoanalízisre és Lacanra, mert azt mondja, hogy e diszciplínát nagyon támadják az Egyesült Államokban, és Franciaországban nem, amiben én nem vagyok biztos. De beszéljen előbb a politikáról...

J. K. – A Tel Quel a Kommunista Párt harcostársa volt és élénken érdeklődött Kína iránt.

M.-C. N. – Ez a Les Lettres françaises korszaka?

J. K. – Igen, de amikor én kiérkeztem, a Tel Quel és a Les Lettres françaises között már egyre fokozódott a távolság, bár Aragon és Mauriac szentelték föl Sollerst. A Les Lettres françaises-ben a strukturalizmusnak komoly szerepe volt; nagyon őszintén gondolták a nyelvészeti kutatás, az irodalmi szöveg struktúrája, az irodalom és az ideológia összefüggése vizsgálatának stb. elő-

¹ Részlet Julia Kristeva és Marie-Christine Navarro 1998 februárjában elhangzott beszélgetéséből. A teljes interjúkötet a könyvfesztiválra jelenik meg a Napkút Kiadó gondozásában.

mozdítását. De azt hiszem, hogy e fegyverbarátságot, amely már a kezdetektől fogva kritikus volt, a médiában nem egészen így értették. A Tel Quel tagjainak, elsősorban pedig nekem, aki megtagadott, elutasított kommunizmusból jöttem, az volt az érzésünk, hogy a Kommunista Párt néhány értelmiségi tagja valami mást próbál csinálni, mint amit a kelet-európai sztálinizmus erőltetett a múltban. Ez a valami más nagyon csábított minket. Szilárd meggyőződésünk volt, hogy a francia kommunizmus, amely nem ismételte meg, nem követte el újra a kelet-európai szörnyűségeket, igenis létezhet. De nagyon gyorsan kiábrándultunk és szakítottunk ezzel.

M.-C. N. – Ezért érdeklődött Kína iránt?

J. K. – Két elemről van szó. Az első: az iránt érdeklődtünk, ami egy politikai mozgalom nemzeti alapjainak nevezhető. Univerzális politika nincs. A mai szocialista ideológia, de a kommunista is olyan alkotás, amely a XVIII. században találja meg eredetét, a XIX. században gyökerezik, de mindenkor a specifikus nemzeti hagyományoktól függ. Kína iránt azért érdeklődtünk, mert úgy véltük, hogy a kínai történelem, a konfucianizmus, a taoizmus, az írás, a nyelvi különlegességek, a nők szerepe e kultúrában stb. befolyásolhatják a szocialista ideológiát, amelyet globálisnak véltünk, amely érdekes változásokra is képes és minden alkalommal mások az akadályok. Célunk volt, hogy Franciaországban egy szolidárisabb társadalmat hozunk létre. E célt egyébiránt nem vetettük el, ma újra napirendre tűzhető, modern szocialista formában. A második elem, amely szerintem most is aktuális, az elégedetlenség vagy a lázadás kérdése, amelyben az értelmiségiek fontos szerepet játszottak, gyakorta problematikus, sőt kompromittálót, amelynek értelmezése és újrafogalmazása mindmostanáig nyitott. A XX. század története elmélyült kommentátorainak e tény nem került el figyelmét, ha nem is elemezték mélyrehatóan. Elsősorban Hannah Arendt-re gondolok és arra, amit ő „átmeneti cinkosságoknak” nevez az elitek és a forradalmi mozgalmak között, vagyis az értelmiségiek és a fasiszmus cinkosságára, Céline-re például, aztán a kommunizmus és Brecht vagy Aragon cinkosságára. Hannah Arendt és mások hangoztatták, milyen nagyot csalódtak ezek az értelmiségiek, amikor eltértek a tisztánlátás kötelességétől. Jómagam tökéletesen egyetérték Hannah Arendt kritikájával, amely egyébként nagyon jól egybevághat a Tel Quel problematikájával. De van itt egy másik, sokkal lényegesebb kérdés is, amelyet nem győzők hangsúlyozni: e tévedésben, amely a kockázat visszája, a következő igazság bukkan napvilágra: az emberi lénynek szüksége van a tagadásra, a lázadásra.

M.-C. N. – Szóval megvan az okunk a lázadásra.

J. K. – Igen, megvan az okunk a lázadásra. És ez nemcsak afféle hangzatos kifejezés, amellyel hízelegni akarunk a népnek. A lázadás hozza létre lelki bensőségünket, lelki életünket, a lelkiséget mint életet. Ha a gyermek nem lázad anyja vagy apja ellen, ha a fiatal nem alkot lázadó valóságot a szülei, az iskola vagy az állam ellen, akkor egyszerűen halott. Ekképp nélkülözi az újítás és alkotás lehetőségét, robot lesz belőle. Ez a nagy általános kérdés egyébként égetően aktuális a hétköznapi élet szintjén.

M.-C. N. – Aktuálisabb, mint valaha!

J. K. – Igen. Nézzük például az Egyesült Államokat. Ma, az amerikai társadalom szempontjából igazi veszély körvonalai rajzolódnak ki, abban, amit

Franciaországban liberalizmusnak neveznek, ahol a szabadság a megfelelő eljárásokra redukálódik, amelyekkel az egyént a termelésre alkalmasnak alakítják. Bárki szabadon nyereszkedhet a közgazdasági logikát követve. Ez a szabadság semmi esetre sem elhanyagolható és sok országban nem létezik, ahol nem tudnak róla vagy megakadályozzák a létrejöttét, és szerencsések, akik élhetnek vele. De komoly veszedelmeket jelent az emberi lényre nézve: minden olyan veszélyt, amely az automatizálással jár, amely magában hordja a gondolkodás elsoványodását vagy lebénulását. Senki sem tudja már, mi a jó, mi a rossz, már nem tesznek föl kérdéseket, egyszerűen csak alkalmazkodnak az okok és okozatok logikájához. Márpedig éppen az értelmiségiek, ahogy mondják, az elit – és nem föltétlenül a hatalmon lévők, a technokraták, hanem a *nyugtalan írók* veszik magukra a korszak szorongását, amelyben élnek. Pl. Sartre Aronnal szemben. Néha bűnbak lesz belőlük, időnként el is tévelyednek, de mindenkor igyekeznek válaszolni az emberi szellemnek erre az alapvető és mélyen gyökerező nyugtalanlására. A nagy teológusok megértették ezt. Amikor Szent Ágoston azt mondja, hogy az ember lényege abban áll, hogy kérdéseket intéz önmagához, hogy az igazság pillanata akkor jön el, amikor „kérdés leszek önmagam számára” (*questio mihi factus sum*), akkor előrevetíti az értelmiségiek küzdelmét, képességüket a nemet mondásra. A tagadásnak ez a lehetősége zsákutcákba is vezethet, de ez maga az élet, a gondolkodás élete. Ha az értelmiségiek föladják ezt, lemondanak szerepükről és egyszerűen csak esztéták, vagy specialisták, szakértők lesznek. A Tel Quel viselkedésére pontosan ez a vitaszellem, a tagadásnak ez a szelleme volt jellemző, és ez csábított engem. Ezt nem szabad soha elveszítenünk.

M.-C. N. – Most nagy vonalakban fölvezolta a mai lényeges politikai tétet... Tehát térjünk vissza Kínára. Ott már nem miniszoknyában látjuk önt a fényképen, hanem hosszú ruhában és kissé kínaias testtartásban. Erről az utazásról, amelyet a Tel Quel csoporttal és különösen Roland Barthes társaságában tett, könyvet ír majd *Les Chinoises* (Kínai nők) címmel, amely a következő évben jelenik meg a Femmes kiadónál, majd 2000-ben újra kiadják a Pauvert kiadóban, a szerző új előszavával.

J. K. – Amint már említettem, elsősorban kulturális okokból érdeklődtem Kína iránt. Az ország kulturális különlegességének figyelembevételével akartuk elemezni a különbségeket, amelyek a kínai és a többi szocializmus között állnak fenn. Megpróbáltam megtanulni a kínai nyelvet és négy évig jártam a Jussieu nyelviskolába. Nem tettem le záróvizsgáimat, de igyekeztem szorgalmasan...

M.-C. N. – Több nyelven beszél: bolgárul, oroszul, angolul, franciául, kínaiul...

J. K. – Egészen keveset beszéltem kínaiul, és Kínába érkezve a gyér nyelvtudásommal, meg a Mao-mellénnyel, amelyet akkoriban mindenki hordott, nem adtak el. A Nagy Falon azonban néhány kínai asszony felvilágosítást kért tőlem, és már három szó után nagyon jól megértették, hogy az égvilágon minden vagyok, csak kínai nem.

M.-C. N. – Azt a kinntartózkodást nyelvismeretei felfrissítésére használta... Nem?

J. K. – Pontosán azért utaztam ki, hogy közeledjek e kultúrához, megérthessem a kínai szocializmus sajátosságait, amelytől szabados szempontokat

reméltünk. A korszak nagy pillanata volt, amikor Mao a nők felé fordult, miután a fiatalokat szembefordította a bürokratikus gépezettel. Márpedig én Franciaországban is érdeklődtem a nők iránt, meg Európában, az Egyesült Államokban, szexualitásuk, írásuk, társadalmi helyük iránt. A Femmes kiadó megbízott engem, hogy visszatértemkor írjak könyvet a nők szerepéről Kínában. De aztán micsoda szerep az! Itt is úgy van, mint a kelet-európai országokban, hogy a nőket csak azért nyomják az előtérbe, hogy utána jobban kizsákmányolhassák őket. Nem nőként értékelték őket, hanem járulékos, kiegészítő munkaerőként. Mindent elhallgattak, ami a kínai kultúrában lappangón létezett, a női test különösségét, a nők libidóját, az anya szerepét stb. A kínai dogmatizmus rendíthetetlen maradt: bár bírálták Oroszországot, a modern diskurzus sztálinista volt, a hagyomány pedig konfuciánus. A sztálinizmus dogmája egyáltalán nem szenvedett csorbát, ami csak modern volt Kínában, az sztálinista volt.

M.-C. N. – Vége tehát a szabadságnak!

J. K. – Nem láthattuk a pillanatnyi politikai krízis igazi helyeit: a „népi kohókat”, ahol a disszidenseket átnevelték, vagy Tibetet például. Azt is tudni akartuk, hogyan közelednek az elmeklinikák a szellemi egészség kérdéséhez.

M.-C. N. – A kórházakba nem engedték be önöket?

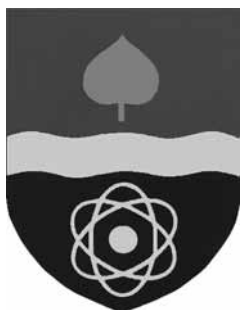
J. K. – Azt mondták, hogy Kínában nincsenek bolondok. Állandóan falakba ütköztünk. Ráadásul a kínai gulagokból érkezett hírek nagyon gyorsan elvették a kedvemet a további politikai érdeklődéstől. Teljesen kiábrándultan tértem haza.

M.-C. N. – Érdeklődött a nők iránt és a taoizmus iránt, amely a konfucionista hagyományhoz képest sokkal kevésbé férfiközpontú. Ezen kívül részt vett nagyon fontos ásatásokon, amelyek a matriarchátus jelenlétét bizonyították Kínában.

J. K. – Így van. Egyébként ez a *Les Chinoises* egyik fő témája. Ez a könyv egyszerre fejezi ki a múlt iránti vonzódást és a kiábrándulást a jelenben... Az ásatások valóban anyajogú vallás szertartásairól tanúskodtak. A temetési szertartás két részből állt. A halottakat elföldelték annak rendje és módja szerint; majd kihantolták őket, a nagymama testét középre állították és köré raktak mindenki mást. A kínai történészek, de különösen a történésznők, akikkel találkoztunk, a történelem előtti családban az anya fontosságát a taoizmus anya istenségéből vezették le, és ünnepelték a fazekasságot mint jellegzetesen női alkotást (e tárgyakon nyomon követhetők a nők körmeinek nyomai). A szocialista és kommunista mozgalmak Kínában megkísérelték, hogy a nőt, e taoista hagyomány nyomán, a kerámiaművészet megalkotójának tekintsék. Ám a dogmatizmus mindent visszavett, elfojtva a szabadság parányi reménysugarát is.

Romhányi Török Gábor fordítása

Paks

Paksra is igaz, sok más településhez hasonlóan, hogy határa már az őskor óta lakott. A paleolitikumból nem ismerünk lelőhelyeket, de az újkőkortól kezdve az őskori ember számos telepét és temetőjét is számon tartjuk. Az őskor utolsó szakaszát a vaskor jelenti, az első, már név szerint ismert néppel: Kr. e. 400 körül a Rajna vidékéről betelepedett kelták foglalták el a Dunántúlt.

A rómaiak a területet Pannonia provincia néven csatolták a Római Birodalomhoz. A provincia határát képező erődíjcsatlak volt egyik tagja a dunakömlődi Bottyán-sáncra felépített castrum (tábor), Lussonium. A római uralom végét a hunok megjelenése jelentette.

A Kr. u. 433-tól 455-ig tartó hun uralmat több kisebb nép rövid ideig tartó megtelepedése után a Dunántúlon a VI. század első felében a langobard királyság váltotta fel. Ezt 568-ban a keletről érkező avarok szüntették meg, akiknek több évszázados jelenlétével lehet számolni egészen Árpád magyarjainak honfoglalásáig, illetve az államalapítás koráig. Az Árpád-korból kevés adat áll rendelkezésünkre.

Paks neve 1333-ban jelenik meg írott forrásokban, s szinte ezzel egy időben említik Rátold nembeli Olivér királynéi udvarbíró, majd tárnokmestert. Az ő utódai már következetesen használták a Paksi családnevet.

A XVI–XVII. század folyamán a török uralom alatt és után Pakson a helyben élő lakosság nyoma folyamatosan kimutathatók.

1705-ben Bottyán János generális kiépítette a „Bottyán vára” néven ismert dunántúli kuruc hídfőállást.

Miután a hódoltság alatt és után betelepült rács katonaelemek a XVIII. század elején eltávoztak, a főként alföldi eredetű magyar lakosság beköltözése, majd az 1720-as évektől a Dél-Németországból hívott telepesek megjelenése és az első Tolna megyei ortodox zsidó hitközség megszerveződése révén alakult át Paks vallási és etnikai képe.

Az 1730-tól mezővárosi jogú településen a mezőgazdaság elsődlegessége mellett a céhes ipar térnyerésének is tanúi lehetünk. A kereskedelem fellendülését nagymértékben segítette a Duna vízi útja.

A XIX. század lassú polgárosodásában Paks közbirtokos famíliái is szerepet játszottak. A XIX. század második felétől elindult, majd a dualizmus időszakában felgyorsult a gazdasági és kulturális fejlődés annak ellenére, hogy 1871-ben Paks mezővárost községgé minősítették vissza. Igaz ugyanakkor, hogy Paks 1870-ben járási székhely lett.

A két világháború közötti időszak a világgazdasági válság ellenére a gazdasági fejlődés jeleit mutatta.

A Prelátus épülete

Virágos Paks a Jézus Szíve nagytemplommal

Oltár a Szentlélek-templomban

A jelenleg húszezer fős település 1979-ben kapott városi címet, amiben döntő szerepe volt az atomerőmű felépítésének.

A város épített öröksége iránt érdeklődők Budapest felől jövet a római kori erőd, Lussonium romkertjénél időzhetnek Dunakömlődön. A paksi Óváros központjában áll az 1840 körül épült klasszicista Erzsébet szálló, vele szemben az ún. Deák-ház (Szeniczey-kúria) és a Városi Múzeumnak helyet adó egykori Mádi Kovács-kúria. A központ felé haladva láthatjuk az 1885-ben épült bazársort, mellette pedig az 1901-ben felszentelt katolikus templomot. Az épített örökség kiemelkedő eleme az 1989-ben Makovecz Imre tervei alapján épült Szentlélek-templom, amely mára a város szimbólumává vált.

Paks büszke világ- és országos szinten elismert sportolóiira és fontosnak tartja az utánpótlás-nevelést is. E területen közösen dolgoznak a város és az atomerőmű vezetői.

A város kulturális programjai közül kiemelkedik az egymást követő Német Nemzetiségi Nap és a Pünkösdi Fesztivál, júliusban az országos hírű Gastroblues Fesztivál, valamint júliusban és augusztusban a több ezer nézőt vonzó Duna-parti Családi Napok.

Az utazó, ha Paksot Szekszárd irányában hagyja el, nem kerülheti el az évente harmincezer embert fogadó Tájékoztató és Látogatóközpontot, az atomerőmű múzeumát és bemutatótermét.

Szüreti felvonulás Dunakömlődön

Drámaérintők

„Amikor Szent Ágoston azt mondja, hogy az ember lényege abban áll, hogy kérdéseket intéz önmagához, akkor előrevetíti az értelmiségiek küzdelmét, képességüket a nemet mondásra.” (Julia Kristeva)

„EGY HANG ...És emeljük poharunk az itt megjelent hősökre... vivát! KIÁLTÁSOK Éljen, éljen, vivát! JÓKAI (kezében pohárral felugrik) Én azokra a hősökre emelem poharam, akik majd csak ezután fognak el-esni!” (Pruzsinszky Sándor)

„VITÉZ JÁNOS Boldog ember, aki a maga útját járhatja. Legtöbbünket a körülmények és a körülöttünk lévők kényszerítenek egy útra, melyet így vagy úgy, de el kell fogadnunk.” (Gyenge István)

„APOR Ön nekem ugyanúgy nem tehet szívességet, ahogy Istennek sem. De alkalma van rá, hogy jót cselekedjen, felség. Engedje haza az összes gyulai férfit.” (Pete László)

„SHOWMAN Ostobák vagytok, mindent bevesztek, akármit mondok, mert nem is gondolkodtok. A halálos ítéletet is beveszitek pirulában, ha szépen becsomagolják. Holnap a nép hallgatni kényszerül és szám-űzetik.” (Pető Judit)

„Mert a naptár az állam testvérszervezete. Ahogy az állam tesz erőszakot az emberen, úgy tesz erőszakot a naptár az időn. Csakis a szökőnap a reménysugár.” (Toót-Holló Tamás)

„Az elegáns elnöki lakosztály most inkább egy stúdióra hasonlít. Miki bekapcsolja a lámpákat. Márti papír zsebkendőt tesz az író inge nyakába. – Ez ilyen komoly lesz? – kérdi nevetve Kertész.” (Hegedős Piroska)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Folyóiratunk támogatói:

A Nemzeti Kulturális Alap ismeretterjesztés és környezetkultúra, valamint közművelődési kollégiuma és a Nemzeti Civil Alapprogram